

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД “НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ”»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАТВІЄЦЬ Олександр Анатолійович

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Спеціальність: 081 – «Право»

Галузь знань: 08 – «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. А. Матвієць

Науковий керівник – Веселовська Наталія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету.

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Матвієць О. А. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – «Право»). – Вищий навчальний заклад «Національна академія управління», Київ, 2026.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний науковий аналіз проблематики адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України (надалі – БЕБ), запропонуванні шляхів вирішення відповідних проблем, які виникають у діяльності БЕБ, наданні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства про БЕБ.

У розділі 1 дисертації проаналізовано поняття, сутність та елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, місце БЕБ в системі органів державної влади України, принципи адміністративно-правового статусу БЕБ.

Визначено, що адміністративно-правовий статус БЕБ містить функціональний та організаційний блоки. Первинним у цій сукупності блоків є функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ, який зумовлює формування організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ. Функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ складають елементи, які мають функціональне значення, відображають функцію як сутність, призначення, мету та завдання адміністративно-правового статусу БЕБ. Функціональний блок складають такі елементи: 1) мета діяльності БЕБ; 2) завдання БЕБ; 3) функції БЕБ; 4) повноваження БЕБ. Організаційний блок складають елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, які дають відповідь на питання про те, як відповідна функція організована, яким є порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ як органу та його територіальних управлінь, хто призначає на посади та звільняє з посад працівників БЕБ, хто та яким чином здійснює контроль за діяльністю БЕБ тощо. Організаційний блок складають такі елементи: 1) порядок створення,

ліквідації та реорганізації БЕБ, його структура та кадрове забезпечення; 2) контроль за діяльністю БЕБ та його підзвітність; 3) гарантії діяльності БЕБ; 4) юридична відповідальність БЕБ.

За наслідками дослідження визначено, що у законодавстві про БЕБ повинні знайти своє формальне закріплення не лише принципи діяльності БЕБ, а й принципи організації БЕБ. Вказано, що недоліком законодавства про БЕБ є формальне перенесення у нього як принципів діяльності БЕБ принципів діяльності Державного бюро розслідувань.

Також у роботі визначено проблематику реалізації у діяльності БЕБ принципу неупередженості. Ця проблематика полягає в тому, що за своїм змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. Недоліком законодавства про БЕБ є те, що воно не визначає, яким інтересом повинне керуватися БЕБ при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересами держави, яким підпорядковане БЕБ та які у зв'язку з дією принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

У розділі 2 дисертації проаналізовано функціональні елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, а саме мета та завдання діяльності БЕБ, функції БЕБ, повноваження БЕБ.

Мету діяльності БЕБ визначено як забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності. Саме таке розуміння мети відображатиме стратегічний, кінцевий результат діяльності БЕБ, на досягнення якого направлена уся діяльність цього органу. Під

функціями БЕБ запропоновано розуміти основні напрями його діяльності, які впливають з загального соціального призначення БЕБ у суспільстві, конкретизуються у відповідних правах і обов'язках БЕБ, визначають його організацію, структуру та повноваження. Функції БЕБ відображають призначення БЕБ як державного органу, його роль, місце у структурі державного апарату, коло тих проблем, за вирішення яких відповідає БЕБ. Досліджено нормативно визначені функції БЕБ, а саме правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну функції БЕБ. Сформульовано також перелік функцій, які прямо не закріплені у Законі «Про БЕБ», але які здійснюються БЕБ, з визначенням у ньому превентивної, прогностичної та нормотворчої функцій.

Досліджено також питання про превентивні повноваження БЕБ. Звернуто увагу, що при наданні БЕБ рекомендацій суб'єктам господарюючих правовідносин щодо перегляду укладених ними договорів, такі рекомендації у практиці можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес. Законодавство повинно чітко вказати на можливість БЕБ надавати такі рекомендації та врегулювати особливості надання БЕБ таких рекомендацій задля запобігання ймовірним зловживанням, коли відповідні дії БЕБ як державного органу можуть сприйматися у суспільстві та бізнесовому середовищі як недобросовісна державна практика.

У роботі визначено, що недоцільним є закріплення у Законі України «Про БЕБ» повноважень БЕБ у сфері оперативно-розшукової діяльності. Правильним є закріплення у Законі «Про БЕБ» загального положення про те, що БЕБ має повноваження органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність згідно з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

У розділі 3 дисертації досліджено організаційні елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, а саме особливості порядку його створення, ліквідації та реорганізації, його структура та кадрове забезпечення, питання контролю за діяльністю БЕБ, гарантії діяльності, юридичної відповідальності БЕБ.

При дослідженні структури БЕБ обґрунтована доцільність сформувати при БЕБ науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені – працівники БЕБ, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності БЕБ. Також запропоновано створити у межах БЕБ колегії як колегіального органу управління БЕБ, положення про які закріпити у Законі «Про БЕБ». Визначено, що колегії БЕБ повинні бути дорадчими органами при Директору БЕБ та керівниках територіальних управлінь і розглядати найбільш важливі питання діяльності БЕБ. Рішення колегій БЕБ варто було б втілювати в життя наказами Директора БЕБ чи керівника територіального управління БЕБ і доводити до відома підлеглих працівників.

Визначено ознаки гарантій діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу та потребу розглядати адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ в аспекті окремих груп. Такими ознаками гарантій діяльності БЕБ є: 1) закріплення їх у нормах адміністративного права; 2) адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ є способами та засобами забезпечення у діяльності БЕБ точного дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильного використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами; 3) універсальність; 4) динамічність. Адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ слід розглядати в аспекті таких груп: 1) функціонально-правові гарантії діяльності БЕБ; 2) організаційно-правові гарантії діяльності БЕБ.

Запропоновано врегулювати на рівні законодавства право аналітика БЕБ заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи.

При дослідженні питання щодо контролю за діяльністю БЕБ, встановлено, що необґрунтованим є усунення Президента України від контролю за діяльністю БЕБ. Доведено, що Президент України виходячи з Конституції України повинен мати повноваження стосовно контролю за БЕБ як

прояву повноважень у сфері забезпечення національної безпеки держави. Директор БЕБ повинен подавати Президенту України щорічний звіт про діяльність БЕБ за попередній рік.

За наслідками дослідження запропоновані окремі зміни та доповнення до законодавства України.

Ключові слова: адміністративний орган; адміністративно-правове забезпечення; адміністративно-правове регулювання; адміністративно-правовий статус; Бюро економічної безпеки України; економічна безпека; елементи адміністративно-правового статусу; компетенція; контроль; повноваження; повноваження працівника правоохоронного органу; принципи; політика економічної безпеки; правоохоронний орган; правоохоронна діяльність; правове регулювання; фінансовий контроль; юридична відповідальність.

ANNOTATION

Matviiets O. A. Administrative and legal status Economic Security Bureau of Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 – Law (08 – Law). National Academy of Management, Kyiv, 2026.

The aim of this dissertation is to conduct a comprehensive scientific analysis of the administrative and legal status of the Economic Security Bureau of Ukraine (hereinafter referred to as the ESB), to propose solutions to the relevant problems arising in the ESB's activities, and to offer recommendations for improving the current legislation governing the ESB.

Chapter I of the dissertation analyzes the concept, essence, and elements of the administrative and legal status of the EBS, the EBS's place within the system of Ukrainian government bodies, and the principles of the EBS's administrative and legal status.

It has been determined that the administrative and legal status of the ESB comprises functional and organizational components. The primary component in this set is the functional component of the ESB's administrative and legal status, which determines the formation of the organizational component of the ESB's administrative and legal status. The functional component of the administrative and legal status of the ESB consists of elements that have functional significance and reflect the function as the essence, purpose, goal, and tasks of the administrative and legal status of the ESB. The functional block consists of the following elements: 1) the purpose of the ESB's activities; 2) the tasks of the ESB; 3) the functions of the ESB; 4) the powers of the ESB. The organizational block consists of elements of the ESB's administrative and legal status that answer questions regarding how the relevant function is organized, what the procedure is for the creation, liquidation, and reorganization of the ESB as a body and its territorial offices, who appoints and dismisses ESB employees, who exercises control over the ESB's activities and how, etc. The organizational block consists of the following elements: 1) the procedure for establishing, dissolving, and reorganizing the ESB, its structure, and staffing; 2) oversight of the ESB's activities and its accountability; 3) guarantees for the ESB's activities; 4) the legal liability of the ESB.

The study concluded that legislation governing the ESB should formally enshrine not only the principles governing the ESB's operations but also the principles governing its organizational structure. It was noted that a shortcoming of the legislation governing the ESB is the formal incorporation into it of the operational principles of the State Bureau of Investigations as if they were the ESB's own operational principles.

The study also identifies issues regarding the implementation of the principle of impartiality in the ESB's operations. This issue stems from the fact that, by its very nature, the principle of impartiality may conflict with two other principles: the principle of the ESB's independence from interests other than those of the state, and the principle of prioritizing the protection of the rights, freedoms, and interests of individuals and legal entities. A shortcoming of the legislation on the ESB is that it

does not specify which interest the ESB should be guided by when making a decision in cases where the interests of the state conflict with the legally protected interests of individuals and legal entities, – the interests of the state, to which the ESB is subordinate and which, due to the principle of the ESB's independence from interests other than those of the state, clearly take precedence over other interests, or the interests of natural and legal persons, which take precedence in accordance with the principle of prioritizing the observance of the rights, freedoms, and interests of natural and legal persons.

Chapter II of the dissertation analyzes the functional elements of the ESB's administrative and legal status, namely the purpose and objectives of the ESB's activities, the ESB's functions, and the ESB's powers.

The purpose of the ESB's activities is defined as ensuring the economic security of the state by identifying, minimizing, and eliminating risks in the economic sphere using the best international practices in this field. It is precisely this understanding of the purpose that reflects the strategic, ultimate outcome of the ESB's activities, toward which all of this body's efforts are directed. The functions of the ESB are proposed to be understood as the main areas of its activities, which stem from the ESB's general social purpose in society, are specified in the ESB's corresponding rights and obligations, and determine its organization, structure, and powers. The functions of the ESB reflect its purpose as a state body, its role, its place within the structure of the state apparatus, and the range of issues for which the ESB is responsible. The study examines the legally defined functions of the ESB, namely its law enforcement, analytical, economic, and informational functions. It also formulates a list of functions not explicitly enshrined in the Law "On the ESB" but which are carried out by the ESB, including its preventive, prognostic, and rule-making functions.

The issue of the ESB's preventive powers was also examined. It was noted that when the ESB issues recommendations to parties to commercial transactions regarding the revision of contracts they have entered into, such recommendations may in practice be viewed as a form of unlawful pressure on businesses. Legislation

must clearly specify the ESB's authority to issue such recommendations and regulate the specifics of such recommendations to prevent potential abuses, where the ESB's actions as a state body may be perceived by society and the business community as unfair state practice.

The study concludes that it is inappropriate to enshrine the ESB's powers in the field of operational-investigative activities in the Law of Ukraine "On the ESB." It is appropriate to enshrine in the Law "On the ESB" a general provision stating that the ESB has the powers of a body conducting operational-investigative activities in accordance with the Law of Ukraine "On Operational-Investigative Activities."

Chapter III of the dissertation examines the organizational elements of the ESB's administrative and legal status, specifically the procedures for its establishment, dissolution, and reorganization; its structure and staffing; issues related to oversight of the ESB's activities; guarantees for its operations; and the ESB's legal liability.

In examining the structure of the ESB, it has been determined that it would be appropriate to establish a scientific advisory council under the ESB, comprising ESB researchers as well as specialists from scientific institutions, research organizations, higher education institutions, and similar entities whose research focuses on issues related to the ESB's activities. It is also proposed to establish collegiums within the ESB as a collegial governing body of the ESB, the provisions regarding which should be enshrined in the Law "On the ESB." It is specified that the ESB collegiums should serve as advisory bodies to the Director of the ESB and the heads of territorial offices and should consider the most important issues related to the ESB's activities. Decisions of the ESB collegiums should be implemented through orders issued by the Director of the ESB or the head of a ESB territorial office and communicated to subordinate employees.

The characteristics of guarantees for the ESB's activities have been identified in terms of its administrative-legal status, and the need to consider administrative-legal guarantees for the ESB's activities in terms of specific groups has been noted. These characteristics of guarantees for the activities of the ESB are: 1) their

enshrinement in the norms of administrative law; 2) administrative and legal guarantees for the activities of the ESB are methods and means of ensuring, in the activities of the ESB, strict compliance with and application of laws and subordinate normative acts, the proper exercise of rights, and the fulfillment of duties by both the ESB itself and all other entities; 3) universality; 4) dynamism. Administrative-legal guarantees of the activities of the ESB should be considered in terms of the following groups: 1) functional-legal guarantees of the activities of the ESB; 2) Organizational and legal safeguards for the activities of the ESB.

It is proposed to establish, at the legislative level, the right of a ESB analyst to recuse themselves from a task involving the creation of an analytical product if they have a personal interest that could compromise their objectivity in conducting analytical work.

In examining the issue of oversight of the ESB's activities, it was established that excluding the President of Ukraine from oversight of the ESB's activities is unjustified. It has been demonstrated that, based on the Constitution of Ukraine, the President of Ukraine must have the authority to oversee the ESB as an exercise of powers in the sphere of ensuring the state's national security. The Director of the ESB must submit an annual report on the ESB's activities for the previous year to the President of Ukraine.

Based on the results of the study, specific amendments and additions to Ukrainian legislation are proposed.

Keywords: administrative authority; administrative and legal framework; administrative and legal regulation; administrative and legal status; Economic Security Bureau of Ukraine; economic security; elements of administrative and legal status; competence; control; authority; authority of law enforcement agency; principles; economic security policy; law enforcement agency; law enforcement

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Матвієць О. А. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 2. С. 219–227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.33>
2. Матвієць О. А. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України: поняття та структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 261–268. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.35>
3. Матвієць О. А. Повноваження Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 3. С. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.28>
4. Матвієць О. А. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 2. С. 176–184. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.28>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Матвієць О. А. Щодо дисциплінарної відповідальності працівників Бюро економічної безпеки. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*: зб. наук. праць з матер. VIII Міжнар. наук. конф. (м. Тернопіль, 20 лютого 2026 р.). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С. 138–141. DOI: <https://doi.org/10.62731/mend-20.02.2026.003>
6. Матвієць О. А. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України. *Захист прав і свобод людини: проблемні питання, досягнення та перспективи*: матері. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Україна – Торунь, Польща, 15 березня 2026 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2026. С. 76–80. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-21>

7. Матвієць О. А. Щодо функцій Бюро економічної безпеки України. *Сучасні тенденції розвитку правової системи*: матер. Наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 10-11 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2026. С. 143–147. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/176/3159/6548-1>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	23
1.1. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України.....	23
1.2. Місце Бюро економічної безпеки України в системі органів державної влади України.....	39
1.3. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України.....	48
Висновки до розділу 1.....	74
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ..	78
2.1. Мета та завдання діяльності Бюро економічної безпеки України.....	78
2.2. Функції Бюро економічної безпеки України.....	85
2.3. Повноваження Бюро економічної безпеки України.....	102
Висновки до розділу 2.....	123
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	127
3.1. Порядок створення, ліквідації та реорганізації Бюро економічної безпеки України, його структура та кадрове забезпечення.....	127
3.2. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України та його підзвітність.....	140
3.3. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України.....	157
3.4. Юридична відповідальність Бюро економічної безпеки України	165
Висновки до розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТКИ.....	219

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення економічної безпеки України є одним з найважливіших завдань які стоять на сьогодні перед державою. Незаконна діяльність у сфері економіки щоденно створює нові ризики та загрози для національної економічної системи. Таке становище вимагає реформування сфери кримінальної юстиції у сфері забезпечення економічної безпеки держави, створенні інституцій, головним завданням яких було не лише виявлення економічних правопорушень, а й їх запобігання у майбутньому. Одним з основних правоохоронних органів, на який покладається виконання зазначених завдань є нещодавно створена в Україні нова інституція – Бюро економічної безпеки України (надалі – БЕБ).

Світова практика підтверджує, що більшість завдань по запобіганню вчиненню протиправних діянь в сфері економіки, їх виявлення та ефективне розслідування може бути здійснено лише завдяки правильно побудованій системі збору та аналізу значного обсягу фінансової, економічної, податкової інформації. Зазначене вимагає формування БЕБ саме як інституції економічної безпеки, яка б поряд з правоохоронним блоком була б забезпечена також ефективними аналітичними підрозділами, що належно здійснювали б інформаційно-аналітичну діяльність щодо оцінки загроз економічній безпеці України на основі визначених ризик-орієнтованих підходів.

На сьогодні БЕБ ще лише перебуває у становищі свого формування. Відбуваються конкурси на заміщення посад у БЕБ висококваліфікованими працівниками, формування матеріально-технічної бази, напрацьовуються механізми взаємодії з іншими правоохоронними органами та державними інституціями. Усе це вимагає й належного адміністративно-правового забезпечення, формування нормативної бази як основи для організації та ефективної діяльності БЕБ.

Найбільш повно проблематика організації та діяльності державного органу знаходить свій прояв в інституті його адміністративно-правового

статусу. Такий статус є індивідуальним для кожного з органів, визначає як його функціональне призначення, так і адміністративно-правові основи організації їхньої діяльності.

Низка аспектів окресленої проблеми у різні роки розглядалися в незначній кількості наукових публікацій таких вітчизняних дослідників, як: Н. М. Бакаянова, В. В. Галунько, О. Ю. Дрозд, Я. С. Ковальчук, Ю. Ю. Козар, Ю. Б. Курилюк, А. О. Максюта, І. В. Паризький, В. В. Пилип, Я. В. Попенко, А. М. Рубель, Р. М. Сиймовський, В. В. Слинько, О. С. Старенький, О. С. Тарасенко, В. Ю. Терехов, С. М. Терницький, В. В. Тильчик, І. О. Харь, А. В. Чуб, О. Г. Шило та деяких інших.

Не дивлячись на важливість питання адміністративно-правового статусу БЕБ, у науці ще не достатньо увагу приділено вивченню цього питання. Додає актуальності вивченню зазначеного питання й постійна зміна законодавства у сфері боротьби з економічною злочинністю, яка вимагає напрацювання належних теоретичних основ, зокрема, й щодо адміністративно-правового статусу БЕБ. Усе наведене зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Теоретичну основу дослідження складають праці українських науковців, насамперед, тих, які досліджували наукові питання у сфері адміністративно-правового статусу, зокрема: М. В. Андрієнко, Н. М. Бакаянов, В. Д. Басай, В. М. Бевзенко, О. І. Безпалова, Т. В. Білобров, Н. М. Вапнярчук, К. А. Возняковська, В. М. Гарашук, В. А. Головка, Ю. А. Голодник, Д. О. Горбач, Г. О. Горбова, В. Г. Гриценко, О. М. Гришко, А. В. Замрига, А. М. Колодій, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, В. В. Панов, В. В. Пацкан, С. Г. Стеценко, О. В. Тюріна, І. Б. Факас, М. І. Хавронюк, А. М. Ханькевич, Н. Ю. Цибульник, С. В. Чумаченко, М. І. Шатернікова, С. С. Шоптенко та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з планом науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» у межах тем: «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер № 0122U202084) і «Правові засади забезпечення

національної безпеки та оборони України» (державний реєстраційний номер № 0122U202085).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Вищого навчального закладу «Національна академія управління» 14 жовтня 2022 року (протокол № 7).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному науковому аналізі проблематики адміністративно-правового статусу БЕБ, запропонуванні шляхів вирішення відповідних проблем, які виникають у діяльності БЕБ, наданні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства про БЕБ.

Для реалізації цієї мети, необхідно виконати такі завдання:

- сформулювати визначити поняття та з'ясувати сутність адміністративно-правового статусу БЕБ, визначити елементи БЕБ;
- визначити місце БЕБ в системі органів державної влади України державному апараті;
- розкрити принципи адміністративно-правового статусу БЕБ;
- встановити мету та завдання діяльності БЕБ;
- охарактеризувати функції БЕБ;
- розкрити зміст повноважень БЕБ;
- визначити структуру БЕБ, охарактеризувати особливості його створення, ліквідації та реорганізації;
- розкрити порядок призначення та звільнення працівників БЕБ;
- дослідити особливості контроль за діяльністю БЕБ;
- визначити гарантії діяльності БЕБ;
- розкрити особливості юридична відповідальність БЕБ;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства про БЕБ.

Об'єктом дисертаційного дослідження є адміністративно-правовий статус як явище правової дійсності.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус БЕБ.

Методи дослідження. У процесі проведення наукового дослідження були використані загальнонаукові методи пізнання та спеціальні методи юридичної науки. При написанні роботи використано, зокрема, такі методи як діалектичний, системно-структурний, методи аналізу, класифікації, порівняльно-правовий, логіко-граматичний, формально-юридичний тощо.

За допомогою *діалектичного* методу у дисертації досліджено місце БЕБ в системі органів державної влади України (підрозділ 1.2 роботи). *Системно-структурний* метод застосовувався під час аналізу гарантій діяльності БЕБ (підрозділ 3.3 роботи), а метод *аналізу* – при дослідженні поняття принципів адміністративно-правового статусу БЕБ як явища, яке має свою правову природу (підрозділ 1.3. роботи). Метод *класифікації* було використано при дослідженні класифікацій повноважень БЕБ (підрозділ 2.3 роботи).

Історичний метод використовувався при дослідженні історії створення БЕБ в Україні (підрозділи 1.1, 1.2), а *порівняльно-правовий* метод був використаний при порівнянні правового регулювання БЕБ з правовим регулюванням інших правоохоронних органів (підрозділи 1.3 та 3.2). *Логіко-граматичний* метод було використано при з'ясуванні змісту окремих положень законодавства, які сформульовано нечітко (підрозділ 2.1). *Формально-юридичний* метод застосовано при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства (підрозділи, 2.3, 3.1, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що ця дисертація є комплексним науковим новітнім дослідженням адміністративно-правового статусу БЕБ у вітчизняній науці. Проведене дослідження дало змогу зробити низку нових наукових висновків з проблемних питань адміністративно-правового статусу БЕБ.

Новизна знаходить свій прояв у таких нових наукових положеннях, які виносяться на захист:

уперше:

– визначено проблематику реалізації у діяльності Бюро економічної безпеки України принципу неупередженості, яка полягає в тому, що за своїм

змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності Бюро економічної безпеки України від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. Недоліком законодавства про Бюро економічної безпеки України є те, що воно не визначає, яким інтересом повинне керуватися Бюро економічної безпеки України при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересами держави, яким підпорядковане Бюро економічної безпеки України та які у зв'язку з дією принципу незалежності Бюро економічної безпеки України від інших, крім державних, інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб;

– визначено ознаки гарантій діяльності Бюро економічної безпеки України в аспекті його адміністративно-правового статусу та потреба розглядати адміністративно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України в аспекті окремих груп. Такими ознаками гарантій діяльності Бюро економічної безпеки України є: 1) закріплення їх у нормах адміністративного права; 2) адміністративно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України є способами та засобами забезпечення у діяльності Бюро економічної безпеки України точного дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильного використання прав, виконання обов'язків як самим Бюро економічної безпеки України, так і усіма іншими суб'єктами; 3) універсальність; 4) динамічність. Адміністративно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України слід розглядати в аспекті таких груп: 1) функціонально-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України; 2) організаційно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України;

– запропоновано врегулювати на рівні законодавства право аналітика Бюро економічної безпеки України заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи;

– обґрунтовано сформувати при Бюро економічної безпеки України науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені – працівники Бюро економічної безпеки України, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності Бюро економічної безпеки України;

– запропоновано створити у межах Бюро економічної безпеки України колегії як колегіального органу управління Бюро економічної безпеки України, положення про які закріпити у Законі «Про Бюро економічної безпеки України». Визначено, що колегії Бюро економічної безпеки України повинні бути дорадчими органами при Директорі Бюро економічної безпеки України та керівниках територіальних управлінь і розглядати найбільш важливі питання діяльності Бюро економічної безпеки України. Рішення колегій Бюро економічної безпеки України варто було б втілювати в життя наказами Директора Бюро економічної безпеки України чи керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України і доводити до відома підлеглих працівників;

удосконалено:

– положення про суб'єктів контролю за діяльністю Бюро економічної безпеки України. Встановлено, що необґрунтованим є усунення Президента України від контролю за діяльністю Бюро економічної безпеки України. Доведено, що Президент України виходячи з Конституції України повинен мати повноваження стосовно контролю за Бюро економічної безпеки України як прояву повноважень у сфері забезпечення національної безпеки держави. Директор Бюро економічної безпеки України повинен подавати Президенту України щорічний звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній рік;

– положення про принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України. Визначено, що у законодавстві про Бюро економічної безпеки України повинні знайти своє формальне закріплення не лише принципи діяльності Бюро економічної безпеки України, а й принципи організації Бюро економічної безпеки України. Вказано, що недоліком законодавства про Бюро економічної безпеки України є формальне перенесення у нього як принципів діяльності Бюро економічної безпеки України принципів діяльності Державного бюро розслідувань;

дістали подальшого розвитку:

– положення про превентивні повноваження Бюро економічної безпеки України. Звернуто увагу, що при наданні Бюро економічної безпеки України рекомендацій суб'єктам господарюючих правовідносин щодо перегляду укладених ними договорів, такі рекомендації у практиці можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес. Законодавство повинно чітко вказати на можливість Бюро економічної безпеки України надавати такі рекомендації та врегулювати особливості надання Бюро економічної безпеки України таких рекомендацій задля запобігання ймовірним зловживанням, коли відповідні дії Бюро економічної безпеки України як державного органу можуть сприйматися у суспільстві та бізнесовому середовищі як недобросовісна державна практика;

– функції Бюро економічної безпеки України. Сформульовано перелік функцій, які прямо не закріплені у Законі «Про Бюро економічної безпеки України», але які здійснюються Бюро економічної безпеки України, з визначенням у ньому превентивної, прогностичної та нормотворчої функцій;

– положення про нормативне закріплення повноважень Бюро економічної безпеки України у сфері оперативно-розшукової діяльності. Визначено, що недоцільним є закріплення таких повноважень у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України». Правильним є закріплення у Законі «Про Бюро економічної безпеки України» загального положення про те, що Бюро економічної безпеки України має повноваження органу, який здійснює

оперативно-розшукову діяльність згідно з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

– пропозиції щодо окремих змін і доповнень до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» та шляхів вирішення окремих організаційно-правових проблем, які виникають у діяльності БЕБ.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні висновки та практичні пропозиції, які сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у:

правотворчості – для вдосконалення чинного законодавства у сфері діяльності БЕБ;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності БЕБ з виконання покладених на нього завдань, ефективності реалізації норм законодавства про БЕБ (довідка Територіального управління БЕБ у м. Києві від 06.07.2026);

навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Адміністративне право України» та «Органи кримінальної юстиції в Україні», а також при підготовці методичних матеріалів, підручників, посібників за цим напрямом (акт впровадження ВНЗ «Національна академія управління» від 27.05.2026);

науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших наукових досліджень, пов'язаних із правовим статусом БЕБ та інших правоохоронних органів (довідка ВНЗ «Національна академія управління» від 26.12.2025 № 03-25/86).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням здобувача. Основні теоретичні положення і практичні висновки, які складають зміст наукової новизни дисертаційного дослідження, отримані дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки і практичні рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, оприлюднювалися, доповідалися та обговорювалися на наукових та науково-практичних

конференціях, зокрема, на: VIII Міжнародній науковій конференції «Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук» (20 лютого 2026 р., Тернопіль), Міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини: проблемні питання, досягнення та перспективи» (15 березня 2026 р., Львів – Торунь), науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку правової системи» (10-11 квітня 2026 р., Ужгород).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли відображення у 7 наукових публікаціях, зокрема у 4 наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також у 3 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою й завданнями дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів (10 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, з них: основний текст – 179 сторінок, список використаних джерел (230 найменувань) – 26 сторінок, додатки – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України

Організація та діяльність будь-якого суб'єкта адміністративних правовідносин пов'язується з наділенням його адміністративно-правовим статусом і подальшою реалізацією цього статусу. В процесі реалізації суб'єктом свого адміністративно-правового статусу він впливає на сферу адміністративних правовідносин, в яких він перебуває, взаємодіє з іншими їх суб'єктами, а також у визначених законом випадках також може впливати на їх поведінку. Адміністративно-правовий статус суб'єкта вказує також і на його місце серед інших суб'єктів, визначає його характерні риси та відмінності [14, с. 262].

У науці питання про адміністративно-правовий статус суб'єкта правовідносин та його сутність виглядає дискусійним [14].

Так, наприклад, Т. О. Коломоєць зазначає, що категорія «адміністративно-правовий статус» представляє собою «сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас, обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними» [1, с. 64]. Через сукупність прав та обов'язків суб'єкта визначає поняття адміністративно-правового статусу й С. Г. Стеценко, на думку якого адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права, а в його основу покладено адміністративну правосуб'єктність. При цьому, науковець зауважує, що кожен суб'єкт адміністративного права має свій

варіант притаманного йому адміністративно-правового статусу [2, с. 92-93]. С. В. Ківалов також вказує, що «адміністративно-правовий статус осіб складає комплекс їхніх прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, а також гарантії захисту цих прав і обов'язків» [3, с. 272].

У той же час М. І. Шатерніков вважає, що «адміністративно-правовий статус державного органу – це встановлена в нормах адміністративного права сукупність ознак, що з урахуванням завдань, функцій і повноважень таких органів визначає їх правове положення серед інших суб'єктів адміністративно-правових відносин» [4, с. 63]. На думку ж О. П. Сікорського, адміністративно-правовий статус державного органу являє собою «складну юридично-теоретичну конструкцію, складовими частинами якої являються: мета утворення державного органу, визначення сфери його відання; принципи і територіальні масштаби його діяльності; внутрішня структура такого органу; порядок і спосіб його утворення, ліквідації та реорганізації; завдання і функції, обсяг і характер державно-владних повноважень; форми та методи діяльності; порядок вирішення в цьому органі підвідомчих питань; закріплення джерела його фінансування; наявність або відсутність прав юридичної особи; право користування державними символами; відповідальність» [5, с. 11]. О. А. Гусар же зазначає, що адміністративно-правовий статус являє собою системну сукупність адміністративно-правових властивостей суб'єкта, що детерміновані нормами адміністративного права [6, с. 117].

З наведених тверджень науковців бачимо цілу низку підходів до визначення поняття адміністративно-правового статусу.

Продовжуючи дослідження категорії адміністративно-правового статусу маємо вказати також на те, що вона пов'язана з цілою низкою інших суміжних правових понять, зокрема, «правовий статус» та «правове становище». Так, зокрема, О. М. Музичук, досліджуючи зміст поняття адміністративно-правового статусу дійшов до висновків, що: «1) використання науковцями категорій «правовий статус», «адміністративно-правовий статус» і «правове становище» як таких, що відрізняються за змістом і значенням, лише

вноситиме плутанину у відповідну термінологію; 2) правовий статус суб'єкта адміністративно-правових відносин – це система закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, указують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними; 3) елементами адміністративно-правового статусу фізичної особи є права, обов'язки та відповідальність, а юридичної – мета її утворення й діяльності, завдання, функції, обов'язки, права, відповідальність, особливості організаційно-структурної будови та взаємовідносин» [7, с. 319].

Узагальнивши все наведене вище, ми тим не менше більш схильні зробити висновок, що кожне з наведених тверджень про сутність адміністративно-правового статусу не є таким, що виключає інші твердження, оскільки кожне з них акцентує увагу на тих чи інших його особливостях та важливих ознаках. Через це усі вони, на наш погляд, є вірними науковими дефініціями.

Також не менш дискусійним виглядає у науці питання про склад адміністративно-правового статусу як сукупності його елементів.

Так, чи не найбільш поширеним у науці адміністративного права є підхід, відповідно до якого структурними елементами адміністративно-правового статусу державного органу як складної юридично-теоретичної конструкції є: мета його утворення та функціонування, завдання, функції, предмети відання, повноваження, гарантії діяльності та юридичної відповідальності [8, с. 46]. Висловлена також думка, що більшість органів публічного управління характеризуються таким стандартним набором елементів в структурі адміністративно-правового статусу: 1) цілі і завдання; 2) предмет відання; 3) повноваження; 4) функції як факультативний елемент [9, с. 68-69; 14, с. 263].

Натомість, наприклад, Т. В. Білобров стверджує, що «зміст адміністративно-правового статусу Департаменту кіберполіції Національної поліції України становить характеристику правового становища відповідного

суб'єкта забезпечення кібербезпеки й охоплює такі елементи: 1) порядок утворення та припинення, найменування та місце в структурі апарату й механізму держави; 2) правові норми, які встановлюють статус Департаменту кіберполіції України як міжрегіонального територіального органу поліції; 3) принципи служби в поліції; 4) мету й завдання; 5) компетенцію (предмет відання та функції); 6) повноваження; 7) правові форми та методи їх реалізації; 8) юридичні гарантії; 9) правові обмеження» [10, с. 21]. Ю. С. Назар же під час дослідження адміністративно-правового статусу органів, уповноважених Бюджетним кодексом України на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, відзначає та акцентує увагу на закріплених на нормативно-правовому рівні завданнях і повноваженнях, які є основою для здійснення органами бюджетного контролю заходів протидії порушенням бюджетного законодавства [11, с. 117-118], очевидно маючи на увазі, що саме ці елементи й складають зміст адміністративно-правового статусу відповідних органів. Адміністративно-правовий статус поліцейського як представника правоохоронного органу, на думку Є. В. Сердюка, А. В. Замриги і С. М. Попової складається з «підстав та порядку виникнення його правосуб'єктності та повноважень як представника найбільш чисельного і впливового правоохоронного органу України, правил, процедур та етичних норм проходження служби, гарантій професійної діяльності та юридичної відповідальності поліцейських за порушення ними своїх службових обов'язків або перевищення повноважень» [12, с. 203].

Аналіз цих та інших наукових положень свідчить про те, що «крім тих елементів, існування яких для характеристики будь-якого адміністративно-правового статусу зазвичай визнається усіма науковцями та які виглядають безспірними його елементами (наприклад, мета діяльності органу, його завдання, функції чи повноваження), як такі елементи аналізуються також досить специфічні елементи, якими є порядок утворення та припинення органу, найменування та місце в структурі апарату й механізму держави, сукупність правових норм, які встановлюють статус того чи іншого органу як органу

державної влади тощо. Вбачається, що для аналізу адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів для тих чи інших науковців ці специфічні елементи мають важливе значення поряд з загальновизнаними [14, с. 263].

Таким чином, не дивлячись на певну схожість у формулюванні елементів адміністративно-правового статусу, їх сукупність у науці визначається досить широко та щодо окремих суб'єктів різниться. У зв'язку з цим, у нас виникає цілком логічне питання про те, чи слід вважати ці специфічні елементи виключно думкою окремого науковця, чи все ж таки ці та інші аналогічні висловлені думки є об'єктивними та заслуговують на увагу [14, с. 263]?

Відповідаючи на це питання та не аналізуючи безпосередньо правильність висловлених ідей, вважаємо, що поняття адміністративно-правового статусу не можна вважати науковим поняттям зі сталим набором елементів. Очевидно, що слід погодитися з думкою О. І. Миколенко і О. М. Миколенко, що необхідно диференційовано підходити до характеристики структурних елементів адміністративно-правового статусу, в залежності від того, про якого власне суб'єкта адміністративного права йде мова [13, с. 66]. Адміністративно-правовий статус – це не перерахування елементів, адже кожен суб'єкт адміністративного права може мати свій специфічний набір таких елементів в правовому статусі [13, с. 67-68]. Саме зазначена думка, на наш погляд, як ніяка інша цілком повно може пояснити усю специфіку поняття адміністративно-правового статусу та усю ту широку аргументацію, що її наводять науковці при аналізі адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів. Відтак, для характеристики адміністративно-правового статусу окремого суб'єкта важливим є правильне визначання сукупності елементів адміністративно-правового статусу з усіх можливих його елементів, які б достатньо повно окреслювали адміністративно-правовий статус цього суб'єкта адміністративних правовідносин. При цьому в доповнення до думки О. І. Миколенка і О. М. Миколенка зазначимо, що існує як обов'язковий набір елементів, який притаманний поняттю адміністративно-правового статусу загалом, так і відмінні його елементи, які характеризують

адміністративно-правовий статус лише окремих суб'єктів та є їх складовою у тій чи іншій своїй сукупності. Ці відмінні елементи повинні відрізнятися від загальних та деталізувати адміністративно-правовий статус окремого суб'єкта.

Наприклад, коли мова йде про адміністративно-правовий статус конкретного органу державної виконавчої влади, то при визначенні елементів цього статусу доцільно вказувати не лише на елементи статусу, які мають загальний характер та які характеризують адміністративно-правовий статус будь-якого суб'єкта. Аналіз таких елементів, які хоча й складають зміст адміністративно-правового статусу цього органу, не нестиме великого смислового та наукового значення саме в аспекті конкретного органу. Такий аналіз буде повним насамперед завдяки аналізу тих елементів та їх сукупності, які є притаманним лише цьому органу державної виконавчої влади та яких, ймовірно, немає в адміністративно-правових статусах інших органів.

Враховуючи наведене, вважаємо обов'язковими елементами адміністративно-правового статусу державного органу такі його елементи як мета діяльності органу, його завдання, функції та повноваження. В той же час додатковими елементами такого статусу виходячи з висловлених у науці підходів можуть бути принаймні такі як: найменування та місце в структурі апарату й механізму держави; гарантії діяльності та юридичної відповідальності органу; принципи і територіальні масштаби його діяльності; внутрішня структура такого органу; порядок і спосіб його утворення, ліквідації та реорганізації; форми та методи діяльності; порядок вирішення в цьому органі підвідомчих питань; закріплення джерел його фінансування; право користування державними символами; правові норми, які встановлюють статус цього органу; правові обмеження тощо» [14, с. 263-264].

Саме з такого теоретичного підходу щодо сутності та структури поняття адміністративно-правового статусу, на нашу думку, варто виходити при безпосередньому аналізі й адміністративно-правового статусу БЕБ. Його поняття та структура, вважаємо, повинні бути наслідком аналізу наукових положень та законодавства.

Аналізуючи вже поняття, сутність та структуру адміністративно-правового статусу БЕБ зауважимо, що «знаходимо у науці безпосередньо і наукові положення про ці поняття. Як вбачається, вони цілком обґрунтовано визначаються на підставі загальних наукових положень про адміністративно-правовий статус. При цьому варто звернути увагу на аналізі у науці множинності понять адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів, пов'язаних з БЕБ як інституцією, – власне поняття адміністративно-правового статусу самого БЕБ, поняття адміністративно-правового статусу БЕБ як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства, поняття адміністративно-правового статусу працівників БЕБ тощо» [14, с. 264].

Так, наприклад, А. О. Максюта вважає за доцільне під адміністративно-правовим статусом БЕБ України розуміти правове становище цього центрального органу виконавчої влади в системі органів державної влади, що визначається шляхом законодавчого закріплення у нормах адміністративного права його завдань та функцій, предмету відання, компетенції, гарантій діяльності, відповідальності тощо [15, с. 106]. Відповідно серед основних його елементів науковець виділяє: 1) завдання та функції; 2) предмет відання; 3) компетенцію; 4) гарантії здійснюваною цим центральним органом виконавчої влади діяльності; 5) відповідальність тощо [15, с. 106-107]. Натомість, Р. М. Сиймовський пропонує власне визначення поняття адміністративно-правового статусу БЕБ як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства, який, на його думку, варто розглядати як «закріплену на нормативно-правовому рівні сукупність змістовних (мети, завдань, функцій та повноважень) та організаційно-структурних (наявність структур та їх взаємодії) елементів, які дозволяють мінімізувати та усувати ризики вчинення деліктів у бюджетній сфері і впливати на бюджетну деліктність притаманними БЕБ методами» [16, с. 173]. Я. С. Ковальчук же пропонує визначення поняття адміністративно-правового статусу працівника БЕБ України як «закріпленої нормами адміністративного законодавства та суміжних галузей права (конституційного, трудового та ін.) системи

структурних елементів, що визначають правове становище відповідних працівників у сфері публічно-управлінських відносин, яке є похідним від правового статусу БЕБ, та завдяки яким забезпечується можливість виконання завдань та функцій щодо забезпечення економічної безпеки держави, що покладені на цей орган» [17, с. 53].

Вважаємо, що «два останніх поняття логічно є більш вузькими у порівнянні з визначенням поняття адміністративно-правового статусу БЕБ, яке є більш загальним та охоплює собою як адміністративно-правовий статус БЕБ у відносинах протидії порушенням бюджетного законодавства, так і адміністративно-правовий статус працівників БЕБ, через яких власне БЕБ і діє у правовідносинах. Таким чином, ці два поняття є складовими більш загального поняття адміністративно-правового статусу БЕБ. Не дивлячись на те, що досить часто у наукових дослідженнях щодо адміністративно-правових статусів вбачається ототожнення наукових понять, вважаємо, що такі більш вузькі поняття, які є предметом самостійних досліджень, тим не менше дають можливість більш повно дослідити питання адміністративно-правового статусу» [14, с. 264].

Досліджувалися у науці й питання змісту та сукупності елементів адміністративно-правового статусу БЕБ.

Так, наприклад, О. І. Безпалова і Д. О. Горбач на прикладі Національної гвардії України запропонували виокремити два блоки у структурі адміністративно-правового статусу державного органу а саме: 1) структурно-організаційний блок, що включає два елементи: структурний (структура центрального апарату та окремих територіальних підрозділів, схема організаційного підпорядкування та розподілу функціональних повноважень); організаційний (нормативний порядок створення, реорганізації, ліквідації, порядок реалізації процедур внутрішньої та зовнішньої роботи відповідного органу, порядок взаємодії цього органу із іншими суб'єктами відповідних правовідносин); 2) компетенційний блок, що складається з двох елементів; повноваження, які включають систему прав та обов'язків, та підвідомчість

(предмети відання), тобто об'єкти, предмети, сфери суспільних відносин, на які поширюються повноваження відповідного органу [18, с. 38]. Однак, погоджуючись з такою позицією, Я. С. Ковальчук, який аналізує вже безпосередньо поняття адміністративно-правового статусу працівника БЕБ, вважає її досить обґрунтованою, але пропонує компетенційний блок доповнити такими елементами, як мета, завдання, функції та принципи діяльності. При цьому такий структурний елемент як повноваження, на його думку, правильніше буде віднести до структури адміністративно-правового статусу посадової чи службової особи, оскільки державний орган має певні завдання та функції, що виконуються його посадовими чи службовими повноваженнями шляхом реалізації відповідних повноважень [17, с. 51].

Загалом погоджуючись з висловленими міркуваннями науковців щодо структури досліджених та пов'язаних з БЕБ адміністративно-правових статусів, вважаємо за необхідне уточнити деякі їх положення.

Так, погоджуємося з тим, що «у структурі адміністративно-правового статусу державного органу слід виокремлювати окремі блоки елементів адміністративно-правового статусу, які загалом можна розглядати як структурно-організаційний блок та компетенційний блок. Кожний з них має свій набір елементів адміністративно-правового статусу. Однак, досить правильним є твердження Я.С.Ковальчука щодо необхідності віднесення до компетенційного блоку мети, завдань та функцій адміністративного органу. Однак, при цьому, не можемо погодитися з фактично висловленою думкою Я. С. Ковальчука, що до адміністративно-правового статусу БЕБ не доцільно відносити повноваження, оскільки останні, начебто, є складовою адміністративно-правового статусу працівників БЕБ. Вважаємо, що поняття адміністративно-правового статусу БЕБ є більш загальним, яке апріорі повинне охоплювати собою як і повноваження працівників БЕБ, так і особливості адміністративно-правового статусу БЕБ у окремих правовідносинах. Бо власне за відсутності цього, загальний адміністративно-правовий статус БЕБ буде позбавлений самостійності, розподілений на певну сукупність

адміністративно-правових статусів пов'язаних суб'єктів, а відтак, залишиться безпредметним» [14, с. 265]. Власне це визнає в подальшому і сам Я. С. Ковальчук, який зауважує, що «особливостями адміністративно-правового статусу працівників БЕБ є те, що такий статус є похідним від правового статусу вказаного органу, що утворений як єдиний правоохоронний орган, на який покладається виконання комплексу завдань у сфері забезпечення економічної безпеки держави, починаючи зі здійснення інформаційно-аналітичної роботи та закінчуючи проведенням розслідувань у кримінальних провадженнях» [17, с. 54].

Крім того, вважаємо за необхідне уточнити найменування блоків адміністративно-правового статусу БЕБ, кожний з яких містить свій набір пов'язаних елементів цього статусу, та запропонувати їх називати функціональним та організаційним блоками [14, с. 265].

Функціональний блок складають «ті елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, які мають функціональне значення, відображають функцію як сутність, призначення, мету та завдання адміністративно-правового статусу БЕБ. В той же час до організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ відносяться ті елементи, які дають відповідь на питання про те, як ця функція організована, яким є порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ як органу та його територіальних управлінь, хто призначає на посади та звільняє з посад працівників БЕБ, хто та яким чином здійснює контроль за діяльністю БЕБ тощо. При цьому, важливим є те, що первинним у цій сукупності блоків є саме функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ, який зумовлює не тільки мету, функції, завдання та зміст БЕБ як адміністративного органу, а й відіграє вирішальну роль при формуванні організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ, є орієнтиром при вдосконаленні законодавства, що визначає цей статус. Саме виходячи з виконуваних функцій, мети та завдань органу варто визначати основи його організації та побудови, формування БЕБ та його кадрового забезпечення і фінансування тощо» [14, с. 265].

З урахуванням висловлених у науці наукових положень та аналізу законодавства про БЕБ вважаємо за необхідне запропонувати власну сукупність елементів адміністративно-правового статусу БЕБ та провести диференціацію блоків цього статусу».

Так, виходячи з наукових напрацювань та змісту законодавства про БЕБ, вважаємо, що елементами його адміністративно-правового статусу є:

Функціональний блок:

1) мета діяльності БЕБ. Безпосередньо у Законі «Про БЕБ» [19] ця мета не визначена. Саме БЕБ у Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року, затвердженій наказом БЕБ від 01 січня 2024 року, визначає метою своєї діяльності мінімізацію та усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності [20]. Вважаємо цю мету дещо обмеженою. Загальновідомо, що мета зумовлює визначення завдань, а аналіз положень Закону про завдання БЕБ дає можливість сформулювати мету діяльності БЕБ дещо ширше – виходячи вже з першого завдання, яке визначається як виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних вбачається, що БЕБ має своєю метою, принаймні також і виявлення ризиків у сфері економіки. Виходячи ж з другого завдання (оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення) вбачається, що БЕБ переважно працює над напрацюванням способів їх мінімізації та усунення. І це є зрозумілим, адже мінімізувати та усунути ризики у сфері економіки одними лише засобами БЕБ не можливо. Для цього у певних випадках необхідно навіть змінювати законодавство. Вважаємо, що мету діяльності БЕБ можна визначити як забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, мінімізації й ліквідації ризиків в економічній сфері із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності;

2) завдання БЕБ. Згідно зі ст.4 Закону «Про БЕБ» основними завданнями БЕБ є: «1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз

економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки» [19];

3) функції БЕБ чітко визначені Законом «Про БЕБ». Відповідно до покладених завдань БЕБ виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції (ч. 1 ст. 1 Закону «Про БЕБ» [14];

4) повноваження БЕБ. Згідно зі ст. 8 Закону «Про БЕБ» БЕБ України відповідно до покладених на нього завдань: «1) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності; 2) здійснює інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ; 3) здійснює інформаційну взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; 4) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення

кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 5) збирає, обробляє та аналізує інформацію щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності» [19]; 6) здійснює міжнародне співробітництво з компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України; 7) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності тощо [19].

Організаційний блок:

1) порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ, його структура та кадрове забезпечення. БЕБ є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження через центральний апарат і територіальні управління. Територіальні управління БЕБ є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

БЕБ та його територіальні управління утворюються, реорганізуються та ліквідовуються Кабінетом Міністрів України. Так, зокрема, БЕБ було створене постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 510 «Про утворення Бюро економічної безпеки України» [14, с. 266; 21].

Питання структури та кадрового забезпечення БЕБ визначається розділом III «Організація діяльності БЕБ».

Структура БЕБ може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи. Структура, штатний розпис БЕБ, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь, посадові інструкції працівників БЕБ затверджуються Директором БЕБ. Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь БЕБ визначена на рівні Закону та складає не більше 4 тисяч осіб.

Призначення на посади в БЕБ здійснюється виключно за результатами конкурсного відбору на зайняття відповідної посади, який проводиться кадровими комісіями в порядку, визначеному Директором БЕБ, з урахуванням особливостей, передбачених Законом «Про БЕБ». Зокрема, Директор БЕБ призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу. Керівники територіальних управлінь БЕБ та їх заступники, керівники підрозділів центрального апарату БЕБ та їх заступники призначаються на посаду та звільняються з посади Директором БЕБ за поданням кадрових комісій, що проводять конкурс на зайняття посад працівників БЕБ у порядку, передбаченому цим Законом.

Особи, які мають спеціальні звання БЕБ, проходять службу у БЕБ, порядок якої визначається Законом «Про БЕБ» та Положенням про проходження служби особами, які мають спеціальні звання БЕБ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.11.2022 № 1333 [22], а також іншими нормативно-правовими актами. Правовий, соціальний захист працівників БЕБ визначається розділом IV Закону «Про БЕБ»;

2) контроль за діяльністю БЕБ та його підзвітність. Контроль за діяльністю БЕБ здійснюється як державними, так і громадськими органами.

Зокрема, з метою забезпечення прозорості та суспільного контролю за діяльністю БЕБ утворюється Рада громадського контролю при БЕБ у складі дев'яти осіб, яка формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу (ст. 34 Закону «Про БЕБ»). Крім того, Директор БЕБ щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Порядок звітування визначається ст. 35 Закону «Про БЕБ».

Крім того, в БЕБ з метою забезпечення доброчесності працівників БЕБ, забезпечення дотримання цього Закону та інших нормативно-правових актів у структурі центрального апарату БЕБ діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Директора БЕБ підрозділи внутрішнього контролю можуть

створюватися у складі територіальних управлінь БЕБ. Підрозділи внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Директору БЕБ [14, с. 267];

3) гарантії діяльності БЕБ, якими є закріплені в законодавстві про БЕБ система адміністративно-правових засобів, що сприяють реалізації визначених законодавчих норм, які регламентують діяльність БЕБ, а також спеціально закріплені державою способи та засоби, що забезпечують у діяльності БЕБ точне дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильне використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами. Гарантії можуть бути функціонально-правовими, які полягають у забезпеченні діяльності БЕБ з функціонального боку, та організаційно-правовими, які полягають у організаційному забезпеченні діяльності БЕБ, наданні йому та його працівникам належного соціально-економічного утримання, пільг та привілеїв тощо [14, с. 267];

4) юридична відповідальність БЕБ визначається через відповідальність працівників БЕБ. Згідно зі ст. 38 Закону «Про БЕБ» за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники БЕБ несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом. Окремо визначається також відповідальність працівників БЕБ за розголошення, нецільове використання, порушення правил роботи з інформацією, інше протиправне використання інформаційних систем БЕБ (ст. 37 Закону). Особливий зміст цього елемента адміністративно-правового статусу БЕБ займає дисциплінарна відповідальність, яка на відміну від інших видів юридичної відповідальності безпосередньо врегульовується ст. 36 Закону «Про БЕБ» [14, с. 267].

Варто звернути увагу, що, як зауважується у науці, організаційні засади створення БЕБ спричинили найбільше дискусій, оскільки новосформований орган не має перетворитися на черговий важіль впливу будь-якої політичної сили, що перебуває при владі, та до нього не повинні були потрапити працівники, які зарекомендували себе з негативної сторони. Саме через це в

Законі «Про БЕБ» багато уваги приділяється організаційним моментам створення БЕБ [23, с. 90], тобто фактично питанням організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ.

Особливе місце в системі елементів адміністративно-правового статусу БЕБ займають, на наш погляд, ***принципи адміністративно-правового статусу БЕБ***. Виходячи з того, що зазвичай принципи охоплюють собою як функціональні, так і організаційні аспекти адміністративно-правового статусу, що особливо є притаманно для загальних принципів права (які характерні для усієї системи права, а відтак, і для адміністративно-правового статусу та усіх його блоків та елементів), віднесення кожного з них чи то лише до функціонального, чи то лише до організаційного блоку елементів адміністративно-правового статусу не виглядає доцільним. Принципи власне є тим елементом, який надає адміністративно-правовому статусу системності, знаходиться на межі цих блоків, який об'єднує цих два блоки елементів адміністративно-правового статусу у єдине правове явище. Виходячи з правового аналізу вважаємо, що принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є такі принципи як; 1) верховенства права; 2) законності; 3) справедливості; 4) неупередженості; 5) незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів; 6) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; 7) політичної нейтральності та позапартійності; 8) оперативності; 9) персональної відповідальності кожного працівника; 10) єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ; 11) відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам; 12) взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [24, с. 222-227].

Усе наведене нами дає можливість надати й комплексне визначення поняття адміністративно-правового статусу БЕБ, згідно з яким *під адміністративно-правовим статусом БЕБ слід вважати сукупність закріплених нормами адміністративного права функціональних (мети,*

функцій, завдань та повноважень) та організаційних (порядок створення, ліквідації та реорганізації, його структури, кадрів, контролю за діяльністю та юридична відповідальність тощо) елементів, а також принципів, які визначають правове становище БЕБ у сфері адміністративних правовідносин [14, с. 267].

1.2. Місце Бюро економічної безпеки України в системі органів державної влади України

Стаття 17 Конституції України [25] визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Таким чином, як вбачається з цього положення, забезпечення економічної безпеки України є прерогативою не одного якого органу, а функцією усієї держави. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим є те, щоб відповідна функція держави була реалізована належним чином, а саме, щоб у житті досягалися визначені цілі.

На момент створення БЕБ у 2021 році діяльність у сфері економічної безпеки в Україні здійснювала ціла низка державних органів, якими були податкова міліція, Національна поліція України, Служба безпеки України, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України та інші. Така кількість органів у сфері боротьби з економічними правопорушеннями призводила до того, що цією діяльністю займалися багато органів, однак ніхто з них фактично не відвідав за стан економічного правопорядку та реальне забезпечення економічної безпеки держави.

Після реформування правоохоронної системи, зокрема, створення Національної поліції України, НАБУ, ДБР, безумовно постало питання й про створення важливого ключового органу у сфері боротьби із економічною злочинністю, яким і стало БЕБ. Створення БЕБ в Україні фактично

розпочалося з прийняття Закону України «Про БЕБ» від 28.01.2021 № 1150-IX. Таким чином, БЕБ на сьогодні фактично є новою інституцією у системі апарату держави, яка була створена внаслідок єдиної стратегії реформування правоохоронних органів в Україні. Утворення БЕБ було об'єктивно-обумовленим та правильним напрямком удосконалення державної правоохоронної політики забезпечення економічної безпеки України [26, с. 32].

Стаття 1 Закону «Про БЕБ» визначає, що БЕБ – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Таким чином, з наведеного положення вбачається, що БЕБ у системі органів державної влади є центральним органом виконавчої влади, відтак, визначення сутності та особливостей БЕБ як органу державної влади та його місця серед цих органів слід здійснювати з урахуванням ознак та сутності органів державної влади загалом та центральних органів виконавчої влади, зокрема.

Щодо поняття органу державної влади, то у науці знаходимо різні визначення. Так, під органами державної влади розуміються колегіальні та одноособові органи, наділені юридично визначеними державно-владними повноваженнями та необхідними засобами для здійснення функцій і завдань держави. Формуються безпосередньо народом (шляхом виборів) і державою, мають відповідну внутрішню організаційну структуру [27, с. 565]. Звертається увага, що органи державної влади є складовою частиною державного апарату – системи органів та осіб, які наділяються певними правами та обов'язками щодо реалізації державної влади. Наявність державно-владних повноважень є найбільш важливою характеристикою органів державної влади, а також ознакою, що дозволяє відмежувати органи державної влади від інших суб'єктів [28, с. 21]. Виходячи з цього бачимо, що БЕБ з урахуванням його специфіки є складовою частиною державного апарату України, наділяється певними правами та обов'язками (державно-владними повноваженнями), необхідними засобами щодо здійснення функцій і завдань держави, реалізації державної

влади. Формується БЕБ державою і має відповідну внутрішню організаційну структуру.

Щодо розуміння органу центральної виконавчої влади, то в Україні питання центральних органів виконавчої влади врегульовуються Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» [29].

Стаття 1 Закону «Про центральні органи виконавчої влади» не даючи визначення поняття центрального органу виконавчої влади визначає, що систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України. Міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики. Повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави [29].

Однак, детальний аналіз цього Закону показує, що він обходить пряме правове регулювання питання статусу БЕБ, жодним чином не конкретизуючи його, в той час, як, наприклад, окремі питання іншого схожого органу – НАБУ, ним врегульовуються, причому НАБУ чітко позиціонується Законом як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Так, наприклад, у ст. 24 Закону, яка має назву «Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Український інститут національної пам'яті, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку та інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом» врегульовуються і питання діяльності НАБУ (абз. 4 ч. 2 ст. 24 визначає, що Директор НАБУ, його перший заступник та заступники призначаються на посади та звільняються з посад у порядку, встановленому

Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» [30], а абз.2 ч.3 ст. 24 передбачає, що питання діяльності НАБУ у Кабінеті Міністрів України представляє Директор НАБУ).

На наш погляд, БЕБ, як і НАБУ, також є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом.

У науці цілком обґрунтовано звертається увага, що центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – це різновид центрального виконавчого органу, що має визначені Конституцією та законодавством України особливі завдання і повноваження. Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом очолює його голова. Стосовно цього органу законодавством може встановлюватися спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, а також призначення і звільнення керівника та вирішення інших питань відповідно до законодавства України [31, с. 271-272].

Аналіз правового статусу БЕБ свідчить, що він повністю відповідає всім визначеним ознакам центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом – 1) він має визначені Законом «Про БЕБ» особливі завдання і повноваження; 2) БЕБ очолює Директор як посадова особа, яка призначається і звільняється у спеціальному порядку; 3) цей орган створюється відповідно до спеціального Закону; 4) Законом також визначаються спеціальні положення щодо утворення БЕБ, вирішення інших питань відповідно до законодавства України. При цьому, слід погодитися з думкою, що особливістю адміністративно-правового статусу БЕБ є його незалежність від інших державних органів. Це передбачає автономність у прийнятті рішень, що дозволяє уникнути прямого впливу з боку інших структур та забезпечує об'єктивність у виконанні покладених на нього функцій [32, с. 200]. Зазначене також є притаманним центральним органам виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Таким чином, цілком очевидно можна зробити висновок, що БЕБ – це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, визначеним законодавством, насамперед, Законом «Про БЕБ».

Частина 2 ст.17 Закону «Про центральні органи виконавчої влади» визначає, що центральні органи виконавчої влади можуть здійснювати одне або кілька визначених частиною першою цієї статті завдань.

У разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, центральний орган виконавчої влади може утворюватися як бюро (абз.2 ч.2 ст.17 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»). Варто зауважити, що зазначеним абзацем частину 2 ст. 17 Закону «Про центральні органи виконавчої влади» було доповнено саме Законом «Про БЕБ» №1150-IX від 28.01.2021. Таким чином, очевидно, що законодавець, змінюючи Законом «Про БЕБ» Закон «Про центральні органи виконавчої влади», фактично передбачав, що більшість функцій БЕБ як центрального органу виконавчої влади складають саме функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим, відповідний орган економічної безпеки і був створений у формі бюро.

Аналіз наукової літератури та законодавства свідчить про те, що державні органи, які здійснюють функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, є суть правоохоронних органів.

Так, наприклад, правнича енциклопедія визначає правоохоронні органи як систему державних та уповноважених державою громадських формувань, основною функцією яких є боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Такими органами відповідно є: прокуратура, суди, органи МВС України, СБУ, адвокатура, нотаріат, податкова міліція, різні державні комісії та комітети, що здійснюють правоохоронну діяльність [33, с. 287]. Натомість, наприклад, О. В. Тюріна робить висновок, що правоохоронним

органом є орган, уповноважений державою на застосування заходів державного примусу, рішення якого мають правозастосовчий характер і діяльність якого полягає у впливі на загрози праву як реальні, так і потенційні, і носить державно-владний, юрисдикційний, підзаконний і регламентований характер [34, с. 20]. Систему ознак правоохоронного органу визначає і О. М. Музичук. На його думку, ознаками правоохоронних органів, які визначають специфіку їх статусу та діяльності, є: 1) виконання однієї або декількох функцій як запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук винних осіб; охорона особливо важливих державних об'єктів та окремих посадових осіб, передбачених законодавством; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність; охорона громадського порядку і безпеки; виконання кримінальних покарань тощо; 2) така функція є однією з основних та виконується повсякденно; 3) наділення правом застосовувати за наявності підстав, визначених законом, примусові заходи та засоби (фізична сила, спеціальні засоби активної оборони і нападу, вогнепальна зброя); 4) оснащення відповідними атрибутами, що дають підстави називати їх силовими структурами або мілітаризованими органами; 5) з метою забезпечення належного рівня службової дисципліни співробітникам правоохоронних органів присвоюються спеціальні звання, видаються формений одяг, зброя та інші засоби самозахисту, а питання їх дисциплінарної відповідальності регламентується спеціальними статутами про дисципліну [35, с. 19].

Таким чином, ми бачимо, що поняття правоохоронного органу загалом є дискусійним у науці, однак, фактично спільними є певні ознаки, а саме те, що правоохоронний орган є органом державної влади, до повноважень якого належить застосування державного примусу, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями, його діяльність вимагає спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення, оснащення відповідними атрибутами, які дають підстави відносити його до силової структури, співробітникам цього органу присвоюються спеціальні звання, видається зброя, питання

дисциплінарної відповідальності регламентується спеціальними статутами про дисципліну тощо.

У науці висловлена думка про те, що БЕБ є правоохоронним органом [36, с. 90; 37, с. 98-100]. Аналіз законодавства про БЕБ, на наш погляд, свідчить, що це дійсно так. Усі наведені вище ознаки правоохоронного органу притаманні також і БЕБ як державному органу. До речі, фактично визначає за БЕБ статус правоохоронного органу і Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [38], з положень якого вбачається за БЕБ такий статус поряд з іншими правоохоронними органами – органами служби безпеки, ДБР, органів внутрішніх справ, органів Національної поліції, НАБУ та інших органів.

При визначенні місця БЕБ у системі державних органів вважаємо за необхідне розглянути й ту сферу суспільних відносин, у якій БЕБ як правоохоронний державний орган реалізує надані йому законодавством повноваження.

Вже з самої назви БЕБ як державного органу вбачається, що діяльність БЕБ спрямована на забезпечення безпеки національних інтересів України у сфері економіки. Відтак, вважаємо за необхідне дослідити особливості поняття економічної безпеки.

Поняття економічної безпеки у науці є дискусійним, воно розглядається фактично з декількох сторін. В науці немає єдиної думки із приводу визначення категорії «економічна безпека» [39, с. 69].

Так, Економічна енциклопедія визначає економічну безпеку як відповідні умови, які формуються державою та її органами влади, гарантування забезпечення недоторканності власності, майна, мінімізація та нейтралізація економічних збитків, захист економічних інтересів суб'єктів господарювання від можливих загроз на рівні держави та світу в умовах глобалізації. Організація державного та внутрішнього захисту інтересів або позбавлення конфіденційності або секретної економічної інформації [40, с. 89]. Як стан захищеності економічних інтересів індивіда, суспільства, держави від

економічних та інших загроз національній безпеці, які на них впливають, визначають економічну безпеку О. Ф. Новікова та Р. В. Покотиленко [41, с. 35]. О. І. Барановський вважає, що економічна безпека представляє собою дуже складну систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру та логіку формування [42, с. 13]. Таким чином, бачимо, що економічна безпека пов'язується з захистом економічних інтересів різних суб'єктів від можливих загроз на різних рівнях, захист та забезпечення недоторканності власності, майна, мінімізація та нейтралізація економічних збитків, захист економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Слід зауважити, що законодавство України загалом оперує не поняттям економічної безпеки, а поняттям національної безпеки, і поняття економічної безпеки спрямоване, насамперед, на забезпечення національної безпеки.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [43].

Важлива роль у системі національної безпеки будь-якої держави належить економічній безпеці, яка є основою матеріального добробуту та функціонування нації та держави, та є однією з її важливих функціональних складових національної безпеки.

Не дивлячись на те, що в науці немає єдиної думки із приводу визначення категорії «економічна безпека», в той же час фактично спільною є думка, що економічна безпека є складовою національної безпеки [44, с. 84; 45, с. 101-116; 46, с. 103]. Як аргумент проти різного роду думок щодо звуженого розуміння поняття національної безпеки одразу ж зауважимо, що погоджуємося з думкою М. П. Гурковського і М. Я. Сидора, що взаємопов'язані між собою правові категорії «державна безпека», «громадська безпека» і «безпека особи» є складовими, горизонтальним зрізом поняття національної безпеки [194, с. 178; 47, с. 30].

З урахуванням того, що як встановили ми вище, БЕБ є правоохоронним органом, та з урахуванням специфіки його діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки, слід зробити також висновок про визначальну роль БЕБ у боротьбі з економічною злочинністю.

Економічна злочинність є у край небезпечним явищем, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка [48, с. 134]. Безумовно, економічна злочинність впливає на систему економічної безпеки держави, адже вона є деструктивним фактором, яка руйнує систему економічних відносин різних рівнів як зсередини, так і ззовні [49, с. 3]. Під економічною злочинністю у науці розуміють соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів [50, с. 124]. Економічна злочинність є складною інтеграційною системою, що складається з умисних корисливих злочинів проти економічних відносин власності; умисних корисливих господарсько-економічних злочинів; злочинів посадових осіб, які завдають істотної шкоди у сфері економічної діяльності; злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними співтовариствами, які завдають значної шкоди економічним відносинам власності [51, с. 65]. Таким чином, БЕБ є основним органом у боротьбі з загрозами економічній безпеці держави, у боротьбі зі здійсненням протиправної економічної діяльності різними суб'єктами, тими негативними економічними процесами, які відбуваються у державі, порушенням вимог законодавства щодо легальної економічної діяльності, з тими дисбалансами економічної системи держави, які виникають, що призводить до зниження репутації держави, зниження ефективної правоохоронної, соціальної, оборонної та іншої функцій держави.

З цього приводу варто погодитися з А. М. Рубелем, який характеризує правовий статус БЕБ визначає його як такий, що відповідає тенденціям формування правоохоронних структур європейських країн: відокремлення служб економічних розслідувань від системи МВС та органів національної безпеки, зосередження функції протидії економічній злочинності в одному державному органі чи його підрозділі, наявність, окрім суто правоохоронних функцій, аналітичних та інформаційних повноважень [52, с. 15].

Аналізуючи роль БЕБ у боротьбі з економічною злочинністю, на наш погляд, варто вказати також і на підвищення ролі БЕБ у післявоєнні часи. Варто погодитися з Ю. Б. Курилюком, що післявоєнне відновлення України супроводжуватиметься масштабними викликами для економічної безпеки держави, які зумовлені як безпрецедентними втратами людського капіталу, інфраструктури, фінансових і виробничих ресурсів, так і складною геополітичною ситуацією [53].

Таким чином, узагальнивши наведене, бачимо, що місце БЕБ в системі органів державної влади визначається спеціальним статусом БЕБ, який є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що здійснює виконання правоохоронної функції держави у сфері боротьби з економічною злочинністю.

1.3. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України

Загальне поняття «принцип», яке досить широко використовується у праві, означає з латині «начало», «основа». З погляду філології принципом є те, що лежить в основі правила поведінки людини, певної теорії науки, внутрішнього переконання людини тощо [54, с. 547]. Таким чином, виходячи з цього філологічного тлумачення поняття принципу його розуміють переважно як якусь вихідну ідею, засаду, загальну вимогу тощо [24].

Так, наприклад, на думку А. М. Колодія категорія «принципи права» застосовується тоді, коли мова йде про відправні ідеї і положення, які відносяться до правознавства. Ці ідеї пов'язуються з найважливішими закономірностями даного типу держави і права, є однопорядковими зі сутністю права, виражають головні риси права, а також характеризуються універсальністю, вищою імперативністю і загальнозначущістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу [55, с. 19]. П. М. Рабінович вважає принципами права керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування й розвитку людини та суспільства та визначають зміст і спрямованість правового регулювання [56, с. 102]. На думку ж С. П. Погребняка, загальними принципами права є система найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер і напрямки подальшого розвитку [24; 57, с. 90–93].

Слід також зауважити, що за справедливим твердженням М. І. Козюбри зміст принципів права багато в чому визначають пануючі в культурі світогляд, мораль, релігія, інші позаправові чинники, тобто цей зміст невіддільний від конкретного практичного буття людей; принципи права не діють самі собою [58, с. 144]. Будь-які принципи, у тому числі і принципи права, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і в них відображаються закономірності суспільного життя. Головними джерелами цих принципів є політика, економіка, мораль, ідеологія, соціальне життя [59, с. 42].

Виходячи з загальних понять принципів права, окреслених наукою теорії держави і права, визначається й загальне поняття, яким вже оперує наука адміністративного права, а саме поняття принципів адміністративного права.

Так, наприклад, як зазначають В. В. Галуцько та В. І. Курило, принципами адміністративного права є основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави [60, с. 48]. На думку ж Р. С. Мельника принципи адміністративного права – це основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку та визначають напрями та механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Принципи ж адміністративного права, так би мовити, охоплюють усі напрями та сфери функціонування публічної адміністрації, зокрема ті, що знаходять прояв у її надрах (внутрішньо-організаційні відносини) [61, с. 58].

У праві тематика принципів є досить дослідженою, але навіть у цій тематиці вбачається багато дискусійних аспектів.

Так, вбачається, що якщо предметом принципів є право загалом, то тоді мова йде про принципи права [62]. Також виокремлюють принципи галузі права [63]. Якщо ж йде мова про основи діяльності певної інституції, то стає очевидним, що мова йде про принципи діяльності інституції [64, с. 11]. Виокремлюють також принципи організації окремої інституції [65, с. 452], принципи окремих стадій діяльності чи стадій процесу [66, с. 37-49] тощо. Стосовно сфери адміністративного права, то зустрічаємо принципи адміністративного права [67], адміністративно-правового регулювання [68; 69], принципи адміністративно-правового статусу [70, с. 61] тощо.

У науці адміністративного права під принципами адміністративно-правового статусу особи чи інституції досить часто розуміються фактично або ж усі принципи організації та діяльності того чи іншого суб'єкта безвідносно до характеру правовідносин, які характеризують ці принципи, або ж загалом те, що складає сутність адміністративно-правового статусу [24, с. 220].

Так, наприклад, О. М. Гришко при аналізі принципів адміністративно-правового статусу органів і осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, фактично під такими принципами розуміє засади виконавчого провадження, визначені ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» [71]. При цьому, при аналізі окремих цих принципів не акцентується увага на їх природі саме як принципів адміністративно-правового статусу [72, с. 26-63]. Таким чином, жодної відмінності між засадами виконавчого провадження та принципами адміністративно-правового статусу органів і осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, науковець не вбачає. В. В. Пацкан при дослідженні засад адміністративно-правового статусу Рахункової палати як вищого органу аудиту України фактично під принципами адміністративно-правового статусу Рахункової палати як вищої аудиторської установи України розуміє порядок формування Рахункової палати, принципи діяльності Рахункової палати, повноваження Рахункової палати, нормативні основи діяльності Рахункової палати, права та обов'язки членів та посадових осіб Рахункової палати, відносини з іншими органами державної влади, міжнародна співпраця Рахункової палати, порядок здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) [70, с. 61]. Таким чином, за такого підходу поняття принципів адміністративно-правового статусу ототожнюється з самим поняттям адміністративно-правового статусу.

Вважаємо, що «такі підходи до розуміння поняття принципів адміністративно-правового статусу виглядають дискусійними. Слід розуміти, що законодавець у законодавстві якщо й визначає принципи чи то організації, чи то діяльності тієї чи іншої інституції, то ці принципи є більше принципами, які характеризують становище інституції у всіх правовідносинах за її участі. Інституція ж як суб'єкт може брати участь у різних правовідносинах, якими, зокрема, можуть бути не лише адміністративні правовідносини, а й конституційні, земельні, фінансові, цивільні, процесуально-галузеві (кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні, господарсько-

процесуальні) тощо. Закріплені у законодавстві принципи за такого підходу фактично є принципами правового статусу як більш загального поняття стосовно поняття адміністративно-правового статусу. Принципи ж правового статусу стають принципами адміністративно-правового статусу лише тоді, коли вони врегульовують особливості суб'єкта саме як учасника адміністративних правовідносин. Відтак, при дослідженні принципів адміністративно-правового статусу важливо усі ті принципи, що їх закріпив законодавець у нормативному акті, аналізувати саме як такі, які визначають правове становище суб'єкта у адміністративних правовідносинах та характеризують його адміністративно-правовий статус» [24, с. 221].

Аналізуючи безпосередньо принципи адміністративно-правового статусу БЕБ слід врахувати, що перелік принципів діяльності БЕБ визначено ст.3 Закону «Про БЕБ», згідно з якою БЕБ здійснює свою діяльність на основі принципів: 1) верховенства права; 2) законності; 3) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; 4) оперативності; 5) відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам; 6) політичної нейтральності та позапартійності; 7) незалежності від інших, крім державних, інтересів; 8) персональної відповідальності кожного працівника; 9) справедливості; 10) неупередженості; 11) єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ; 12) взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [19].

З аналізу положення ст.3 Закону «Про БЕБ» вже очевидно вбачається недосконалість регулювання у ній принципів як правових засад такої державної інституції, якою є БЕБ.

Так, «по-перше, важливо зазначити, що ст.3 Закону «Про БЕБ», як вбачається формально з неї, визначає принципи діяльності БЕБ. Однак, слід врахувати, і на це неодноразово зазначалося у правовій науці, що принципи інституції загалом складаються з принципів організації та діяльності. Так, наприклад, стосовно прокуратури В. І. Малюга та О. Р. Михайленко веде мову

про принципи організації та діяльності прокуратури України [73], а І. Б. Факас веде мову про принципи організації та діяльності судів [74] тощо. І це виглядає правильним, оскільки очевидно, що принципами діяльності є ті принципи, які визначають основи діяльності того чи іншого органу з виконання покладених на нього завдань. Ті ж основи, які визначають особливості створення чи організації діяльності інституції, очевидно повинні бути принципами організації інституції. Досить чітко це видно на такій інституції як суди. Коли мова йде про основи організації судочинства, то насамперед слід визначати принципи судоустрою, а коли ж про діяльність судів – то принципи судочинства (судового процесу).

Як вбачається з преамбули Закону «Про БЕБ», цей Закон визначає правові основи організації та діяльності БЕБ. Таким чином, очевидно, що Закон «Про БЕБ» як базовий нормативний акт повинен містити не лише норму про принципи діяльності БЕБ, а й положення про принципи організації БЕБ. Причому, на наш погляд, виходячи з того, що БЕБ здійснює свою діяльність переважно як учасник кримінального судочинства, на нього в повній мірі у цьому судочинстві поширюються й принципи кримінального процесу, які переважно визначені Кримінальним процесуальним кодексом України [75]. Особливої доцільності закріплювати ці принципи на рівні Закону «Про БЕБ» немає. Натомість навпаки, на рівні Закону «Про БЕБ», на наш погляд, повинні бути переважно закріплені принципи організації БЕБ, чого Закон «Про БЕБ» формально не робить, і це є одним з його недоліків. Особливо важливим є необхідність закріплення принципів організації БЕБ саме на перших етапах створення такої державної інституції, якою є БЕБ [24, с. 221].

По-друге, навіть не вдаючись у детальний аналіз формально закріплених у ст.3 Закону «Про БЕБ» принципів діяльності БЕБ, вбачається, що не всі принципи з перерахованих у ній є саме принципами діяльності БЕБ. Окремі з цих принципів можна визначити не як принципи діяльності БЕБ, а саме як принципи організації БЕБ. Такими, наприклад, на наш погляд, є принципи персональної відповідальності кожного працівника, єдиноначальності у

реалізації повноважень БЕБ, взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, які фактично врегульовують питання організації БЕБ. Окремі з перерахованих у ст.3 Закону «Про БЕБ» принципів діяльності насправді можна кваліфікувати не лише як принципи діяльності, а й як принципи організації та діяльності БЕБ. Так, наприклад, до таких принципів можуть бути віднесені усі загальні принципи права, визначені у ст.3 Закону (наприклад, принципи верховенства права та законності), які поширюються взагалі на всі правовідносини, що виникають у державі, або ж такі принципи як відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам, політичної нейтральності та позапартійності, незалежності від інших, крім державних, інтересів. З сутності цих принципів вбачається, що вони визначають як основи діяльності БЕБ, так і основи його організації.

По-третє, сама послідовність викладення принципів у ст.3 Закону «Про БЕБ» та форма їх закріплення виглядає недосконалою [24, с. 222].

Так, очевидно, що перелік принципів у Законі «Про БЕБ» фактично був сформульований з тих же принципів, що їх Закон України «Про Державне бюро розслідувань» [76] визначає щодо діяльності ДБР. Звичайно, можна говорити про те, що обидва цих органи є правоохоронними з досить схожими повноваженнями і здійснюють діяльність на однакових принципах, однак, навряд чи настільки. При цьому, щодо окремих принципів БЕБ таке копіювання зроблене у дещо гіршому варіанті [24].

Так, ст.3 цього Закону «Про Державне бюро розслідувань» визначає, що ДБР організовується і діє на засадах: 1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; 2) законності; 3) справедливості; 4) неупередженості; 5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника ДБР; 6) відкритості та прозорості

діяльності ДБР для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. ДБР діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю; 7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання ДБР у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у ДБР забороняється; 8) єдиноначальності у реалізації повноважень ДБР [76]. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу ДБР.

З наведеного переліку принципів діяльності ДБР вбачається, що щодо окремих принципів, називаючи їх, Закон «Про Державне бюро розслідувань» одразу ж надає і їх тлумачення (наприклад, щодо принципів політичної нейтральності і позапартійності чи єдиноначальності у реалізації повноважень ДБР), чого Закон «Про БЕБ» не робить. Можливо варто було законодавцю вже й скопіювати положення про роз'яснення змісту цих принципів у Законі «Про БЕБ».

Крім того, правовій науці усі принципи права поділяються на загальні, міжгалузеві та галузеві. Також існує й класифікація щодо поділу принципів на загальні або ж спеціальні. Так, наприклад, як цілком справедливо стверджує О. С. Гуцова, у загальній частині адміністративного права України виділяють дві групи принципів цієї галузі права. До першої відносять принципи законності, верховенства права, дотримання прав, свобод та законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, об'єктивності та неупередженості, рівності перед законом. Їх можна назвати загальними принципами, адже вони є основними для більшості видів суспільних відносин. До другої групи принципів належать спеціальні, які є найбільш характерними для сфери публічного адміністрування. Для прикладу можна назвати принципи належного урядування [77, с. 258]. Таким чином, відносять такі принципи як верховенства права, законності, справедливості, неупередженості є загальними

принципами права. У Законі «Про ДБР» усі ці принципи викладені логічно – спочатку загальні, а потім всі інші. У Законі ж «Про БЕБ» ці загальні принципи розділені. Зокрема, першими двома цілком обґрунтовано називаються принципи верховенства права та справедливості, однак загальні принципи справедливості та неупередженості йдуть лише під номерами 9 та 10. Зазначене є неправильним та у урахуванням вимог законодавчої техніки підлягає виправленню.

Враховуючи усього вище наведеного, вважаємо, що назву ст.3 Закону «Про БЕБ» варто було б назвати «Принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України», а в частині 1 слова «Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі принципів» замінити на такі слова як «Принципами організації та діяльності Бюро економічної безпеки України є такі принципи як». Крім того, варто було б у переліку принципів загальні принципи справедливості та неупередженості визначити у переліку під номерами 3 та 4» [24, с. 221-222].

При дослідженні принципів адміністративно-правового статусу БЕБ, слід виходити з того, що основою формування цих принципів є поняття адміністративно-правового статусу БЕБ та його зміст.

Так, погоджуємося з думкою, що поняття адміністративно-правового статусу є комплексним поняттям, складається з сукупності елементів, які утворюють його склад. При цьому, права і обов'язки становлять серцевину правового статусу, а тому є його обов'язковими елементами. Також до елементів адміністративно-правового статусу слід відносити: адміністративну правосуб'єктність; заборони і відповідальність за їхнє порушення, гарантії тощо [78, с. 610; 2, с. 92-93]. Зазначений підхід може бути застосований і до поняття адміністративно-правового статусу БЕБ. Таким чином, принципами адміністративно-правового статусу БЕБ будуть основні положення, які характеризують адміністративні права і обов'язки БЕБ, гарантії їх реалізації, адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення тощо [24, с. 222].

Також слід враховувати, що поняття та зміст принципів адміністративно-правового статусу БЕБ є різновидом принципів організації та діяльності БЕБ, як більш широкого загального поняття. Фактично сутність цих принципів загалом та кожного з них окремо є частиною того чи іншого більш загального принципу організації та діяльності БЕБ.

З урахуванням наведеного, вважаємо, що *принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є нормативно визначені у законодавстві про БЕБ принципи організації та діяльності БЕБ як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують права та обов'язки БЕБ, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії* [24, с. 222].

Розглянемо коротко окремі визначені Законом «Про БЕБ» принципи діяльності БЕБ в аспекті їх аналізу як принципів адміністративно-правового статусу БЕБ.

1) принцип верховенства права. Цей принцип є надзвичайно дискусійним у науці та абстрактним для його розуміння. Фактично від розглядається як такий, який існує поза нормативно-правовими актами у вигляді наявних у суспільстві справедливості, рівності, свободи. Тобто принцип «верховенства права» знаходиться у правосвідомості та є загальнозрозумілим і вважається таким, що використовується для саморегулювання суспільних відносин. Діяльність державних органів повинна базуватись на принципах природного права, тобто держава залежна від права, яке обмежує державну владу [59, с. 44].

Закон «Про ДБР» визначає цей принцип як положення, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Вважаємо, що в діяльності БЕБ особливої специфіки цей принцип не має та викладене розуміння є цілком прийнятним та необхідним. В аспекті адміністративно-правового статусу БЕБ слід звернути увагу, що саме цей принцип забороняє

свавілля з боку БЕБ, вимагає Бюро дотримуватися прав людини, забороняє дискримінацію з його боку [79].

2) принцип законності є більш визначеним у своєму розумінні у науці та практиці, а тому й більш зрозумілим щодо діяльності БЕБ. Згідно з цим принципом, який ґрунтується на ст.19 Конституції України, БЕБ як орган державної влади та його працівники як посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Виходячи з напрацьованих наукою положень [80, с. 453] можна сформулювати й відповідні складові принципу законності в діяльності БЕБ у сфері адміністративних правовідносин, а саме що: а) БЕБ та його посадові особи при здійсненні своєї діяльності, розробляючи і приймаючи рішення, спираються на принципи та вимоги законності; б) при організації реалізації прийняття рішень БЕБ та його посадові особи не виходять поза межі своєї компетенції; в) при здійсненні контролю і нагляду за законністю дій БЕБ та його посадових осіб дотримуються правові процедури та використовують правові методи і способи.

3) принцип справедливості. Поняття принципу справедливості викладене у рішенні Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання. На думку КСУ справедливість – це одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, в рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. Справедливе застосування норм права – передусім недискримінаційний підхід, неупередженість [81]. Вважаємо, що такий підхід варто застосовувати і до

розуміння справедливості в діяльності БЕБ. БЕБ в силу свого адміністративно-правового статусу зобов'язане дотримуватися рівності всіх перед законом, виходити з відповідності злочину і покарання, справедливо застосовувати норми права.

4) принцип неупередженості. Цей принцип означає, що БЕБ та його працівники повинні діяти об'єктивно та неупереджено під час реалізації своїх адміністративних повноважень, працівники БЕБ повинні виконувати свої службові обов'язки безвідносно до будь-яких особистих або сімейних зв'язків, особистих чи майнових інтересів.

Неупередженість працівника БЕБ є однією з ознак його доброчесності. Зокрема, ч.15 ст.15 Закону «Про БЕБ» визначає, що кандидат на посаду Директора БЕБ вважається таким, що відповідає критерію доброчесності, якщо є незалежним, чесним, неупередженим, непідкупним, сумлінним, дотримується етичних норм та демонструє бездоганну поведінку у професійній діяльності та особистому житті.

Особливе значення в реалізації принципу неупередженості працівників БЕБ Закон вбачає в неупередженості аналітиків БЕБ, вказуючи, що аналітик БЕБ несе відповідальність за об'єктивність, повноту та неупередженість створеного аналітичного продукту (ч.4 ст.21 Закону), та що висновки, які містяться в аналітичних продуктах, повинні ґрунтуватися на всебічному, повному і неупередженому дослідженні всіх ризиків у сфері економіки, у тому числі на матеріалах кримінальних проваджень та оперативно-розшукової діяльності (ч.5 ст.22 Закону). Зазначене є цілком зрозумілим з огляду на те, яке велике значення в діяльності БЕБ Закон «Про БЕБ» надає функціонуванню інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ.

Для забезпечення неупередженості адміністративного органу у адміністративних процедурах зазвичай використовується процедура відводу (самовідводу) [24, с. 223]. Зокрема, Закон України «Про адміністративну процедуру» [82] встановлює важливий принцип безсторонності (неупередженості) адміністративних органів при розгляді справ, однією з

гарантій якого є інститут відводу посадової особи у разі наявності підстав для сумнівів щодо її неупередженості. Поміж тим, наприклад, закріплюючи неупередженість на рівні принципу діяльності БЕБ, Закон «Про БЕБ» фактично не містить різного роду гарантій забезпечення такої неупередженості при здійсненні його працівниками ними своїх повноважень, наприклад, щодо того ж аналітика БЕБ. Зазначене виглядає недоліком Закону «Про БЕБ». Вважаємо, що варто було б у Законі «Про БЕБ» окремо передбачити право аналітика заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи. Для цього пропонуємо абз.2 ч.4 ст.21 Закону «Про БЕБ» доповнити реченням такого змісту: «Аналітик Бюро економічної безпеки України зобов'язаний заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи».

Слід зауважити, що за своїм змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

5) принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів.

Закон «Про БЕБ» досить специфічно визначає об'єкт, незалежним від якого є БЕБ. Ними визначені інші, окрім державних, інтереси.

Однак, якщо поглянути на правове регулювання незалежності інших правових інституцій держави, то об'єкт їх незалежності визначається дещо інакше.

Так, ст.6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [83] визначає, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Згідно зі ст.48 цього ж Закону суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Стаття 3 Закону України «Про прокуратуру» [84] визначає, що

діяльність прокуратури ґрунтується на засаді незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків. Стаття ж 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [85] адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Таким чином, об'єктом, від якого повинні бути незалежними зазначені інституції, фактично є вплив як діяльність інших суб'єктів, цей об'єкт визначається як зовнішній до інституції, щодо якої гарантується незалежність [24, с. 224]. Зазначене підтверджується і науковою думкою.

Так, зокрема, щодо незалежності прокуратури вказується, що вона означає те, що рішення та дії прокуратури можуть прийматися самостійно та не потребувати затвердження з боку інших органів чи установ [86, с. 99-100]. Принцип незалежності прокурора означає, що при здійсненні своїх повноважень прокурор є незалежним від органів державної влади, від органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб, від різного роду підприємств, установ, організацій, окремих громадян тощо, при прийнятті рішень прокурор позбавлений непередбачених законом обмежень, впливу, спонукань, тиску, погроз і будь-якого втручання, прямого чи непрямого, з боку будь-якого суб'єкта або з будь-якої підстави, а прийняті прокурором рішення не є наслідком залежності прокурора від іншої особи, а приймаються ним з метою для виконання своїх професійних обов'язків прокурора [87, с. 135].

Однак, зовсім інший підхід визначено Законом «Про БЕБ». Ця незалежність спрямована на формування положення не про незалежність БЕБ від інших суб'єктів, тобто зовнішню незалежність, а визначення тих інтересів, якими повинен керуватися у своїй діяльності БЕБ. Формально положення п.7 ч.1 ст.3 Закону «Про БЕБ» означає те, що БЕБ, ймовірно, повинне керуватися у своїй діяльності виключно інтересами держави [24, с. 224].

Вважаємо, що в такому специфічному окресленні незалежності БЕБ вбачаються як позитивні, так і негативні аспекти.

Так, позитивним аспектом такого закріплення незалежності БЕБ є те, що воно в силу правового статусу БЕБ окреслює внутрішню незалежність самого БЕБ виключно державними інтересами, акцентуючи увагу на тому, що БЕБ повинне в своїй діяльності керуватися виключно інтересами держави, а не інших суб'єктів. Таким регулюванням підкреслюється саме правовий статус БЕБ як представника держави.

Звичайно, в тлумаченні відповідного положення Закону може виникнути питання щодо того, а що ж є державним інтересом. Вважаємо, що при вирішенні цього питання слід підходити з позиції поняття інтересів держави, визначених у відомому рішенні Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року у справі про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді. Необхідно враховувати, що поняття «інтереси держави» є оціночним поняттям. Державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [88].

Недоліком же окреслення незалежності БЕБ як його незалежності від інших, крім державних, інтересів, є входження відповідного принципу у очевидний конфлікт з деякими іншими принципами діяльності БЕБ, а саме принципами неупередженості та пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. Цілком очевидно, виникає питання, яким інтересом повинне керуватися БЕБ при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересом держави, яким підпорядковане БЕБ та які у зв'язку з дією принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних,

інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб? В силу ж принципу неупередженості очевидно, що БЕБ взагалі повинне бути об'єктивним у вирішенні правових питань та не мати жодних пріоритетів при їх вирішенні. Вирішення цієї колізії на теоретичному рівні, на наш погляд, є надзвичайно важливим завданням для вирішення правового статусу самого БЕБ [24, с. 224].

Враховуючи наведене, вважаємо що окреслення положення такого принципу діяльності БЕБ як принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, є помилковим. Зазначене пояснюється, зокрема, окресленими Законом «Про БЕБ» гарантіями незалежності БЕБ.

Так, згідно зі ст.5 Закону «Про БЕБ» незалежність БЕБ гарантується визначеними цим Законом та іншими законами України: 1) особливим порядком конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора БЕБ, його заступників, інших працівників, а також визначеним законом вичерпним переліком підстав для припинення їхніх повноважень; 2) заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників БЕБ; 3) належною оплатою праці та соціальними гарантіями працівників БЕБ; 4) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників БЕБ, їхніх близьких родичів, майна; 5) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення БЕБ; 6) в інший спосіб, визначений цим Законом. Забороняється втручання Президента України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших юридичних осіб, а також фізичних осіб у діяльність БЕБ з підстав, не передбачених законом. Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до БЕБ та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях і не передбачені Кримінальний процесуальним кодексом, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання

такої вказівки, вимоги, доручення тощо Директор БЕБ, працівник БЕБ невідкладно інформує про це в письмовій формі правоохоронні органи [19].

З наведених гарантій вбачається, що їх правове регулювання мало чим відрізняється від гарантій незалежності інших окреслених вище інституцій – судів, прокуратури, адвокатури тощо, які визначені спеціальним законодавством. Відтак, вбачається, що при визначенні принципу незалежності БЕБ варто вести мову про незалежність БЕБ від будь-якого незаконного впливу на нього, а не як незалежність від інших, крім державних, інтересів. У зв'язку з цим, необхідно було б і положення п.7 ч.1 ст.3 Закону «Про БЕБ» викласти у такій редакції: «7) незалежності Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього;».

б) принцип пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. На відміну від принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, зазначений принцип надає пріоритетність вже додержанню прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб відображають соціальну, економічну, культурну та політичну складові існування суб'єктів у суспільстві. Основні права фізичних осіб включають право на життя, свободу слова, право на судовий захист, право на приватну власність тощо. Юридичні ж особи мають зазвичай ті ж права прав, свободи та інтереси, крім тим з них, які не можуть бути притаманні виключно людині.

Вважаємо, що принцип пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб означає, що у своїй діяльності при здійсненні владних повноважень БЕБ повинен дотримуватися, утверджувати та захищати права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб, забезпечувати баланс між інтересами держави та суспільства, забезпечувати реалізацію основних демократичних цінностей. За своїм змістом зазначений принцип є досить близьким до принципу верховенства права, або ж навіть розглядатися як його складова [24, с. 224].

7) принцип політичної нейтральності та позапартійності.

«Нейтральний» (походить від іменника «нейтральність») означає того, який не належить, не стосується до жодної із сторін, країн і т. ін., який не приєднується до жодної із сторін (у боротьбі, дискусії, суперечці і т. ін.), а зберігає нейтралітет [89, с. 326-327]. Служба в БЕБ відповідно до ч.2 ст.19 Закону «Про БЕБ» є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Відтак, до працівників БЕБ висувають загальні вимоги як до державних службовців. При цьому, політична нейтральність та позапартійність як принцип організації та діяльності БЕБ означає, що працівники БЕБ не можуть належати до будь-якої політичної партії, об'єднання чи руху, брати участь у будь-якій політичній діяльності, у різних політичних заходах, мітингах та акціях. Вони також не можуть брати участь у передвиборній агітації, залучати до цієї діяльності підпорядкованих їм працівників, публічно демонструвати свої політичні переконання або ж вчиняти будь-які інші дії, які можуть бути розцінені як їх особисте ставлення до політичної сили.

Працівники БЕБ не повинні використовувати свої службові повноваження в інтересах політичних партій, окремих політиків, громадських утворень. В силу повноважень БЕБ принцип політичної нейтральності та позапартійності вимагає від працівників БЕБ не використовувати також свої повноваження задля політичного переслідування фізичних та юридичних осіб за їх діяльність, насамперед, політиків за опозиційну діяльність.

Принцип політичної нейтральності та позапартійності БЕБ забезпечується, низкою гарантій, серед яких чільне місце належить вимогам до осіб, які претендують на зайняття посади в БЕБ, а також учасників, які входять до складу органів з формування БЕБ [24, с. 225].

Так, на посаду Директора БЕБ не може бути призначена особа, яка протягом двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття посади Директора БЕБ входила до складу керівного органу політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією

незалежно від тривалості (ч.3 ст.16 Закону «Про БЕБ»). Член комісії з проведення конкурсу на посаду Директора БЕБ не може входити до складу керівного органу політичної партії (ч.4 ст.15 Закону «Про БЕБ»). Працівники БЕБ не мають права бути членом або брати участь у створенні чи діяльності політичних партій, організовувати або брати участь у страйках (ч.1 ст.20 Закону «Про БЕБ»).

8) принцип оперативності. Принцип оперативності означає прийняття уповноваженою БЕБ особою управлінського рішення впродовж нетривалого (розумного) періоду часу (строку), тобто строку від того моменту, коли виникла обставина, з якою пов'язується необхідність прийняття відповідного управлінського рішення, до моменту прийняття цього рішення. Протягом цього періоду повинно пройти якнайменше часу.

Вважаємо, що проявом принципу оперативності слід розглядати й обов'язок інших суб'єктів оперативно реагувати на звернення БЕБ, оскільки така оперативність сприяє й швидкому вирішенню тих завдань, які стоять перед БЕБ.

Так, згідно з ч.9 ст. 7 Закону «Про БЕБ» отримання БЕБ від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, визначеної цим Законом, здійснюється на підставі письмового запиту. Уповноваженою особою БЕБ, яка має право підпису запиту, є Директор БЕБ, його перший заступник та заступник, керівник територіального управління БЕБ, його заступник. У разі надходження запиту БЕБ керівник суб'єкта, якому адресовано такий запит, зобов'язаний розглянути його і надати відповідь протягом 10 робочих днів з дня його одержання. Такі строки сприяють оперативності здійсненню БЕБ своїх повноважень [24, с. 225].

9) принцип персональної відповідальності кожного працівника. Слід вказати, що відповідальність загалом може бути як колективна, так і індивідуальна. Фактично персональна відповідальність є суть індивідуальної відповідальності.

Згідно з принципом персональної відповідальності кожний працівник за свої незаконні дії особисто несе юридичну відповідальність. Ця відповідальність визначена ст.38 Закону «Про БЕБ», згідно з якою за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники БЕБ несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом. У разі порушення працівником БЕБ під час виконання ним своїх службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина БЕБ у межах своєї компетенції вживає заходів для поновлення таких прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди та притягнення винних до відповідальності.

Принцип персональної відповідальності кожного працівника розглядається законодавцем як досить важливий з огляду на те, що питанню відповідальності працівників БЕБ у Законі приділено достатньо уваги [24, с. 225].

Так, ст.36 Закону врегульовує особливості утворення та функціонування Дисциплінарної комісії БЕБ, яка утворюється у складі семи осіб. До складу цієї комісії входять: 1) три працівники БЕБ; 2) три особи, визначені Радою громадського контролю при БЕБ; 3) одна особа, визначена Радою бізнес-омбудсмена України. Такий склад комісії гарантує обґрунтованість рішень, які нею приймаються, зокрема, як невідворотність персональної відповідальності винного у вчиненні правопорушення працівника БЕБ, так і те, що дисциплінарна відповідальність працівника не буде використана для розправи над ним з боку керівництва БЕБ. У цій же статті визначаються і досить широкі підстави для притягнення осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, до дисциплінарної відповідальності, які унеможливлюють уникнення її винними у вчиненні дисциплінарного проступку працівниками.

10) єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ. В теорії управління засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності [90, с. 11-12]. Визначають три складники єдиноначальності: 1) наділення начальника повнотою розпорядчої влади щодо підлеглих і покладення на нього персональної відповідальності за всі аспекти діяльності державного органу й кожного підлеглого; 2) надання начальникові права одноособово приймати рішення, віддавати накази; 3) забезпечення виконання зазначених рішень (наказів), виходячи з всебічної оцінки обстановки в межах встановлених повноважень і керуючись вимогами законів [91, с. 11–12].

Як вбачається з аналізу законодавства, принцип єдиноначальності є важливою складовою серед принципів організації та діяльності БЕБ, які характеризують його адміністративно-правовий статус.

Ефективне виконання БЕБ своїх повноважень вимагає відповідного висококваліфікованого єдиноначального керівництва. Таке керівництво здійснюється одноособово Директором БЕБ та керівниками територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ. В межах принципу єдиноначальності Директор БЕБ, зокрема, згідно зі ст.17 Закону «Про БЕБ»: 1) очолює БЕБ та здійснює керівництво його діяльністю, забезпечує виконання покладених на нього завдань; 2) організовує роботу БЕБ, визначає кількість заступників Директора БЕБ та обов'язки першого заступника та заступників Директора БЕБ; 3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь БЕБ; 4) затверджує структуру і штатну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь БЕБ; 5) здійснює повноваження керівника державної служби в БЕБ; 6) призначає на посади та звільняє з посад першого заступника та заступників Директора БЕБ, інших

працівників центрального апарату БЕБ, керівників територіальних управлінь БЕБ та їх заступників; 7) застосовує дисциплінарні стягнення на осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату БЕБ, на підставі рішення дисциплінарної комісії; 8) в межах компетенції приймає рішення про заохочення та застосування дисциплінарних стягнень до свого першого заступника та заступників, керівників підрозділів центрального апарату та територіальних управлінь, їх заступників, інших працівників БЕБ; 9) у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державним службовцям БЕБ та спеціальні звання працівникам БЕБ; 10) видає у межах повноважень накази і розпорядження, надає доручення, що є обов'язковими для виконання працівниками БЕБ тощо [19]. Більшість з цих повноважень на нижчому рівні в силу принципу єдиноначальності здійснюють також керівники територіальних управлінь БЕБ.

Однак варто враховувати, що на сьогодні вже назріла необхідність поряд із застосуванням принципу єдиноначальності в межах діяльності БЕБ також закріпити у законодавстві й певні межі втручання керівників в повноваження підлеглих працівників БЕБ для забезпечення їх процесуальної самостійності. Трапляються випадки, коли керівники фактично в адміністративно-правовому порядку зобов'язують підлеглих працівників БЕБ приймати певні процесуальні рішення з питань, що входять до компетенції останніх, або переглянути прийняті ними рішення відповідно до думки керівника. Причому робиться це, зазвичай, в усній формі, через що й відповідальність за ці досить часто сумнівні рішення покладаються на підлеглих. Варто було б передбачити необхідність надання таких вказівок у письмовій формі [24, с. 225-226].

11) принцип відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Відкритість і прозорість в діяльності БЕБ означає, що суспільство та громадяни мають вільний доступ до інформації про БЕБ, можуть отримувати цю інформацію з відкритих джерел або на свій запит, ознайомлюватися з діяльністю БЕБ у засобах масової

інформації, обговорювати діяльність БЕБ у цих засобах, а громадськість може контролювати роботу БЕБ.

Згідно з положеннями ст.33 Закону «Про БЕБ» БЕБ через медіа, на своєму офіційному веб-сайті та в інший спосіб регулярно інформує суспільство про свою діяльність. БЕБ, зокрема, готує та оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіт про свою діяльність, оприлюднює та надає інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації» [92], оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіти за конкретними запитами, інформацію про призначення та звільнення працівників, а також про наявність вакансій у БЕБ, а у виключних випадках може оприлюднювати також інформацію про хід досудового розслідування кримінальних проваджень. Закон забороняє обмежувати доступ до інформації про загальний кошторис БЕБ, його компетенцію та основні напрями діяльності, а також про притягнення працівників БЕБ до відповідальності за вчинення правопорушень.

Забезпечення відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам покладається, зокрема, як на саме БЕБ в особі його Директора, який повинен робити це у порядок та спосіб, визначений законом, так і на спеціально створений орган – Раду громадського контролю при БЕБ.

Так, на реалізацію цього принципу Директор БЕБ щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Такий Звіт має містити інформацію про: 1) статистичні дані щодо результатів діяльності БЕБ з обов'язковим зазначенням визначених Законом відомостей; 2) результати інформаційно-аналітичної діяльності БЕБ; 3) взаємодію з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями; 4) співпрацю з уповноваженими органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями та укладені з ними угоди про співпрацю, представництво інтересів за кордоном; 5)

співпрацю з недержавними організаціями і медіа; 6) результати роботи щодо зниження корупційних ризиків у діяльності БЕБ; 7) кошторис БЕБ та стан його виконання; 8) інші відомості, що стосуються результатів діяльності БЕБ та виконання покладених на нього.

Звіт Директора БЕБ розглядається Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України протягом 60 календарних днів з дня надходження.

Важливу роль у здійсненні контролю за діяльністю БЕБ відіграє громадськість, контроль якої розглядається як громадський контроль. Зокрема, згідно положеннями Закону про БЕБ створюється рада громадського контролю, яка є постійно діючим колегіальним виборним органом, який утворюється для здійснення громадського контролю за діяльністю БЕБ, налагодження ефективної взаємодії з громадськістю, здійснення інших повноважень, визначених законодавством зі ст.2 Закону [24, с. 226]. Рада громадського контролю має широкі повноваження, насамперед, у сфері контролю. Так, рада громадського контролю при БЕБ вправі: 1) заслуховувати інформацію про діяльність, виконання планів і завдань БЕБ; 2) розглядати звіти БЕБ і затверджувати свій висновок щодо них; 3) організовувати публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку і діяльності БЕБ, заходи з правової освіти населення; 4) обирати із свого складу по одному представнику, що включаються до складу кожної з кадрових комісій БЕБ (крім кадрових комісій, що проводять конкурси на посади, відомості про які становлять державну таємницю); 5) обирати із свого складу трьох представників, які включаються до складу дисциплінарної комісії БЕБ; 6) здійснювати інші повноваження, передбачені положенням про Раду громадського контролю при БЕБ.

12) принцип взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями є одним важливих принципів організації та діяльності БЕБ.

Насамперед, варто зауважити, що здійснення інформаційної взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами

судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями є одним з повноважень БЕБ згідно зі ст.8 Закону «Про БЕБ».

Звіт про діяльність БЕБ, з яким Директор БЕБ щороку звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік, обов'язково містить інформацію про взаємодію з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

Важливість реалізації принципу взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями вбачається зі звіту БЕБ за 2024 рік [24, с. 226].

Так, на виконання принципу взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями представники БЕБ у 2024 році взяли активну участь у діяльності міжвідомчих робочих груп, а детективи БЕБ співпрацювали з Державною аудиторською службою України, яка скеровує на адресу БЕБ матеріали ревізій, на підставі яких розпочинається розслідування. БЕБ у межах своєї компетенції забезпечило у 2024 році взаємодію з тимчасовими слідчими та спеціальними комісіями Верховної Ради України. У цьому році БЕБ підписало меморандуми про взаємодію та співробітництво з Державною організацією «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», про співпрацю з Представництвом Американської торгівельної палати в Україні, з Асоціацією «Український національний комітет Міжнародної торгової палати», з Федерацією роботодавців України, про співробітництво з Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, з Міністерством цифрової трансформації України. Було здійснено низку інших заходів [93, с. 42-44].

Важливою є взаємодія БЕБ з органами прокуратури, яка за справедливим твердженням Ю. Б. Курилюка, І. В. Паризького та А. В. Чуба можлива у кримінально-процесуальній та позапроцесуальній площині. Прокуратура у взаємодії з БЕБ здійснює функцію координації правоохоронних органів у

боротьбі з економічною злочинністю. Така координація є надзвичайно важливою з огляду на фактичну відсутність в Україні єдиного органу, який би повноцінно займався питанням виявлення злочинів у сфері економіки та їх розслідування [94].

Аналізуючи принцип взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями слід звернути увагу на взаємодію БЕБ з громадськістю, оскільки цій взаємодії Закон «Про БЕБ» надає істотне значення. Зокрема, згідно положенням Закону рада громадського контролю при БЕБ утворюється не лише для здійснення громадського контролю за діяльністю БЕБ, а і налагодження ефективної взаємодії з громадськістю.

При цьому, вважаємо, що не варто ототожнювати громадські органи з адміністративними.

В.Пилип, аналізуючи взаємодію БЕБ з інститутами громадянського суспільства, зауважує, що Рада громадського контролю при БЕБ є тим адміністративним органом, який має забезпечити можливість участі громадськості та інститутів громадянського суспільства у діяльності БЕБ [95, с. 114]. Вважаємо, поміж тим, неможливим розглядати статус Ради громадського контролю при БЕБ як адміністративного органу. Зазначене суперечить, на наш погляд, суті того, що закладалося законодавцем в ідею здійснення громадського контролю за БЕБ та суті змісту принципу взаємодії БЕБ, зокрема, з громадськими об'єднаннями.

Поняття адміністративного органу, зокрема, знаходимо у ст.2 Закону «Про адміністративну процедуру», згідно з якою адміністративний орган – це орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації. Відтак, з цього визначення вбачається, що адміністративний орган є тим органом, який пов'язаний з державою чи функціями управління. Громадськість та громадський контроль не варто ототожнювати з останніми, оскільки за таких

умов вони втрачатимуть свою сутність та ототожнюватимуться з державою [24, с. 227].

На завершення дослідження особливостей принципу взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями варто вказати, що відсутність комплексної міжвідомчої співпраці, а, на наш погляд, і взаємодії БЕБ, насамперед, з правоохоронними органами, може бути причиною неефективності функціонування механізмів кримінально-правової протидії злочинності, зокрема, незаконному використанню державних ресурсів в Україні, на чому цілком обґрунтовано наголошується у науці [96, с. 325].

Висновки до розділу 1.

1. Адміністративно-правовий статус БЕБ містить функціональний та організаційний блоки. Первинним у цій сукупності блоків є функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ, який зумовлює формування організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ.

2. Функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ складають елементи, які мають функціональне значення, відображають функцію як сутність, призначення, мету та завдання адміністративно-правового статусу БЕБ. Функціональний блок складають такі елементи: 1) мета діяльності БЕБ; 2) завдання БЕБ; 3) функції БЕБ; 4) повноваження БЕБ.

3. Організаційний блок складають елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, які дають відповідь на питання про те, як відповідна функція організована, яким є порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ як органу та його територіальних управлінь, хто призначає на посади та звільняє з посад працівників БЕБ, хто та яким чином здійснює контроль за діяльністю БЕБ тощо. Організаційний блок складають такі елементи: 1) порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ, його структура та кадрові

забезпечення; 2) контроль за діяльністю БЕБ та його підзвітність; 3) гарантії діяльності БЕБ; 4) юридична відповідальність БЕБ.

4. Принципи адміністративно-правового статусу БЕБ займають особливе місце в системі елементів адміністративно-правового статусу БЕБ, оскільки вони охоплюють собою як функціональні, так і організаційні аспекти адміністративно-правового статусу. Принципи адміністративно-правового статусу БЕБ є тим елементом, який надає адміністративно-правовому статусу системності, знаходиться на межі цих блоків, який об'єднує цих два блоки елементів адміністративно-правового статусу у єдине правове явище.

5. Місце БЕБ в системі органів державної влади визначається його спеціальним статусом. БЕБ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що виконує правоохоронну функцію держави у сфері боротьби з економічною злочинністю.

6. Принципи діяльності БЕБ визначені у ст.3 Закону «Про БЕБ» невдало. З цієї норми вбачається, що вона визначає лише принципи діяльності БЕБ, хоча фактично вона визначає також організаційні принципи та принципи, які одночасно є як принципами діяльності БЕБ, так і принципами його організації. Також сама послідовність викладення принципів у ст.3 Закону «Про БЕБ» та форма їх закріплення виглядає недосконалою. Визначений у ст.3 Закону «Про БЕБ» перелік принципів діяльності БЕБ є фактично копією принципів діяльності ДБР, визначених у Законі України «Про Державне бюро розслідувань», але у дещо гіршому варіанті.

7. Назву ст.3 Закону «Про БЕБ» необхідно викласти у такій редакції: «Принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України», а в частині 1 статті 3 слова «Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі принципів» замінити на такі слова: «Бюро економічної безпеки України організоване та здійснює свою діяльність на основі принципів:». Також необхідно у переліку принципів, закріплених у ст.3 Закону «Про БЕБ», загальні принципи справедливості та неупередженості визначити під номерами 3 та 4.

8. Принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є нормативно визначені у законодавстві про БЕБ принципи організації та діяльності БЕБ як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують права та обов'язки БЕБ, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії.

9. Необхідно у статті 21 Закону «Про БЕБ» окремо передбачити право аналітика заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи.

10. За своїм змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

11. За своїм змістом принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів викладений у Законі «Про БЕБ» невдало, оскільки Закон «Про БЕБ» не визначає, яким інтересом повинне керуватися БЕБ при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересом держави, яким підпорядковане БЕБ та які у зв'язку з дією принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

12. Положення пункту 7 частини 1 статті 3 Закону «Про БЕБ» необхідно викласти у такій редакції: «7) незалежності Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього;».

13. Принцип політичної нейтральності та позапартійності у організації та діяльності БЕБ означає, що працівники БЕБ не можуть належати до будь-якої політичної партії, об'єднання чи руху, брати участь у будь-якій політичній діяльності, у різних політичних заходах, мітингах та акціях. Вони також не

можуть брати участь у передвиборній агітації, залучати до цієї діяльності підпорядкованих їм працівників, публічно демонструвати свої політичні переконання або ж вчиняти будь-які інші дії, які можуть бути розцінені як їх особисте ставлення до політичної сили.

14. Адміністративно-правовим статусом БЕБ є сукупність закріплених нормами адміністративного права функціональних (мети, функцій, завдань та повноважень) та організаційних (порядок створення, ліквідації та реорганізації, його структури, кадрів, контролю за діяльністю та юридична відповідальність тощо) елементів, а також принципів, які визначають правове становище БЕБ у сфері адміністративних правовідносин.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Мета та завдання діяльності Бюро економічної безпеки України

Перш ніж визначити мету та завдання БЕБ, слід визначитись з теоретичним підходом щодо їх розуміння, оскільки дослідження наукових джерел свідчить про дискусійність відповідних понять. Причому, як вбачається, цих два поняття досить часто досліджується спільно, а їх розуміння має філософську основу. Як наприклад, зазначає М. І. Мичко, при визначенні завдання і мети необхідно передовсім виходити з етимологічного і філософського змісту цих категорій [97, с. 38].

Згідно з філософським підходом, завдання визначається як необхідність для суб'єкта (суспільства, соціальної спільноти, особи) здійснити у майбутньому визначену діяльність, а ціль – як ідеальний, насамперед визначений результат людської діяльності, спрямований на перетворення дійсності відповідно до усвідомленої людиною потреби. Ціль є безпосереднім внутрішнім спонукальним мотивом людської діяльності [98, с. 756].

У праві також науковці оперують та визначають відповідні поняття.

Так, наприклад, мета, на думку Н. І. Клименко – це поняття стратегічне, яке визначає напрям та результат діяльності, а завдання – поняття тактичне, складова частина мети [99, с. 59]. Л. М. Ніколенко вважає, що мету не можна ототожнювати із завданнями. Мета є кінцевим результатом, на досягнення якого направлена діяльність, а завдання визначаються як способи дії, прийоми, етапи на шляху до їх досягнення [100, с. 111]. Мета, як стверджують О. В. Одерій та С. В. Павлов, – це уявлення про сталий, остаточно сформований кінцевий результат певної діяльності [101, с. 14].

Висловлює свою думку щодо співвідношення мети та завдань також і В. О. Середа. На його думку, завдання – це те, що необхідно зробити для поставленої цілі. У межах однієї цілі може бути сформульовано декілька завдань [102, с. 40]. Звертаючи увагу на співвідношення поняття завдань із терміном «ціль», В. О. Середа зауважує, що різкого розмежування цих понять на практиці не існує, досить часто вони вживаються як синоніми. Цілі можуть бути реальними (проміжними) і ідеальними (кінцевими), тобто досяжними і недосяжними в планований період. Щоб уникнути розбіжностей між ідеальними і реальними цілями, останні іноді називають завданнями. При визначенні завдань треба враховувати можливість їхньої реалізації [102, с. 40]. О. С. Проневіч завдання розуміє як цілі, досягнути яких суб'єкт права прагне у своїй діяльності. Реальні, часткові цілі, досягнення яких передбачається для отримання основного результату діяльності, складають зміст завдань, поставлених перед суб'єктом права [103, с. 55].

Враховуючи наведене, очевидним для нас є те, що більшість науковців вважають метою діяльності суб'єкта головну стратегічну кінцеву ціль діяльності, а завдання – як проміжні цілі, які необхідно вирішити задля досягнення єдиної кінцевої мети. Саме з такого розуміння цих понять вважаємо за необхідне виходити при визначенні мети та завдань БЕБ.

Мета діяльності БЕБ. Безпосередньо у Законі «Про БЕБ» мета діяльності БЕБ не визначена. Вважаємо це недоліком Закону «Про БЕБ».

При дослідженні мети БЕБ маємо звернути увагу на ст.1 Закону «Про БЕБ», яка визначає статус БЕБ. Так, відповідно до ч.1 цієї статті БЕБ є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Однак, в той же час надалі у Законі ми бачимо ст.4, яка визначає завдання БЕБ і містить аж 8 таких завдань. Таким чином, незрозумілим є те, як завдання БЕБ, яке визначено у ст.1 Закону як протидія правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, узгоджується з завданнями БЕБ, визначеними у ст.4 Закону.

Вважаємо, що перша основна стаття Закону, яка визначає статус БЕБ, при визначенні такого статусу повинна оперувати не завданням цього органу, яке, як ми уже встановили вище, є лише проміжною ціллю діяльності суб'єкта, а вказувати на мету його діяльності, яка є поняттям стратегічним, тим поняттям, яке визначає напрям та результат діяльності державного органу, є кінцевим результатом, на досягнення якого направлена діяльність цього органу.

Саме БЕБ у Стратегії інституційного розвитку БЕБ до 2027 року, затвердженій наказом БЕБ від 01.01.2024 р. №1, визначає метою своєї діяльності мінімізацію та усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності [104]. Вважаємо цю мету дещо обмеженою.

Як уже зробили ми вище висновок про співвідношення мети та завдань, мета зумовлює визначення завдань, які є проміжними цілями в досягнення остаточної мети. З аналізу положень ст.4 Закону про завдання БЕБ, вбачається можливість сформулювати мету діяльності БЕБ дещо ширше – виходячи вже з першого завдання, яке визначається як виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних, вбачається, що БЕБ має своєю метою не лише мінімізацію та усунення ризиків у сфері економіки, а й принаймні також і виявлення цих ризиків. Виходячи ж з другого завдання (оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення) вбачається, що БЕБ переважно працює над напрацюванням способів їх мінімізації та усунення. І це є зрозумілим, адже мінімізувати та усунути ризики у сфері економіки одними лише засобами БЕБ не можливо. Для цього у певних випадках необхідно навіть змінювати законодавство.

Вважаємо, що виходячи з аналізу окремих положень Закону «Про БЕБ» про функціональні елементи адміністративно-правового БЕБ, визначену самим БЕБ свою місію та стратегію, мету діяльності БЕБ можна було б визначити як забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, мінімізації та

усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності. Саме таке розуміння мети, на наш погляд, відображатиме стратегічний, кінцевий результат діяльності БЕБ, на досягнення якого направлена уся діяльність цього органу.

Слід звернути увагу, що поняття мети можна застосовувати не лише до загальної мети діяльності БЕБ, а і у окремих сферах. Так, досліджуючи адміністративно-правовий статус БЕБ як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства, Р. М. Сиймовський на основі загальної мети БЕБ формулює мету діяльності БЕБ як такого суб'єкта. Такою метою Р. М. Сиймовський називає мінімізацію та усунення ризиків у бюджетній сфері за допомогою підвищення ефективності виявлення та оцінювання ризиків у цій сфері та розбудови ефективної моделі протидії бюджетним деліктам [16, с. 171]. Погоджуючись з науковцем, вважаємо за можливе враховувати таку мету у окремих сферах при визначенні загальної мети діяльності БЕБ, яка відповідає визначеній нами вище загальній меті діяльності БЕБ.

Щодо *завдань БЕБ*, то вони, на відміну від мети вже чітко визначені Законом «Про БЕБ».

Так, ст.4 Закону визначає, що основними завданнями БЕБ є: 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявлення та розслідування

правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [19].

О. Г. Шило підмітила, що аналіз визначених у ст.4 Закону «Про БЕБ» завдань БЕБ України призводить до висновку про те, що приблизно 70% з них орієнтовані на впровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльності БЕБ і лише приблизно 30% стосуються класичних правоохоронних функцій. Впровадження ризик-орієнтованого підходу, на думку О. Г. Шила, призводить до висновку, що за задумом законодавця БЕБ являє собою специфічний правоохоронний орган, кінцевою метою діяльності якого є не тільки протидія злочинності у сфері економіки, а напрацювання, обґрунтування та ініціювання змін у законодавчому забезпеченні функціонування економіки держави та прийнятті управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки. Класичними ж правоохоронними завданнями, на думку О. Г. Шили, є: 1) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 2) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до підслідності БЕБ; 3) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги [105, с. 138-139]. Вважаємо за необхідне погодитися з такою думкою, оскільки вона підтверджується аналізом відповідних завдань.

Однак, варто зауважити, що важливими виглядають усі завдання БЕБ, навіть з урахуванням того, що окремі з них є такими, що дублюють інші.

Важливим загалом виглядає завдання БЕБ щодо надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки. БЕБ безпосередньо є тим органом, який найбільш повно володіє інформацією про недоліки законодавства. Однак, варто враховувати, що БЕБ тут може діяти в

умовах конфлікту інтересів, коли так зміни можуть бути спрямовані на шкоду суспільству, однак з тих чи інших міркувань відповідатимуть відомчим інтересам БЕБ. У зв'язку з цим, на наш погляд, варто належним чином проводити експертизу проектів, ініціатором подання яких є саме БЕБ.

Певні зауваження викликає завдання щодо забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави. Це завдання є одним завдань БЕБ у сфері кримінального судочинства.

Таке формулювання зазначеного завдання БЕБ, очевидно, виходячи зі самої назви БЕБ як органу економічної безпеки виглядає правильним. Однак, на наш погляд, фактично воно виглядає досить пафосним та обмеженим у своїй реалізації у нормах законодавства.

Так, наприклад, Закон «Про БЕБ» при його формулюванні вживає термін «кримінальні правопорушення, що посягають на функціонування економіки держави», однак, як вбачається, такий термін у кримінальному законодавстві відсутній.

Також бачимо, що Закон «Про БЕБ» поряд з наведеним формулюванням у інших завданнях вживає зовсім інші формулювання щодо категорії правопорушень – «правопорушення, віднесені законом до підслідності БЕБ» та «правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави».

Аналіз Кримінального кодексу України [106] та КПК України свідчить, що до підслідності БЕБ віднесені переважно справи щодо кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, визначені розділом VII КК України, який так і називається «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності». Проте, у науці кримінального права вже давно дискутується питання про виокремлення такої категорії злочинів (кримінальних правопорушень) як економічні злочини або ж злочини у сфері економіки. Так, наприклад, бачимо, що економічні злочини визначаються як різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних

економічних інститутів (правил, форм, процедур) [107], а злочини у сфері економіки як види злочинів, які здійснюють вплив на економіку країни, економічну свободу, інтереси та права суб'єктів економічних відносин, порушують функціонування економічної системи, спричиняючи різним цінностям шкоду [108, с. 72]. Також зустрічаємо визначення, що злочини у сфері економіки – це кримінально карані діяння, які посягають на економічну структуру продуктивних сил суспільства, систему економічних відносин та встановлений порядок управління ними (механізм господарювання) [109, с. 249].

Враховуючи наведене, вважаємо, що доцільно було б щодо правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ, застосовувати якусь єдину термінологію, наприклад, «правопорушення, віднесених до підслідності БЕБ», а сам перелік цих правопорушень, звичайно, визначати положеннями КПК України.

Недоцільним вважаємо самотійне виокремлення у Законі «Про БЕБ» такого завдання БЕБ як планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності. Як вже видно було з наведеного вище, одним з завдань БЕБ Закон визначає забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави. Цілком очевидно, що запобігання, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави, у своїй сукупності є нічим іншим як заходами у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до підслідності БЕБ, зокрема, й їх плануванням. Таким чином, щодо планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності, вбачається охоплення його одним з інших завдань.

2.2. Функції Бюро економічної безпеки України

Функції державних органів є надзвичайно важливим поняттям, яке досліджується у правовій науці.

Варто зауважити, що поняття «функція» використовується у законодавстві та праві досить часто. Наприклад, загальновідомо, що надзвичайно важливим питанням теорії держави і права є питання функцій держави.

Однак, як і з іншими поняттями, чіткості у розумінні поняття функції ні на рівні теорії, ні на рівні законодавства ми не бачимо. Так, як цілком обґрунтовано зазначають М. І. Мельник та М. І. Хавронюк, в одному випадку законодавець під функціями розуміє призначення державного органу, його роль, місце у структурі державного апарату, коло проблем, за вирішення яких він відповідає. В іншому разі функції розуміються інакше – як певне коло дій, які має виконувати державний орган [110, с. 11]

Функція (від лат. *«funcitio»* – «виконання», «здійснення») означає обов'язок, коло або вид діяльності, призначення, роль [11, с. 121].

У правовій науці поняття функції зазвичай визначається як напрямки (основні чи головні) впливу явища, що досліджуються, на суспільні відносини, зумовлені його призначенням [112, с. 20]. Наприклад, функціями правоохоронних органів є соціально та об'єктивно зумовленими, основними стійкими напрямками діяльності правоохоронних органів, що конкретизуються у правах і обов'язках, а також визначають зміст і спрямованість виконання охоронного призначення держави. Функції, які властиві правоохоронному органу, визначають його організацію, структуру і компетенцію [113, с. 21]. Такі функції – це основні напрями їх діяльності, які впливають з їх загального соціального призначення і конкретизуються у відповідних правах і обов'язках [114, с. 316].

В.Б.Авер'янов, віддаючи належне важливості функцій, визначає їх складниками управлінської діяльності [115, с. 100]. Функції носять

самостійний, об'єктивний та універсальний характер і використовуються в різних сферах публічного управління. Вони є взаємопов'язаними і взаємозалежними та тісно інтегровані в процес публічного управління і становлять єдине ціле з ним. Уся їх сукупність розкриває управлінський процес. Кожна функція, її зміст визначається метою, яка стоїть перед кожним органом публічного управління та державою в цілому [116, с. 24–25].

Таким чином, під функціями БЕБ, на наш погляд, варто розуміти основні напрями його діяльності, які впливають з загального соціального призначення БЕБ у суспільстві, конкретизуються у відповідних правах і обов'язках БЕБ, визначають його організацію, структуру та повноваження.

Функції БЕБ відображають призначення БЕБ як державного органу, його роль, місце у структурі державного апарату, коло тих проблем, за вирішення яких відповідає БЕБ.

Згідно з ч.1 ст.1 Закону «Про БЕБ» відповідно до покладених завдань БЕБ виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Правоохоронна функція БЕБ є основною його функцією. Це вбачається хоча б з того, що вона у визначеному Законом «Про БЕБ» переліку вказана першою.

Варто зауважити, що сутність правоохоронної функції як такої у науці є дискусійною.

Так, наприклад є думка, що правоохоронна функція полягає в охороні кожного члена суспільства від несправедливого поводження з боку інших осіб [117, с. 99], або ж що правоохоронна функція полягає у гарантуванні функціонування суспільних відносин, врегульованих правом [118, с. 71].

Поміж тим, є також й думки про те, що правоохоронною є не якась одна з функцій, а ціла група окремих функцій у сфері відповідного напрямку або ж навіть певні напрями.

Так, наприклад, І. Д. Пастух наголошує, що до головних правоохоронних функцій відносяться лише ті, що безпосередньо пов'язані з боротьбою зі

злочинністю та правопорушеннями, які тягнуть за собою юридичну відповідальність [119, с. 218]. Натомість, М. І. Мельник та М. І. Хавронюк виділяють такі правоохоронні функції: 1) профілактичну (профілактика правопорушень, що тягнуть за собою юридичну відповідальність); 2) захисну (захист життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб); 3) охоронну (охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності); 4) ресоціалізаційну (адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі); 5) оперативно-розшукову; 6) розслідування злочинів; 7) судового розгляду справ про злочини; розгляду справ про адміністративні правопорушення, фінансові та адміністративно-господарські правопорушення; 8) виконавчу (виконання вироків, рішень, ухвал та постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів) [120, с. 23]. В. Д. Басай вважає, що правоохоронна функція не є однорідною, а включає в себе ряд функцій чи напрямів, кожен з яких має свої особливі завдання та реалізується властивими їм методами і способами. До таких, зокрема, відносять: конституційну юрисдикцію; правосуддя; організаційне забезпечення діяльності судів; прокурорський нагляд; досудове розслідування кримінальних проваджень; захист обвинуваченого і надання юридичної допомоги тому, хто звертається за нею. Кожна із вказаних функцій націлена на досягнення певних результатів, характерних для певного напрямку правоохоронної діяльності [121, с. 223].

На наш погляд, не варто шукати якоїсь однієї правильної відповіді в аспекті окресленого питання, оскільки усе наведене в тих чи інших аспектах можна розглядати як прояв такого надзвичайно комплексного поняття, яким є поняття правоохоронної функції. В той же час, варто зауважити, що у більш вузькому значенні сутність правоохоронної функції загалом та правоохоронної функції БЕБ, зокрема, на наш погляд, варто розглядати як той напрям діяльності, який полягає у захисті та охороні правопорядку, захисті інтересів держави від протиправних посягань фізичних та юридичних осіб, у реагуванні на кримінальні та адміністративні правопорушення, притягненні винних осіб

до відповідальності та відшкодування завданої незаконною діяльністю шкоди. Правоохоронна функція БЕБ – це той напрямок діяльності, в межах якого втілюється процесуальне становище БЕБ як органу, уповноваженого здійснювати досудове слідство у кримінальних провадженнях, а також органу, що вправі здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Так, наприклад, відповідно до ч.3 ст.216 КПК України детективи органів БЕБ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених: 1) статтями 199, 200, 201-1, 201-3, 201-4, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 Кримінального кодексу України; 2) статтями 191 (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування), 206-2, 210, 211 Кримінального кодексу України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності ДБР чи НАБУ; 3) статтями 191 (крім випадку, передбаченого пунктом 2 частини третьої цієї статті) та 364 Кримінального кодексу України, за умови що розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від однієї тисячі до п'яти тисяч розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення, та його вчинено службовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків, та досудове розслідування такого кримінального правопорушення не віднесено до підслідності ДБР чи НАБУ [75]. Аналіз зазначеного переліку кримінальних правопорушень свідчить, що БЕБ здійснює досудове розслідування майже у всіх кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності. Але, щоб мати повну уяву сутності правоохоронної функції БЕБ, необхідно виходити із положень Закону «Про БЕБ», які екстраполують основні завдання БЕБ на його компетенцію, що як раз і є ключовим механізмом правоохоронної функції означеного органу [122, с. 572]. Крім того, у зв'язку з тим, що в

діяльності БЕБ основною функцією є правоохоронна, можна стверджувати, що БЕБ є також державним суб'єктом протидії злочинності.

Аналітична функція. Сутність аналітичної функції не можна досягнути без розуміння поняття «аналітика».

Тлумачення цього терміна знаходимо у відповідних словниках. Так, у філології аналітика розуміється, зокрема, як: «1. лог. Вчення про силогізми й доведення. 2. мат. Те саме, що аналітична геометрія» [123, с. 17]. Однак, на сьогодні очевидним є таке обмежене відповідного терміну. У іншому філологічному джерелі аналітика визначається як: «1. Аналітична геометрія, застосування алгебри до геометрії. 2. Частина логіки, наука про основні елементи мислення. 3. Теорія аналізу. 4. У логіці Аристотеля – вчення про силогізми і доведення» [124, с. 58]. Однак, і тут варто зауважити, що аналітика на сьогодні є дещо ширшим поняттям, яке повинне розглядатися в аспекті осмислення набагато складніших і багаторівневих інформаційних процесів, з якими на сьогодні стикається суспільство. Тому, на наш погляд, варто погодитися з О. Мандзюком, що поняття «аналітика», «інформаційна аналітика» є чи не найпоширенішими у науковій, інтелектуальній сфері, а також у прикладних галузях. Вони характеризуються багатогранністю і складністю. Спостерігається феномен їх невичерпності. Скільки б дослідники не намагалися їх охарактеризувати, щоразу відкриваються нові сторони [125, с. 175].

На наш погляд, очевидним є те, що поняття аналітики пов'язується з поняттям аналізу, оскільки таке її розуміння є найбільш класичним. Відтак, при визначенні сутності аналітичної функції БЕБ варто виходити з того, що аналітична функція БЕБ пов'язана зі здійсненням БЕБ аналітичної роботи та полягає у здійсненні останнім відповідного аналізу, заснованого на аналізі відповідних обставин, явищ та процесів, що відбуваються, зокрема, в економіці.

Здійснення БЕБ аналітичної функції полягає у проведенні інформаційно-аналітичними підрозділами БЕБ аналітичних досліджень з питань, віднесених до компетенції БЕБ. Як цілком обґрунтовано зауважує К. А. Возняковська, аналітична діяльність БЕБ охоплює: 1) збір інформації від державних органів, фінансових установ, суб'єктів господарювання та громадян; 2) аналіз даних для виявлення схем протиправної діяльності, як-от ухилення від податків, фіктивне підприємництво чи відмивання коштів; 3) підготовку аналітичних звітів, які можуть використовуватися як підстави для оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування. Аналітична діяльність БЕБ є основою для виявлення економічних правопорушень, які можуть мати кримінальний характер [126, с. 191].

На виконання аналітичної функції законодавство наділяє БЕБ цілою низкою повноважень у сфері аналітично-інформаційної роботи [127, с. 207-209]. Також для реалізації аналітичної функції та проведення відповідного аналізу БЕБ застосовує цілий набір інструментів, які в свій сукупності складають інструментарій аналітиків БЕБ. Такими інструментами саме БЕБ розглядає аналіз ризиків, кримінальний аналіз, ризик-орієнтований підхід, комплекс заходів з оцінювання ризиків, управління ризиками, профілі ризиків, інформацію з різних джерел, пропозиції внесення змін до нормативно-правових актів, аналітичні продукти та інформаційні документи для підрозділів детективів БЕБ, аналітичні висновки й рекомендації для державних органів тощо [128].

Серед зазначених інструментів в аспекті здійснення БЕБ аналітичної функції надзвичайно важливим, на наш погляд, є визначений Законом «Про БЕБ» обов'язок застосування БЕБ у своїй аналітичній діяльності ризик-орієнтованого підходу.

На виконання вимог Закону наказом БЕБ № 36 від 01 лютого 2023 року було затверджено Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу в БЕБ [129]. Відповідно до цього Порядку ризик-орієнтовний підхід передбачає: 1) виявлення, оцінювання (повторне оцінювання) та визначення ризиків

вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки; 2) вжиття заходів щодо управління ризиками; 3) періодичну фіксацію результатів застосування ризик-орієнтованого підходу; 4) підтримання в актуальному стані інформації щодо оцінки ризиків. Застосування ризик-орієнтованого підходу здійснюється БЕБ шляхом аналізу та зіставлення даних, що містяться в банках (базах) даних БЕБ, та інформації, отриманої з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів, місцевого самоврядування, а також структурованих та неструктурованих даних з інших джерел [129]. БЕБ в межах аналітичної функції проводить не рідше одного разу на три роки комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки. Такий комплекс заходів проводиться із залученням контролюючих органів та інших державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання (ст.13 Закону «Про БЕБ»).

На реалізацію в практиці цього інструментарію БЕБ забезпечується й відповідним технічними засобами – відповідним програмним забезпеченням, необхідними інформаційними ресурсами, базами даних, доступом до будь-яких інших джерел інформації.

Наслідком реалізації БЕБ своєї аналітичної функції є створення інформаційно-аналітичними підрозділами БЕБ аналітичних продуктів та інформаційних документів. При цьому, аналітичним продуктом, наприклад, є результат аналітичного дослідження, складений у письмовій формі, з використанням інформації, що міститься в інформаційних системах БЕБ та інших джерелах, у тому числі інформації, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінального правопорушення. Аналітичний продукт містить опис проведених досліджень та зроблених за їх результатами висновків, відповідей на запитання, поставлені замовником аналізу, або на запитання, поставлені за власною ініціативою під час аналізу наявної інформації (ст.22 Закону «Про БЕБ» [19]).

Однією з проблем реалізації БЕБ своєї аналітичної функції є проблема юридичного значення тих матеріалів, які створюються БЕБ в межах її реалізації, та можливості їх використання у судочинстві.

Так, у адвокатському середовищі стверджується, що останнім часом у практиці БЕБ простежується тривожна тенденція: аналітичні довідки дедалі частіше використовуються як фактична підстава для відкриття кримінальних проваджень, проведення обшуків, накладення арештів на майно та блокування рахунків підприємств. Зауважується також, що проблема полягає в тому, що аналітична функція БЕБ підміняє собою доказування, хоча вона не може замінити ні податкову перевірку, ні узгоджене податкове повідомлення-рішення. У таких випадках аналітичний документ де-факто сприймається як доказ, хоча чинне законодавство не надає йому такого статусу. Це викликає обґрунтоване занепокоєння як у бізнес-середовищі, так і серед адвокатської спільноти, адже йдеться про підміну процесу доказування аналітичною діяльністю правоохоронного органу. При цьому, за наявною статистикою, лише близько 1% кримінальних проваджень, ініційованих на підставі аналітичних довідок, доходять до судового розгляду. Це свідчить не про ефективність, а про системне використання таких документів як інструмент процесуального тиску [130].

У дискусії, що виникла, БЕБ натомість вважає, що використання аналітичних продуктів має свої особливості. При цьому, БЕБ погоджується, що аналітика не є доказом. Вона використовується лише для формування версії та визначення ризиків. Надалі інформація перевіряється в межах кримінального провадження шляхом збору належних і допустимих доказів. Такий підхід дозволяє поєднати протидію економічним правопорушенням із дотриманням прав сумлінного бізнесу [131].

На наш погляд, при вирішенні цього питання слід виходити з того, що аналітичні продукти, створені БЕБ, не є доказами, оскільки перелік доказів чітко визначений КПК України. І як видно з дискусії, що триває, зазначене визнається й самим БЕБ. Таким чином, площина цієї дискусії полягає не в

статусі тих аналітичних матеріалів, які створюються БЕБ, а в площині їх використання. Безумовно, вважаємо, що одні лише аналітичні матеріали не можуть бути підставами для внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань та вчинення детективами БЕБ процесуальних дій в межах кримінальних проваджень, як то, наприклад, обшук. Однак, вважаємо, що сама інформація у визначеній процесуальній формі, яка була предметом аналітики та яка була покладена в основу аналітичних матеріалів БЕБ, може слугувати таким доказом. Таким чином, при вирішенні цих правових питань у практиці слід чітко визначати значення аналітичних матеріалів БЕБ. Крім того, безумовно, як і дії працівників інших правоохоронних органів, дії працівників БЕБ можуть бути предметом судового контролю, зокрема, й щодо обґрунтованості цих дій в межах кримінальних проваджень, а відповідні заперечення сторони захисту повинні оцінюватися судами згідно з положеннями процесуального законодавства.

З питанням, що аналізується, пов'язане також поставлене у науці питання про те, до якого виду правоохоронної діяльності слід віднести інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу, інформаційно-аналітичну діяльність (кримінальний аналіз, аналіз ризиків)? Аналізуючи особливості аналітичної функції окремі та ставлячи на обговорення це питання О. С. Старенький і О. С. Тарасенко зауважують, що якщо до оперативно-розшукової діяльності, то положення Закону «Про БЕБ» не дають змоги з достатньою чіткістю передбачити наслідки застосування наведених норм, оскільки Закон залишає поза межами правового регулювання питання про те, яким чином будуть фіксуватися заходи такої діяльності, який порядок зберігання, обліку, використання та знищення інформації, отриманої в результаті проведення цих заходів [132, с. 71].

На наш погляд, слід погодитися з О. С. Стареньким та О. С. Тарасенком щодо невизначеності фактично видових особливостей інформаційно-пошукової, аналітично-інформаційної роботи чи інформаційно-аналітичної діяльності, що її здійснює БЕБ. В той же час, на наш погляд, щодо цієї роботи

та діяльності можливо варто було б поставити питання значно ширше – не обмежувати науковий пошук виключно в аспекті визначення їх як виду правоохоронної діяльності, а й здійснити пошук загалом в аспекті визначення їх правової природи.

Також варто зауважити, що БЕБ позиціонує себе як перший і на сьогодні єдиний орган, в основі діяльності якого є аналітична складова [128, с. 175]. Однак, на наш погляд, навряд чи варто з таким твердженням погодитися.

Так, наприклад, аналітична складова завжди була присутня в діяльності інших правоохоронних органів, наприклад, поліції [133] чи Служби безпеки України [134]. Більш вірним, на наш погляд, говорити про те, що така аналітична функція БЕБ у порівнянні з іншими державними, зокрема, й правоохоронними, органами визначається на сьогодні як одна з головних функцій цього органу, є визначальною у розумінні й самої сутності БЕБ як органу, і саме на забезпечення цієї функції сформована й відповідна його структура. Саме такого, дійсно, немає в інших органів, а аналітична діяльність цих інших органів є радше проявом інших функцій, а не самостійної аналітичної функції, як це має місце у БЕБ.

Економічна функція. З огляду на те, що БЕБ є центральним органом виконавчої влади, економічна функція БЕБ є проявом більш загального поняття економічної функції держави.

Сучасна економіка Української держави, на наш погляд, це досить складне, багатовимірне і надзвичайно динамічне явище. Як наслідок це означає, що державна економічна політика України охоплює широкий спектр завдань, на їх реалізацію спрямована діяльність багатьох державних органів, які виконують економічну функцію держави.

У науці питання про суть економічної функції держави є дискусійним. Так, наприклад, на думку В. Сухоноса, економічна функція – це сукупність однорідних напрямків діяльності держави у сфері регулювання розвитку економіки країни в оптимальному режимі [135, с. 179]. О. Лоцихін визначає економічну функцію держави як основний, однорідний, постійний напрям і вид

(сторона) діяльності держави в економічній і суміжних з нею сферах, зумовлений об'єктивними потребами розвитку в суспільстві ринкових відносин [136, с. 33]. Однак, узагальнивши ці та інші визначення поняття економічної функції варто вказати, що її суть пов'язана з напрямом діяльності держави зі створення соціально орієнтованої ринкової економіки, розвитку підприємництва, забезпечення виробництва суспільних благ і послуг, сприяння реформуванню відносин власності, розвитку конкуренції, підтримки пріоритетних галузей економіки тощо.

Велика кількість спеціалізованих державних інституцій, міністерств та відомств здійснюють управління економікою загалом чи окремими її секторами, зокрема. До реалізації економічної функції в Україні залучається увесь державний механізм – від Верховної Ради України як парламенту, який приймає економічні закони, до виконавчих органів, які реалізують фінансово-економічну політику в межах своїх повноважень.

Поряд з виключно класичними органами, які визначають та спрямовують виконання державою економічної функції, до її виконання залучаються також і правоохоронні органи. Завдання правоохоронних органів в межах виконання державою економічної функції полягає в забезпечення правопорядку та законності в економічній сфері, захист національної економічної системи, прав та законних інтересів юридичних та фізичних осіб, суб'єктів господарювання [136, с. 31].

Аналіз правового становища БЕБ свідчить, що Бюро виконує визначені у науці завдання в межах економічної функції держави. БЕБ як державний правоохоронний орган виявляє наявні та потенційні загрози у сфері економіки держави, попереджає та усуває ці загрози, через боротьбу з тіньовою економікою забезпечує розвиток у правовому полі підприємництва, захищає права власності, зокрема, права держави.

Враховуючи наведене, вважаємо, що економічною функцією БЕБ є напрям діяльності БЕБ, який полягає у забезпеченні економічної безпеки БЕБ, захисті права власності, розвитку конкуренції, боротьбі з тіньовою економікою тощо.

Інформаційна функція. Загалом цю функцію БЕБ слід розуміти досить широко – а саме, як прояв основної загально-соціальної функції держави.

На наш погляд, інформаційна функція БЕБ полягає у декількох складових, що знаходять свій прояв у діяльності БЕБ:

- по-перше, в діяльності з власного інформаційного забезпечення через збирання, оброблення, накопичення, перевірку, оцінку, аналіз інформації, необхідної БЕБ для виконання покладених нього завдань;
- по-друге, в діяльності з задоволення потреб в інформації відповідних державних органів та суспільства загалом.

Складовою інформаційної функції БЕБ є також механізми забезпечення її здійснення. Так, вважаємо, що саме в межах виконання БЕБ інформаційної функції Бюро відповідно до положень Закону «Про БЕБ» створює власні системи (мережі) обміну інформацією з обмеженим доступом, бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності підрозділів БЕБ у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу, а також бере участь у створенні та функціонуванні міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених на правоохоронні органи завдань. БЕБ на виконання інформаційної функції формує банки (бази) даних та створює на їх основі на базі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдину інформаційну систему БЕБ. БЕБ також для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-телекомунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством, здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, забезпечує надання державним органам інформації з банків (баз) даних згідно із законом. БЕБ в порядку, визначеному законом, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі

урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом [19].

Слід звернути увагу, що інформаційна функція БЕБ є забезпечувальною функцією в аспекті виконання Бюро інших функцій. Так, слід погодитися з А. О. Максютю, що ефективність здійснення БЕБ правоохоронної функції, а також його взаємодія з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та іншими особами залежить і від наявності потужної інформаційної бази [137, с. 329]. На наш погляд, відсутність належного забезпечення виконання БЕБ інформаційної функції може негативно позначитися не лише на виконанні правоохоронної функції БЕБ, а й на виконанні інших функцій, насамперед, аналітичної.

Функціями, які прямо не закріплені у Законі «Про БЕБ», але які, на наш погляд, здійснюються БЕБ, є превентивна, прогностична та нормотворча функції [138, с. 143].

Превентивна функція. Поняття «превенція» означає: 1) попередження або дії попереджувального характеру; 2) запобігання чому-небудь, попередження чогось; 3) сукупність заходів направлених на усунення причин для здійснення правопорушень (злочинів); 4) міри профілактичного та попереджувального характеру здійснювані з метою запобігання правопорушенням; 5) поняття теорії кримінального права, яке означає профілактику (попередження) злочинів під дією кримінально-правової заборони тощо [139, с. 137]. У науці превентивна (запобіжна) функція розглядається як така, яка полягає у багаторівневій системі заходів щодо виявлення, усунення, ослаблення та нейтралізації причин і умов злочинності, окремих видів і конкретних злочинів, утримання осіб від вчинення злочинів [140, с. 49].

Як зауважується у науці, ефективне забезпечення функціонування економіки та підтримання економічної безпеки не може зводитись лише до реактивної відповіді на скоєні «правопорушення в сфері функціонування економіки», а потребує проактивного, належним чином врегульованого адміністративно-правового підходу, смисл та сутність якого мають бути спрямовані на запобігання відповідним правопорушенням [141, с. 397]. Таким чином, сутність превентивної функції в діяльності БЕБ варто розуміти як той напрям діяльності БЕБ, який буде спрямований на вчинення заходів запобігання вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ. Саме завдяки заходам, які здійснюватимуться БЕБ в межах виконання ним превентивної функції, у поєднанні з заходами на виконання інших функцій, БЕБ вдасться запобігти негативним наслідкам впливу кримінальних правопорушень на економіку, забезпечивши її розвиток.

Варто зауважити, що не дивлячись на відсутність прямої вказівки у Законі «Про БЕБ» про виконання БЕБ превентивної функції, остання, на наш погляд, повинна розглядатися як одна з основних функцій. Зазначене фактично підтверджується самими концептуальними положеннями про перезавантаження БЕБ, яке здійснюється протягом останніх років, та думками щодо самої превентивної моделі діяльності БЕБ.

Так, варто погодитися з Д. Олексієнко, що в результаті реформи БЕБ в установі має відбутися перехід до моделі діяльності, керованої розвідувальною аналітикою. Ця превентивна модель, закладена в закон про Бюро економічної безпеки 2021 р., покликана стати фундаментом його роботи, кардинально відрізняючись від моделі, успадкованої від радянської системи. Такий підхід дозволить БЕБ не лише реагувати на вже скоєні злочини, але й ефективно запобігати потенційним загрозам економічній безпеці держави. Центральну роль у реалізації цієї стратегії відіграватиме аналітичний підрозділ БЕБ. Оснащений передовими технологіями обробки великих даних та інструментами штучного інтелекту, цей підрозділ має стати мозковим центром бюро. Його завдання охоплюватимуть широкий спектр діяльності: від

регулярного моніторингу економічної ситуації до виявлення аномалій у фінансових потоках, від аналізу тенденцій у сфері економічних злочинів до розробки рекомендацій щодо вдосконалення законодавства [142].

При цьому, однак, не дивлячись на відсутність прямої вказівки у Законі «Про БЕБ» про виконання ним превентивної функції, остання знаходить своє нормативне забезпечення у законодавстві про БЕБ.

Так, наприклад, ст.4 Закону «Про БЕБ» як основні завдання БЕБ визначає: 1) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання кримінальним правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави; 2) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому тощо. На виконання цієї функції БЕБ здійснює інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ (ст.8 Закону «Про БЕБ»). На виконання цієї функції бачимо й кадрове забезпечення БЕБ, яке вправі використовувати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу в запобіганні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ. Особи, які мають спеціальні звання БЕБ, під час здійснення заходів із запобігання кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ уповноважені у межах компетенції застосовувати поліцейські заходи, визначені окремими положеннями Закону України «Про Національну поліцію» (ст.8 Закону «Про БЕБ» [19]) тощо.

Уважаємо, що ще однією з функцій БЕБ, прямо не закріпленою у Законі «Про БЕБ», але є такою, що здійснюється БЕБ, є також ***прогностична функція***.

Загальновідомо, що суспільні відносини, зокрема, й у сфері економіки, характеризуються своїм динамізмом, через що у сфері цих відносин постійно набувають свого поширення різного роду неправомірні схеми, спрямовані на

ухилення від сплати податків, легалізацію коштів, здобутих злочинних шляхом тощо. Натомість, традиційно правоохоронна система працює у таких випадках постфактум, намагаючись викоринити їх лише тоді, коли вони вже впроваджені у практику та завдали значної шкоди інтересам суспільства та держави. Враховуючи наведене, очевидно, що правове регулювання відповідних відносин має бути таким, що якщо хоча б не перешкоджати виникненню, то бути максимально наближеним та своєчасним у боротьбі з правопорушеннями. Воно повинне, як би навіть випереджати виникнення цих схем, запобігати їх виникненню. Виконання цих завдань, на наш погляд, є можливим через виконання БЕБ прогностичної функції.

Таким чином, сутність прогностичної функції БЕБ, на наш погляд, полягає у прогнозуванні стану розвитку відносин, передбаченні їхніх змін за тих чи інших економічних умов. Маючи в своєму розпорядженні інформацію щодо діючого стану відносин, інформацію про наявні та потенційні загрози економічній безпеці держави, в межах здійснення прогностичної функції працівники БЕБ можуть спрогнозувати, як відповідні відносини будуть розвиватися в майбутньому, які економічні наслідки настануть за тих чи інших умов.

Виконуючи прогностичну функцію, БЕБ повинен здійснювати також і пошук найоптимальніших шляхів задоволення тих потреб, які виникають у державі, запропонувати шляхи вирішення відповідних проблем. При цьому, такими шляхами вирішення відповідних проблем можуть бути як підготовка та прийняття відповідних нормативно-правових та індивідуально-правових актів, так і пошук найбільш оптимальної моделі адміністративно-правового регулювання, яка б призвела до зменшення ризиків виникнення економічних загроз для держави, а відтак, і забезпечила стале економічне управління державою та економічний розвиток.

Звичайно, за певних умов прогностичну функцію можна розглядати як складову аналітичної функції БЕБ, однак, вважаємо, що аналітична функція БЕБ більша спрямована на аналіз діючого стану відносин, тих відносин, які

вже є сформованими, в той час як прогностична функція БЕБ спрямована на їх розвиток в майбутньому.

З аналізу попередніх функцій БЕБ, насамперед, аналітичної, превентивної та прогностичної, випливає й те, що належне їх здійснення неможливе без відповідної діяльності та відповідних повноважень БЕБ у сфері створення нових норм права, а саме здійсненні БЕБ ще однієї з функцій, що її прямо не визначає за БЕБ законодавство, а саме *нормотворчої функції*.

Нормотворчою функцією БЕБ є такий напрямок діяльності БЕБ, в межах якого здійснюється нормотворча діяльність БЕБ з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів. Ця діяльність здійснюється БЕБ у випадках, визначених законом, та за визначеною процедурою.

Слід звернути увагу на два напрямки реалізації належної БЕБ нормотворчої функції.

Перший напрямок полягає у власному забезпеченні БЕБ нормативно-правовими актами, які врегульовують питання внутрішньої діяльності БЕБ. У межах цього напрямку БЕБ здійснює повний цикл нормотворчої діяльності – від розробки нормативно-правового акта до його прийняття та оприлюднення.

Слід звернути увагу, що повноваження на виконання БЕБ нормотворчої функції та прийняття БЕБ низки нормативно-правових актів безпосередньо визначено Законом «Про БЕБ».

Так, наприклад, п.12 ч.1 ст.8 Закону «Про БЕБ» передбачає, що БЕБ відповідно до покладених на нього завдань приймає нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції БЕБ. Абзац 5 ч.3 ст.19 Закону «Про БЕБ» визначає, що положення про кадрові комісії, критерії оцінювання кандидатів та регламент роботи кадрових комісій визначаються Директором БЕБ. На реалізацію цього повноваження та на виконання нормотворчої функції БЕБ наказом № 15 від 19.01.2026 Директором БЕБ було затверджене Положення про кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад у БЕБ [143]. Аналогічне положення знаходимо у абзаці 5 ч. 1 ст. 36

Закону, згідно з яким Положення про дисциплінарну комісію БЕБ та її персональний склад затверджуються Директором БЕБ. Зазначене Положення фактично було затверджене наказом БЕБ від 25.09.2025 № 175 [144]. Зауважимо, що здійснення БЕБ нормотворчої діяльності та оприлюднення БЕБ прийнятих нормативно-правових актів відображається на офіційному сайті БЕБ у підрозділі «Пошук нормативно-правових актів» розділу «Діяльність» [145].

Другий напрямок реалізації належної БЕБ нормотворчої функція полягає в участі БЕБ у діяльності з розроблення нормативно-правових актів, які врегульовують окремі питання організації та діяльності БЕБ, однак право прийняття яких належить іншим державним органам. Так, наприклад, п.3 ч.1 ст.4 Закону «Про БЕБ» передбачає, що основним завданням БЕБ є надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки. Безумовно, прийняття таких актів за участі БЕБ буде більш ефективним, оскільки безпосередньо враховуватиме ті виклики, з якими стикатиметься БЕБ у практиці.

2.3. Повноваження Бюро економічної безпеки України

Однією з категорій адміністративного права є поняття повноважень, яке водночас є й елементом адміністративно-правового статусу державного органу. Повноваження визначають міру можливої поведінки державного органу та встановлюють певні види такої поведінки. Подібно до функцій та завдань, повноваження державного органу також чітко визначені у нормативно-правових актах. Вихід за межі таких повноважень (їх невиконання, неналежне виконання) є неприпустимим й карається законом [146, с. 182]. Саме для здійснення своїх завдань та функцій правоохоронні органи як органи державної влади наділені відповідними повноваженнями [147, с. 128]. Кожний

адміністративний орган наділений певним обсягом визначених законом повноважень.

У науці під поняттям юридичних повноважень державного органу або його посадової особи розуміються, зокрема, вид і міра владного впливу на учасника правових відносин з метою реалізації приписів правової норми, досягнення певного соціально корисного результату. При цьому юридичні повноваження не можуть бути представлені лише як право або обов'язок. Тому юридичні повноваження постають як поєднання прав і обов'язків [148, с. 324]. Повноваження також визначаються як сукупність прав і обов'язків державних органів, а також посадових осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [27, с. 639], або ж як закріплені нормами права дії, які можуть вчинятися владними суб'єктами для досягнення поставлених державних або публічних цілей [149, с. 407]. Повноваження є системою взаємообумовлених прав і обов'язків, які встановлюються на законодавчому або підзаконному рівні, відображають сутність правового статусу того чи іншого органу і є обов'язковими для реалізації передбачених функцій і завдань із забезпечення національної безпеки держави [150, с. 115]. При цьому, ознаками повноважень є те, що вони: 1) закріплені в законодавстві, що регламентує таку діяльність; 2) реалізуються у чітко визначеній сфері; 3) застосовуються у встановлених процедурах; 4) мають бути спрямовані на виконання поставлених перед нею завдань; 5) за зловживання повноваженнями настає відповідальність [151, с. 256].

Вважаємо, що загальнонаукові положення щодо розуміння поняття повноважень та їх ознак можна екстаполювати і на вивчення поняття «повноваження БЕБ». Таким чином, можна стверджувати, що в загальному розумінні повноваження БЕБ являють собою сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків БЕБ як органу державної влади для реалізації закріплених за ним законодавством функцій. При цьому, виходячи з того, що, як зазначає С. С. Шоптенко, права органу виконавчої влади (можливості виконання покладених на нього функцій) збігаються з обов'язками

(необхідністю стосовно держави) та формують єдину правову категорію повноважень [152, с. 130], повноваженнями БЕБ є така органічна єдність прав та обов'язків.

На наш погляд, найбільш повне визначення повноважень БЕБ у науці надає О.Ю.Дрозд. На його думку, повноваження БЕБ України, як базовий елемент його адміністративно-правового статусу є «закріплена в законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах та забезпечена заходами державного примусу неподільна єдність прав та обов'язків БЕБ України, що мають публічний, державно-владний характер, встановлюють межі можливої та необхідної службової поведінки працівників БЕБ України, її конкретний вид і міру, знаходять свою практичну реалізацію у вчиненні адміністративних дій та виданні правових актів, обов'язкових для виконання всіма громадянами та посадовими особами, яким вони адресовані, а також окреслюють межі підзвітності, підконтрольності та сферу відповідальності БЕБ України, визначають засоби та способи виконання покладених на нього завдань і функцій у сфері протидії злочинності та характеризують його роль і призначення як одного із спеціалізованих правоохоронних органів держави» [153, с. 102].

На наш погляд, загалом з таким визначенням варто погодитися. Це визначення цілком обґрунтовано враховує висловлені у науці підходи до сутності та ознак загального поняття «повноваження», а саме те, що повноваження це, насамперед, синтез прав і обов'язків органу чи посадової особи, що вони є такими, що закріплені у законодавстві, мають публічно-правовий характер тощо. З урахуванням специфіки та правової природи самого БЕБ як державного органу, О. Ю. Дрозду вдалося надати надзвичайно потужне комплексне визначення поняття повноважень БЕБ.

Однак, поміж тим, маємо дещо уточнити зазначене поняття.

Так, дійсно, повноваження БЕБ складають певний синтез його прав і обов'язків. Однак, вказуючи на цю особливість, вважали б більш влучним до цього зв'язку використати термін системність, яка виявляється в тому, що

права та обов'язки у повноваженнях мають той чи інший вид упорядкованості за певними якостями і зв'язками у відносно стійку єдність, права та обов'язки як внутрішні елементи повноважень взаємопов'язані між собою, є структурованими. Крім того, мусимо звернути увагу, що хоча й повноваження БЕБ загалом визначають засоби та способи виконання покладених на нього завдань і функцій у сфері протидії злочинності та характеризують його роль і призначення як одного із спеціалізованих правоохоронних органів держави, однак, не варто обмежувати ці засоби та способи лише сферою протидії злочинності, оскільки, як надалі цілком обґрунтовано зауважує О. Ю. Дрозд, БЕБ здійснює відповідні повноваження і у сфері боротьби з адміністративними правопорушеннями [153, с. 102-103].

Крім того, аналізуючи правове регулювання інституту повноважень БЕБ та джерела їх закріплення, варто частково уточнити та доповнити твердження О. О. Дрозда про те, що на сьогодні перелік повноважень БЕБ України закріплено відразу у двох нормативно-правових актах: по-перше, це у Розділі II Закону «Про БЕБ»(ст. 8–10), а по-друге, це у п.6 та п.7 Положення про БЕБ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6.10.2021 № 1068 [153, с. 102]. Загалом погоджуючись з цим твердженням, зауважимо, що п.6 Положення про БЕБ містить завдання БЕБ, а не його повноваження, а п.7 хоча й містить перелік повноважень БЕБ, однак загалом він є похідним від тих повноважень, що їх містять закони України, увібравши в себе фактично у концентрованому вигляді положення різних нормативних актів, які містять відповідні норми про повноваження БЕБ [154]. А це крім положень самого Закону «Про БЕБ», також і положення Законів «Про попереднє ув'язнення» [155], «Про оперативно-розшукову діяльність» [156], «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [38] та інші.

Аналізуючи специфіку правового регулювання повноважень БЕБ у профільному Законі варто звернути увагу на його особливостях та окремих недоліках.

Так, з Закону вбачається, що «формально повноваженням БЕБ приділено цілий розділ II Закону «Про БЕБ України», який має й відповідну назву «Повноваження БЕБ». Зазначений розділ Закону має 6 статей, окремі з яких очевидно врегульовують питання повноважень БЕБ, як наприклад, ст.8 Закону, яка також як і розділ II має назву «Повноваження БЕБ», чи ст.9 «Повноваження БЕБ у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення». Ці статті визначають перелік відповідних повноважень БЕБ. Однак, поряд з ними, цей розділ містить також і статті, які вже не з такою ж очевидністю врегульовують питання повноважень БЕБ, а врегульовують певні функціональні аспекти його діяльності, як то ст.10 «Участь БЕБ у формуванні інформаційних систем», ст.12 «Застосування ризик-орієнтованого підходу» та ст.13 «Комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки». У той же самий час, ст.11 «Ідентифікація користувача в інформаційних ресурсах» взагалі фактично не стосується повноважень БЕБ, а врегульовує особливості функціонування інформаційних ресурсів БЕБ. Таке викладення повноважень БЕБ у Законі виглядає недосконалим.

Так, вважаємо, що у зв'язку з наведеним та виходячи зі змісту відповідних статей, розміщення статей 11 «Ідентифікація користувача в інформаційних ресурсах» та 12 «Застосування ризик-орієнтованого підходу» у відповідному розділі II «Повноваження БЕБ» Закону виглядає недоцільним.

Крім того, варто звернути увагу на тому, що стаття 8 Закону як і назва відповідного розділу II Закону також має назву «Повноваження БЕБ», тобто за своєю назвою назва розділу є тотожною назві статті цього розділу. Вважаємо такі найменування недосконалими, оскільки з точки зору логічної побудови не може назва статті, яка є складовою розділу нормативного акта, дублювати назву розділу. При цьому, надалі у розділі II Закону йдуть й інші статті, в яких також виходячи з їх назви визначаються повноваження БЕБ у окремих сферах, зокрема, у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Враховуючи наведене, ст.8 Закону «Про БЕБ», яка містить загальний перелік повноважень,

що надалі деталізуються у подальших статтях Закону варто було б назвати «Загальні положення про повноваження БЕБ» [127, с. 206].

Досить повно критичний аналіз закріплених у законодавстві повноважень БЕБ за їх змістом знову ж таки зробив О. Ю. Дрозд. Науковцем, зокрема, звернуто увагу на недоліках цілої низки визначених у Законі повноважень БЕБ, а саме таких як «здійснення інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ», «приймає нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції БЕБ», «звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи», «використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом», «участь БЕБ у формуванні інформаційних систем» тощо [153, с. 101-106]. З усіма висловленими критичними зауваженнями варто погодитися.

Інститут повноважень БЕБ є надзвичайно об'ємним, оскільки напрями діяльності БЕБ включають різні сфери правовідносин. Найбільш повно осягнути зміст повноважень БЕБ та їх правової природи, на наш погляд, можна провівши їх класифікацію, яка може ґрунтуватися на критерії сфери, в якій БЕБ здійснює свою діяльність.

Я. С. Ковальчук класифікує повноваження працівників БЕБ залежно від напрямків діяльності БЕБ на такі основні види: 1) оперативно-розшукова діяльність та досудове розслідування; 2) аналітичне забезпечення досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності; 3) інформаційно-аналітична діяльність, що полягає у збиранні, проведенні аналізу, узагальненні інформації щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ, факторів, що їх детермінують, прогнозування тенденцій розвитку негативних процесів кримінального характеру в цій сфері [17, с. 53]. Вважаємо такий поділ дещо обмеженим через неврахування у ньому всіх напрямів діяльності БЕБ, які охоплюються відповідними повноваженнями.

Вважаємо, що усі повноважень БЕБ, що його визначає законодавство про БЕБ, можна поділити за критерієм сфери, в якій БЕБ здійснює свою діяльність, на такі групи повноважень:

1. Повноваження у сфері досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності:

- 1) здійснення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності у межах передбаченої законом підслідності;
- 2) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення або події у межах, визначених законом;
- 3) забезпечення безпеки взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом, та у межах його повноважень;
- 4) здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 5) використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності таких відносин, матеріальне і моральне заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ;
- 6) вжиття заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму.

Власне перше з наведеного переліку повноважень у сфері оперативно-розшукової діяльності, а саме повноваження зі здійснення БЕБ оперативно-розшукової діяльності у межах передбаченої законом підслідності, яке містить п.1 ч.1 ст.8 Закону «Про БЕБ», вже полягає у наділенні БЕБ широким колом прав та обов'язків як органу, який вправі здійснювати таку діяльність. Відомо, що правові засади оперативно-розшукової діяльності визначаються Законом «Про оперативно-розшукову діяльність», згідно зі ст.2 якого оперативно-

розшукова діяльність визначається як система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Права та обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, визначається ст.ст.7-8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність».

Аналіз відповідних положень ст.ст.7-8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» свідчить про те, що здійснення оперативно-розшукової діяльності полягає у збирання інформації, що є необхідною для попередження кримінальних правопорушень та їх розслідування. Оперативним підрозділам БЕБ для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності визначених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав надається ціла низка прав та на них покладається ціла низка обов'язків, а саме: 1) у межах своїх повноважень вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень; 2) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна; 3) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані з службовою діяльністю посадових осіб; 4) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; 5) проводити контрольовані поставки та закупки товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь;

б) проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, припинення кримінальних правопорушень; 7) виконувати спеціальні завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; 8) використовувати конфіденційне співробітництво з фізичними особами; 9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; 10) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників тощо [156].

При цьому, очевидно, що деякі з закріплених за БЕБ Законом «Про БЕБ» повноважень та визначених нами як повноваження у сфері оперативно-розшукової діяльності за своїм змістом охоплюються тими повноваженнями, які має БЕБ як оперативно-розшуковий орган згідно з Законом «Про оперативно-розшукову діяльність», через що власне відбувається фактично дублювання цих повноважень. Такими, наприклад, є повноваження щодо здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування (п.4 ч.1 ст.8 Закону «Про БЕБ», використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом (п.16 ч.1 ст.8 Закону). Вважаємо, що такий підхід щодо закріплення повноважень БЕБ у Законі «Про БЕБ» є недоцільним. Він, зокрема, наштовхує на думку, що БЕБ як орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, вправі здійснювати виключно ті повноваження у сфері оперативно-розшукової діяльності, які визначені цим Законом, а не загальні повноваження його як і будь-якого іншого аналогічного органу, визначені Законом «Про оперативно-розшукову діяльність». Звичайно, що така думка є хибною. Вважаємо, що більш правильним було б закріпити у Законі «Про БЕБ» загальне положення про те, що БЕБ має повноваження органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність згідно з Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» [156].

2. Повноваження у сфері аналітично-інформаційної роботи:

- 1) здійснення інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ;
- 2) збирання, обробка та аналіз інформації щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 3) формування аналітичних матеріалів з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 4) здійснення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки;
- 5) формування аналітичних матеріалів з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 6) формування банків (баз) даних та створення на їх основі на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій єдиної інформаційної системи БЕБ;
- 7) створення інформаційно-комунікаційних систем (мереж) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування та ведення оперативного обліку в обсязі та порядку, передбачених законодавством;
- 8) здійснення оброблення персональних даних у межах повноважень, передбачених законом;
- 9) отримання, оброблення та користування інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, доступ до яких здійснюється з урахуванням положень ст.7 Закону «Про БЕБ»;
- 10) здійснення впровадження і технічного супроводження інформаційних, комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем і технологій;

11) забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, криптографічного захисту інформації, яка є у власності БЕБ, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом.

Як вбачається з аналізу наведеного переліку повноважень, законодавство надає великої уваги врегулюванню повноважень БЕБ у сфері аналітично-інформаційної роботи, присвятивши, зокрема, у Законі «Про БЕБ» цим повноваженням окрему статтю. Однак навіть за таких умов врегулювання повноважень у відповідній сфері правовідносини виглядає недосконалим.

Так, з наведеного нами переліку повноважень вбачається, що загалом більшість з них прямо обмежує аналітично-інформаційну роботу БЕБ сферою кримінально-процесуальної діяльності. На це прямо звернув увагу О. Ю. Дрозд, який в той же час зауважує, що Закон «Про БЕБ» покладає на БЕБ виконання цілої низки інших завдань, які безпосередньо не пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю. Зокрема, йдеться про «збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому» (п.5 ч.1 ст.4 Закону); «здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень» (п. 15 ч. 1 ст. 8 Закону) тощо. Тому логічно, на думку О. Ю. Дрозда, було б розширити сферу інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи БЕБ [153, с. 102-103]. Безумовно маємо погодитися з таким твердженням, оскільки воно є цілком обґрунтоване.

Дискусійними, на наш погляд, виглядають повноваження БЕБ щодо реалізації у життя окремих результатів аналітичної роботи БЕБ.

Так, набуває поширення практика, за якою БЕБ за наслідками реалізації аналітичних повноважень надає рекомендації державним органам щодо перегляду укладених ними договорів, зокрема, на системі «Прозорро».

Зокрема, як вбачається з одного з повідомлень БЕБ, за даними системи «Прозорро» Управління освіти та інноваційного розвитку Печерської РДА уклало договір із підрядною організацією на понад 207 млн. грн. для

спорудження підземної захисної споруди, розрахованої на одночасне перебування до 800 осіб, з благоустроєм прилеглої території. Фахівці БЕБ проаналізувавши проєктну документацію та кошторис будівництва, порівняли ціни на будівельні матеріали, закладені в договорі, з ринковими показниками та виявили розбіжності щодо окремих позицій, зокрема бетону, грануляту, руберойду, щебеню й асфальтобетону. Щоб запобігти неефективному використанню коштів, БЕБ звернулося до замовника з рекомендаціями переглянути договірну ціну та скоригувати кошторис. За наслідками цих рекомендацій Печерська РДА як ініціатор закупівлі та підрядник переглянули умови договору та зменшили вартість робіт більш ніж на 14 млн. гривень. Цей приклад, на думку БЕБ, наочно демонструє, що аналітичний підхід і превентивні заходи є значно ефективнішими, ніж реагування на постфактум. У зв'язку з цим, як стверджується, БЕБ і надалі працюватиме над забезпеченням прозорого та ефективного використання бюджетних коштів [157].

Однак, аналізуючи цей випадок, маємо зауважити, що, «по-перше, той же самий договір на будівництво – це не лише ціни на окремі будівельні матеріали, а певна система умов, одні з яких можуть бути вигідними стороні, а інші ні. Особливості укладення договорів на системі «Прозорро» передбачають прийняття підрядниками комплексної пропозиції щодо договору загалом, а не щодо окремих його умов. При цьому й поняття ринкової ціни є поняттям умовним, яке повинно оцінюватися в аспекті інших умов договору. Через це навіть ймовірне завищення цін у окремому договорі загалом у порівнянні з абстрактними цінами не свідчить про певні виявленні порушення.

По-друге, законодавство про БЕБ не передбачає такого права БЕБ як звернення до державного органу з рекомендаціями щодо перегляду договорів, укладених господарюючими суб'єктами. У зв'язку з цим, очевидно, що за відсутності встановлених згідно з законом фактів порушення законодавства у процедурі закупівлі, такі дії БЕБ через відсутність у нього відповідного повноваження з «надання рекомендацій» можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес. Звичайно, що у таких чи аналогічних випадках

господарюючі суб'єкти навіть за відсутності певних порушень з їх боку не захочуть породжувати спір з БЕБ та погодяться знизити ціни. Натомість зовні очевидно, що такі дії держави очевидно свідчать про певну недобросовісну практику щодо укладення та зміни договорів [127, с. 208-209].

У той же час, звичайно, маємо погодитися з БЕБ, що превентивні заходи, спрямовані на запобігання вчиненню правопорушень, є більш ефективними над діяльністю з відновлення прав вже після вчинення правопорушення. При вчиненні превентивних заходів докладається значно менше зусиль задля ствердження законності. І виходячи з цього маємо констатувати, що Закон «Про БЕБ» повинен особливу увагу приділити регулюванню повноважень БЕБ, які за своїм змістом є превентивними, як з метою збереження відповідних ресурсів та дотримання засади ефективності у зміцненні законності, так і з метою запобігання ймовірним зловживанням, коли відповідні дії БЕБ як державного органу можуть сприйматися у суспільстві та бізнесовому середовищі як недобросовісна державна практика» [127, с. 209].

3. Повноваження у сфері взаємодії з іншими органами державної влади, юридичними особами, суспільством, обміну інформації:

1) здійснення інформаційної взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

2) укладення договорів відповідального зберігання з підприємствами, установами, організаціями з метою зберігання речових доказів, вилучених у ході досудового розслідування, які потребують особливих умов зберігання;

3) витребування та одержання у встановленому законом порядку від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформації, необхідної для виконання повноважень БЕБ;

4) залучення в межах компетенції у передбачений законодавством спосіб, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців;

5) участь у створенні та функціонуванні міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених на правоохоронні органи завдань;

6) забезпечення надання державним органам інформації з банків (баз) даних згідно із законом;

7) здійснення розгляду звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю БЕБ;

8) звітування про свою діяльність у порядку, встановленому законом, та інформування суспільства про результати своєї роботи.

Функціонування БЕБ є не «автономним», а відбувається у системі органів державної влади, зокрема, системі органів державної виконавчої влади [158, с. 218].

Особливостям взаємодії БЕБ з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та іншими особами і реалізації відповідних повноважень БЕБ присвячена ст.7 Закону «Про БЕБ». Зазначена стаття поряд з загальним положенням про взаємодію БЕБ у процесі своєї діяльності з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону, окремо визначає окремі особливості взаємодії БЕБ з Державною службою фінансового моніторингу України з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, органами державного фінансового контролю, податковими та митними органами, а також іншими державними органами, що здійснюють державний

контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства України.

Якщо проаналізувати повноваження БЕБ у сфері його взаємодії з іншими органами державної влади, юридичними особами, суспільством, обміну інформації, то можна вказати на існування низки перешкод на шляху до ефективної реалізації цих повноважень. Такі перешкоди, на наш погляд, обумовлюються тим, що їх усунення вимагає вже належного правового регулювання не лише законодавства про БЕБ, а і суміжного законодавства, яке врегульовує діяльність відповідних суб'єктів, з якими взаємодіє БЕБ. Саме з метою узгодження підзаконного регулювання та уніфікації відповідних процедур БЕБ укладає меморандуми про співпрацю з окремими державними органами, як наприклад, Меморандум про співпрацю БЕБ та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, який укладений в рамках протидії відомств економічній злочинності та усуненню законодавчих прогалин у нормативно-правових документах, що регламентують відносини у сфері обігу цінних паперів [159].

Серед проблем, які виникають у взаємодії БЕБ з іншими суб'єктами, можемо назвати також недостатньо уніфіковані механізми обміну інформацією, конфлікти компетенцій, відсутність чи неузгодженість спільних міжвідомчих стратегій. Вважаємо, що для подолання таких перешкод потрібно, насамперед, удосконалити нормотворчу роботу, причому не лише на рівні закону, а й на рівні підзаконних актів. Також важливо створювати спільні процедури співпраці та координації дій БЕБ з іншими органами, насамперед, правоохоронними [127, с. 209-210].

4. Повноваження у сфері міжнародної діяльності:

1) здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України;

2) ініціювання у компетентних органах іноземних держав розгляду справ про захист прав та інтересів держави з питань, що стосуються виконання обов'язків БЕБ, виступ як представника держави під час розгляду таких справ.

За потреби БЕБ має право залучати до такого розгляду експертів за відповідними напрямками;

3) укладення міжнародних договорів міжвідомчого характеру з відповідними органами іноземних держав;

4) направлення своїх працівників до міжнародних організацій, іноземних держав як представників БЕБ з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до його повноважень;

5) виконання в межах компетенції запитів компетентних органів інших держав та міжнародних організацій відповідно до закону та міжнародних договорів України, установчих актів та правил міжнародних організацій, членом яких є Україна тощо.

Аналіз повноважень БЕБ у сфері міжнародної діяльності свідчить про активну міжнародну співпрацю БЕБ з органами іноземних держав, міжнародними організаціями та організаціями іноземних держав.

Так, на сьогодні БЕБ у низці міжурядових угод, укладених Україною, долучилося до них в якості компетентного органу, зокрема, в таких угодах:

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю і забезпечення публічного порядку та безпеки від 16.07.2024;

- Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, яку було вчинено в місті Гаазі 14 грудня 2016 року (БЕБ долучилося в якості компетентного органу 21 грудня 2022 року, шляхом внесення змін до пункту 5 Додатка II до зазначеної Угоди);

- Угода між Урядом України та Урядом Республіки Узбекистан про співробітництво у боротьбі із злочинністю від 20.06.1995;

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами (розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.10.2023 № 934-р «Про внесення змін до деяких розпоряджень Кабінету

Міністрів України щодо забезпечення виконання додаткових міжнародних зобов'язань Бюро економічної безпеки»);

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Федеральним Урядом Республіки Австрія про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю (розпорядження КМУ від 13.10.2023 № 934-р «Про внесення змін до деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України щодо забезпечення виконання додаткових міжнародних зобов'язань Бюро економічної безпеки»);

- Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в боротьбі зі злочинністю та міжнародним тероризмом (розпорядження Кабміну від 13.10.2023 № 934-р «Про внесення змін до деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України щодо забезпечення виконання додаткових міжнародних зобов'язань Бюро економічної безпеки»)

[160].

Також на сьогодні на виконання повноваження з укладення міжнародних договорів міжвідомчого характеру з відповідними органами іноземних держав БЕБ уклало меморандуми про стратегічне партнерство з такими органами іноземних держав як Національне агентство боротьби з організованою злочинністю Чеської республіки [161], Служба державних доходів Латвійської Республіки [162], Служба розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки та Державна податкова інспекція при Міністерстві фінансів Литовської Республіки [162], Служба розслідувань Міністерства фінансів Грузії [163], а також меморандуми про взаєморозуміння з чисельними міжнародними організаціями та організаціями іноземних держав, а саме з Університетом Каліфорнії, Берклі [164], Місією Європейського Союзу з прикордонної допомоги Республіці Молдова та Україні («EUBAM») [165], Європейським інвестиційним банком [166], Корпорацією вищої освіти Портсмутського університету [167] тощо.

Безумовно, все наведене свідчить про те, що з часом БЕБ напрацює та буде використовувати у своїй діяльності найкращі світові практики у боротьбі з економічною злочинністю [127, с. 210].

5. Повноваження у нормотворчій діяльності:

1) узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до компетенції БЕБ, розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та подання їх в установленому порядку Кабінету Міністрів України;

2) розроблення проектів законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України з питань, що належать до сфери діяльності БЕБ;

3) прийняття нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції БЕБ тощо.

Повноваження БЕБ у нормотворчій діяльності є надзвичайно важливими. Якщо інші повноваження БЕБ відносно діючого законодавства є статичними, то повноваження БЕБ у нормотворчій діяльності є динамічними, оскільки вони є спрямованими на усунення існуючих недоліків законодавства, що негативно впливають на діючу практику. Ефективне регулювання повноважень БЕБ у нормотворчій діяльності та ефективне їх здійснення БЕБ є запорукою ефективного виконання БЕБ покладених на нього загалом завдань. У зв'язку з цим, задля чіткого та повного нормативного регулювання зазначених повноважень вони потребують не меншої уваги, аніж інші більш класичні повноваження БЕБ, якими є, наприклад, повноваження у сфері досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності. З огляду на виконання БЕБ важливих функцій у сфері економічної безпеки держави повноваження БЕБ у нормотворчій діяльності повинні забезпечувати максимальну самодостатність БЕБ у покращенні правового регулювання БЕБ [127, с. 210]. Враховуючи наведене, вважаємо за необхідне погодитися з О. Ю. Дроздом, що повноваження БЕБ у відповідній сфері повинні були б охоплювати:

- 1) погодження проектів законів та інших нормативно-правових актів, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, підготовка висновків і пропозицій щодо проектів законів та інших нормативно-правових актів, які подаються на розгляд Кабінету

Міністрів України; 4) підготовка зауважень і пропозицій до ухвалених Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України; 5) розробка проєктів державних програм з питань протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави; 6) участь у розробці проєктів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції тощо [153, с. 102-103].

6. Повноваження у сфері науки, освіти та підвищення кваліфікації:

1) участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності БЕБ, в організації та проведенні відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських, кримінологічних і соціологічних досліджень у межах його компетенції, а також у впровадженні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність.

Аналізуючи повноваження щодо участі БЕБ у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності БЕБ, варто вказати на його дещо абстрактну спрямованість. Навряд чи можна говорити про те, що на сьогодні існують ті чи інші (основні чи не основні) напрями науки і освіти з питань діяльності БЕБ.

Аналіз наукової думки свідчить про те, що на сьогодні питання діяльності БЕБ вивчаються переважно у сфері науки адміністративного права. Це є зрозумілим, оскільки БЕБ як інституція на сьогодні перебуває ще в стані свого становлення, у зв'язку з чим, на перше місце в наукових дослідженнях більше виходять питання організаційного характеру. І відповідний напрям науки (у відносному значенні) сформувався об'єктивно. Однак, звичайно, з розвитком БЕБ як інституції все більше уваги науковців буде приділятися питанням діяльності БЕБ, зокрема, у сфері кримінальних процесуальних правовідносин.

БЕБ як державна установа не має статусу наукової, а також у її складі немає наукових підрозділів. У зв'язку з цим, очевидно, що виконання відповідного повноваження БЕБ не має свого організаційного забезпечення.

Порівняльний аналіз з іншими державними органами свідчить про утворення при них задля виконання повноважень у сфері науки дорадчих органів – наукових (науково-консультативних) рад. Такі ради утворені, наприклад, при Верховному Суді [168], при Конституційному Суді України [169], при Міністерстві внутрішніх справ України [170] тощо.

Враховуючи наведене, пропонуємо сформувати при БЕБ науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені - працівники БЕБ, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності БЕБ. На сьогодні фактично відповідне повноваження БЕБ реалізується лише через окремих працівників БЕБ, які одночасно є вченими та здійснюють наукові дослідження щодо організації та діяльності БЕБ, як наприклад, доктор юридичних наук О. Ю. Дрозд, який водночас є керівником одного з підрозділів БЕБ.

Загалом оцінюючи визначені повноваження БЕБ, маємо ще раз звернути увагу на тому, що вони знайшли своє пряме регулювання на рівні Закону «Про БЕБ» та Положення «Про БЕБ», закріпленого постановою Кабміну. Однак, слід розуміти, що Закон як нормативно-правовий акт в силу своєї специфіки не може повністю охопити та врегулювати інститут повноважень БЕБ, визначаючи та формулюючи лише зальний зміст окремих повноважень, а їх деталізацію варто було б здійснити вже на рівні підзаконного нормативного акту – Положення «Про БЕБ». Зазначене вимагає при розробці та прийнятті Положення викласти у ньому не лише узагальнений та систематизований перелік повноважень та інших питань організації та діяльності БЕБ, а насамперед здійснити на рівні підзаконного нормативного і їх деталізацію, щоб відповідне Положення мало насамперед, практичне значення. Зазначене вимагає необхідності належного підходу до розробки Положення.

Однак, загальний аналіз Положення «Про БЕБ» свідчить, що у ньому проведено лише узагальнення та систематизація положень Закону і за своїм змістом норми Положення мало що вносять нового у правове регулювання

адміністративно-правового статусу БЕБ. Зазначене, на наш погляд, є проявом низької якості Положення як нормативного акта [127, с. 211].

Натомість, згідно з ч.1 ст.17 Закону «Про правотворчу діяльність» підзаконним нормативно-правовим актом є акт, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності на основі та на виконання Конституції України, законів, чинних міжнародних договорів України та спрямований на їх реалізацію.

Як цілком обґрунтовано зазначається у науці, встановлення норм права підзаконного характеру в процесі діяльності органів виконавчої влади – це адміністративна нормотворчість, яку здійснюють органи виконавчої влади у формі видання нормативних актів управління. Це викликано тим, що загальні норми та правила поведінки, сформульовані в законах, не в змозі охопити всі аспекти життя суспільства, відрегулювати суспільні відносини в усіх подробицях. Тому виникає необхідність у конкретизації та деталізації норм на стадії їх застосування. Конституція та чинне законодавство України є правовою основою для видання актів управління. Нормативні акти управління адресовано значному або необмеженому колу органів і громадян, виконують важливу роль у організації діяльності виконавчої влади [171, с. 135-136]. Підзаконні нормативно-правові акти мають подвійну юридичну природу: по-перше, вони є вторинними, однак невід'ємними джерелами адміністративного права; по-друге, вони є єдиним правотворчим інструментом публічного адміністрування, що видається уповноваженими на те законом адміністративними органами, наділеними правами суб'єктів підзаконної правотворчої діяльності. Підзаконні нормативно-правові акти видають виключно на основі законів з метою їх виконання шляхом уточнення та деталізації [172, с. 177]. Від себе додамо, що чим більш уточненими та деталізованими є положення законів у підзаконних нормативно-правових актах, тим більш якіснішим слід вважати підзаконний нормативно-правовий акт [127, с. 211].

Висновки до розділу 2.

1. Стаття 1 Закону «Про БЕБ», яка визначає статус БЕБ, при визначенні такого статусу повинна оперувати не поняттям завдань цього органу, яке є лише проміжною ціллю діяльності суб'єкта, а вказувати на мету його діяльності, яка є поняттям стратегічним, тим поняттям, яке визначає напрям та результат діяльності державного органу, є кінцевим результатом, на досягнення якого направлена діяльність цього органу.

2. Мету діяльності БЕБ можна визначити як забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності. Саме таке розуміння мети відображатиме стратегічний, кінцевий результат діяльності БЕБ, на досягнення якого направлена уся діяльність цього органу.

3. Доцільно щодо правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ, застосовувати у законодавстві єдину термінологію, а саме «правопорушення, віднесені до підслідності БЕБ», а сам перелік цих правопорушень визначати положеннями КПК України.

4. Недоцільним є самотійне виокремлення у Законі «Про БЕБ» такого завдання БЕБ як планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності. Зазначене завдання охоплюється іншими визначеними Законом завданнями.

5. Під функціями БЕБ варто розуміти основні напрями його діяльності, які впливають з загального соціального призначення БЕБ у суспільстві, конкретизуються у відповідних правах і обов'язках БЕБ, визначають його організацію, структуру та повноваження. Функції БЕБ відображають призначення БЕБ як державного органу, його роль, місце у структурі державного апарату, коло тих проблем, за вирішення яких відповідає БЕБ.

6. Сутність правоохоронної функції БЕБ варто розглядати як той напрям діяльності, який полягає у захисті та охороні правопорядку, захисті інтересів держави від протиправних посягань фізичних та юридичних осіб, у реагуванні

на кримінальні та адміністративні правопорушення, притягненні винних осіб до відповідальності та відшкодування завданої незаконною діяльністю шкоди. Правоохоронна функція БЕБ – це той напрямок діяльності, в межах якого втілюється процесуальне становище БЕБ як органу, уповноваженого здійснювати досудове слідство у кримінальних провадженнях, а також органу, що вправі здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

7. У практиці слід чітко визначати значення аналітичних матеріалів БЕБ. Одні лише аналітичні матеріали БЕБ не можуть бути підставами для внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань та вчинення детективами БЕБ процесуальних дій в межах кримінальних проваджень. Саме інформація у визначеній процесуальній формі, яка була предметом аналітики та яка була покладена в основу аналітичних матеріалів БЕБ, може бути доказом.

8. Економічною функцією БЕБ є напрям діяльності БЕБ, який полягає у забезпеченні економічної безпеки БЕБ, захисті права власності, розвитку конкуренції, боротьбі з тіньовою економікою тощо.

9. Інформаційна функція БЕБ полягає у декількох складових, що знаходять свій прояв у діяльності БЕБ: 1) в діяльності з власного інформаційного забезпечення через збирання, оброблення, накопичення, перевірку, оцінку, аналіз інформації, необхідної БЕБ для виконання покладених нього завдань; 2) в діяльності з задоволення потреб в інформації відповідних державних органів та суспільства загалом.

10. Функціями, які прямо не закріплені у Законі «Про БЕБ», але які здійснюються БЕБ, є превентивна, прогностична та нормотворча функції.

11. Превентивною функцією в діяльності БЕБ є той напрям діяльності БЕБ, який спрямований на запобігання вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ. Саме завдяки заходам, які здійснюватимуться БЕБ в межах виконання ним превентивної функції, у поєднанні з заходами на виконання інших функцій, БЕБ вдасться запобігти негативним наслідкам впливу кримінальних правопорушень на економіку.

12. Сутність прогностичної функції БЕБ полягає у прогнозуванні стану розвитку економічних відносин, передбаченні їхніх змін за тих чи інших економічних умов. Маючи в своєму розпорядженні інформацію щодо діючого стану відносин, інформацію про наявні та потенційні загрози економічній безпеці держави, в межах здійснення прогностичної функції працівники БЕБ можуть спрогнозувати, як відповідні відносини будуть розвиватися в майбутньому, які економічні наслідки настануть за тих чи інших умов. В межах виконання прогностичної функції БЕБ повинне здійснювати також і пошук найоптимальніших шляхів задоволення тих потреб, які виникають у державі, запропонувати шляхи вирішення відповідних проблем.

13. Нормотворчою функцією БЕБ є такий напрямок діяльності БЕБ, в межах якого здійснюється нормотворча діяльність БЕБ з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів. Ця діяльність здійснюється БЕБ у випадках, визначених законом, та за визначеною процедурою. Нормотворча функція БЕБ полягає у власному забезпеченні БЕБ нормативно-правовими актами, які врегульовують питання внутрішньої діяльності БЕБ, та в участі БЕБ у діяльності з розроблення нормативно-правових актів, які врегульовують окремі питання організації та діяльності БЕБ, однак право прийняття яких належить іншим державним органам.

14. Зміст розділу II Закону «Про БЕБ» щодо повноважень БЕБ викладений недосконало. Розміщення статей 11 «Ідентифікація користувача в інформаційних ресурсах» та 12 «Застосування ризик-орієнтованого підходу» у розділі II «Повноваження БЕБ» Закону виглядає недоцільним.

15. Запропоновано статтю 8 Закону «Про БЕБ», яка містить загальний перелік повноважень, що надалі деталізуються у подальших статтях Закону, назвати «Загальні положення про повноваження БЕБ».

16. Усі повноважень БЕБ, що їх визначає законодавство про БЕБ, можна поділити за критерієм сфери, в якій БЕБ здійснює свою діяльність, на такі групи повноважень: 1) повноваження у сфері досудового розслідування та

оперативно-розшукової діяльності; 2) повноваження у сфері аналітично-інформаційної роботи; 3) повноваження у сфері взаємодії з іншими органами державної влади, юридичними особами, суспільством, обміну інформації; 4) повноваження у сфері міжнародної діяльності; 5) повноваження у нормотворчій діяльності; 6) повноваження у сфері науки, освіти та підвищення кваліфікації.

17. Закріплення повноважень БЕБ у сфері оперативно-розшукової діяльності у Законі «Про БЕБ» є недоцільним. Таке закріплення настановляє на думку, що БЕБ як орган вправі здійснювати виключно ті повноваження у сфері оперативно-розшукової діяльності, які визначені цим Законом. Більш правильним є закріпити у Законі «Про БЕБ» загальне положення про те, що БЕБ має повноваження органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність згідно з Законом «Про оперативно-розшукову діяльність».

18. Законодавство про БЕБ не передбачає такого права БЕБ як звернення до державного органу з рекомендаціями щодо перегляду договорів, укладених господарюючими суб'єктами. Такі рекомендації у практиці можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес. Однак, Закон «Про БЕБ» повинен особливу увагу приділити регулюванню повноважень БЕБ, які за своїм змістом є превентивними, як з метою збереження відповідних ресурсів та дотримання засади ефективності у зміцненні законності, так і з метою запобігання ймовірним зловживанням, коли відповідні дії БЕБ як державного органу можуть сприйматися у суспільстві та бізнесовому середовищі як недобросовісна державна практика.

19. Запропоновано сформувати при БЕБ науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені – працівники БЕБ, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності БЕБ.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Порядок створення, ліквідації та реорганізації Бюро економічної безпеки України, його структура та кадрове забезпечення

Організаційним елементом адміністративно-правового статусу БЕБ варто розглядати порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ, його структуру та кадрове забезпечення.

Стаття 14 Закону «Про БЕБ» визначає, що БЕБ є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження через центральний апарат і територіальні управління. Територіальні управління БЕБ також визначені юридичними особами публічного права, що мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

БЕБ як центральний орган виконавчої влади утворюється Кабінетом Міністрів. БЕБ був створений постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 510 «Про утворення Бюро економічної безпеки України». Закон «Про БЕБ» не передбачає права Кабінету Міністрів України реорганізовувати чи ліквідовувати БЕБ, у зв'язку з чим можна зробити висновок, що реорганізація чи ліквідація БЕБ можлива лише на підставі закону. Натомість, Закон «Про БЕБ» чітко визначає, що територіальні управління БЕБ не лише утворюються, а й реорганізуються та ліквідовуються Кабінетом Міністрів України.

Структура та штатний розпис БЕБ, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь, посадові інструкції працівників БЕБ затверджуються Директором БЕБ. Закон «Про БЕБ» визначає,

що структура БЕБ може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи (абз.4 ч.1 ст.14 Закону).

На сьогодні структуру центрального апарату БЕБ складають:

департаменти – Департамент організаційного забезпечення діяльності, Департамент аналізу інформації та управління ризиками, Департамент кримінального аналізу та стратегічного захисту економіки, Департамент оперативно-технічних заходів, Департамент цифрового розвитку та інновацій, цифрових трансформацій і цифровізації, Департамент фінансів, Юридичний департамент, Департамент персоналу, Департамент розвитку людського капіталу, Департамент забезпечення документообігу та контролю, Департамент європейської інтеграції, міжнародної взаємодії, стратегічного партнерства та обміну даними, Департамент оперативно-технічного реагування, Департамент внутрішнього контролю;

підрозділи – Головний підрозділ детективів (на правах Департаменту), Підрозділ детективів міжнародних та спеціальних розслідувань (на правах самостійного Управління);

управління – Управління матеріально-технічного забезпечення, Управління комунікацій, Управління внутрішнього аудиту;

сектори – Сектор спеціального зв'язку, Сектор запобігання та виявлення корупції;

відділи – Відділ цифрової лабораторії, Відділ аналізу, проєктування і розробки інформаційних систем;

головні спеціалісти та старші інспектори - Головний спеціаліст з питань мобілізаційної роботи, Старший інспектор з особливих доручень [173].

Загалом оцінюючи визначену структуру центрального апарату БЕБ варто вказати, що вона повинна відображати основні напрямки діяльності БЕБ, бути співмірною з виконуваними завданнями та функціями БЕБ. На наш погляд, з огляду на те, що на сьогодні БЕБ перебуває лише на стадії свого формування як правоохоронної інституції, відповідна структура повинна бути гнучкою та такою, яка у разі необхідності повинна зазнавати відповідних змін. Це

обумовлюється, зокрема, і не завершеністю на сьогодні процесу кадрового забезпечення БЕБ.

Так, структура БЕБ як і будь-якого іншого органу залежить від його кількісного складу.

Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь БЕБ визначена на сьогодні ч.2 ст.14 Закону «Про БЕБ» та складає не більше 4 тисяч осіб. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» визначено, що гранична чисельність центрального апарату БЕБ складає 1100 посад, а територіальних органів – 2900 [174]. Однак, фактично реальна кількість працівників БЕБ у 2026 році є значно меншою.

Так, наприклад, з інформації про призначення та звільнення працівників, а також наявність вакансій у центральному апараті БЕБ у 2026 році, вбачається, що за період з 01.01.2026 – 31.01.2026 кількість призначених працівників склала 2 особи, кількість звільнених – 11, а кількість вакансій – 226. За період з 01.02.2026 – 28.02.2026 кількість призначених працівників склала 8 осіб, кількість звільнених – 6, а кількість вакансій – 224 [175]. Зазначена інформація ще раз підтверджує висновок про те, що на сьогодні кадрове формування БЕБ ще не завершене, а саме формування здійснюється вкрай повільно.

Розглядаючи питання удосконалення структури центрального апарату та територіальних підрозділів БЕБ, варто звернути увагу, на необхідності створення у межах БЕБ колегій як колегіального органу управління БЕБ.

Нами вже була висловлена думка, що одним з принципів діяльності БЕБ є принцип єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ [24, с. 225]. Однак, вважаємо, що така єдиноначальність в БЕБ не виключає і колегіального начала у вирішенні найбільш важливих, складних питань, що виникають у діяльності БЕБ.

Слід зауважити, що колегіальність як певна форма управління несе порівняно з єдиноначальністю більше інтелектуальне навантаження, колегіальні рішення є більш виваженими, ніж одноособові, їх реалізація в життя відбувається більш швидко у порівнянні з одноособовими рішеннями, оскільки вони відображають волю багатьох суб'єктів управління.

Вважаємо, що в діяльності БЕБ можна було б запровадити минулу практику, яка була напрацьована в управлінні правоохоронними органами, наприклад, прокуратури, щодо втілення в такому управлінні колегіальних засад. Такими колегіальними органами в управлінні БЕБ могли б бути колегії БЕБ, діяльність яких варто було б передбачити на рівні Закону «Про БЕБ». Доцільно було б у цьому Законі передбачити, що колегії БЕБ є дорадчими органами при Директорі БЕБ та керівниках територіальних управлінь і розглядають найбільш важливі питання діяльності БЕБ. Рішення колегій БЕБ варто втілювати в життя наказами Директора БЕБ чи керівника територіального управління БЕБ і доводити до відома підлеглих працівників. З урахуванням наведеного вважаємо за необхідне Закон «Про БЕБ» доповнити статтею 18-1 такого змісту:

«У складі центрального апарату Бюро економічної безпеки України та його територіальних управлінь утворюються колегії у складі Директора Бюро економічної безпеки України (керівника територіального управління), його заступників, інших керівних працівників. Персональний склад колегії затверджується Директором Бюро економічної безпеки України (керівником територіального управління).

Колегії Бюро економічної безпеки України є дорадчими органами і розглядають найбільш важливі питання, що стосуються виконання Бюро економічної безпеки України покладених на нього завдань, виконання наказів Директора Бюро економічної безпеки України, заслуховують звіти підпорядкованих керівників територіальних управлінь, керівників структурних підрозділів та інших працівників Бюро економічної безпеки України.

Рішення колегій доводяться до відома працівників Бюро економічної безпеки України. В разі розбіжностей між керівником територіального управління Бюро економічної безпеки України та колегією він проводить в життя своє рішення, але зобов'язаний доповісти про це Директору Бюро економічної безпеки України. Члени колегії можуть повідомити свою особисту думку Директору Бюро економічної безпеки України, що може бути підставою для розгляду цих розбіжностей на колегії Бюро економічної безпеки України».

Порядок призначення та звільнення працівників БЕБ визначається у розділі III «Організація діяльності Бюро економічної безпеки України» Закону «Про БЕБ», структура та порядок викладення окремих норм у якому є вкрай невдалими.

Так, наприклад, у цьому розділі Закону у статті 15 викладено спочатку питання порядку призначення та звільнення Директора БЕБ, а вже потім у ст.16 визначаються вимоги до директора БЕБ, його правовий статус та його повноваження. Очевидно, що ці питання варто було б врегулювати навпаки – спочатку варто було б визначити вимоги до Директора БЕБ, його правовий статус та його повноваження, а вже питанням врегульовувати питання призначення та звільнення. Натомість, фактично слідуючи логічному аналізу маємо регулювання, при якому відбуваються конкурсні процедури з призначення когось на посаду, особа призначається на посаду, але незрозуміло з якими вимогами до цієї посади та щодо кого взагалі відбувається ця конкурсна процедура.

Також, не применшуючи значення аналітика як працівника БЕБ, зауважимо, що фактично лише йому присвячена окрема стаття у Законі «Про БЕБ». Натомість, наприклад, посада детектива БЕБ, яка є не менш важливою з огляду на виконання БЕБ правоохоронної функції, залишилася без безпосереднього правового регулювання у Законі. Враховуючи наведене, пропонуємо також врегулювати у окремій статті Закону також правовий статус детектива БЕБ.

Недоречним виглядає і поміщення до розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» статті 22 Закону, яка присвячена аналітичним продуктам та інформаційним документам БЕБ. Ця стаття фактично врегульовує вже результати роботи інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ, зокрема, дає визначення поняття аналітичного документа та його змісту, особливості створення аналітичних продуктів та інформаційних документів тощо. Однак, очевидно, що ці питання не є тими питаннями, які стосуються організації діяльності БЕБ, а є вже питаннями функціонування БЕБ.

Непослідовно викладені у розділу III Закону «Про БЕБ» і статті 23 та 24.

Так, стаття 23 Закону «Стажування детективів БЕБ» присвячена стажуванню детективів БЕБ – тій процедурі, яка здійснюється вже тоді, коли особа призначена на посаду, тобто після завершення всіх конкурсних процедур. Таким чином, очевидно, що подальші статті повинні були б врегульовувати вже всі подальші постконкурсні процедури. Однак, надалі у Законі у статті 24 врегульовується проведення психофізіологічного опитування, яке, насамперед, проходять кандидати на посади у БЕБ. Таким чином, знову маємо непослідовність у правовому регулюванні конкурсних та післяконкурсних процедур.

Враховуючи наведене, вважаємо, що структура розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» повинна бути змінена з метою приведення її до логічного змісту.

Відповідно до ч.1 ст.15 Закону «Про БЕБ» Директор БЕБ призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу. Абз.3 ч.3 ст.19 Закону «Про БЕБ» також визначає, що призначення на посади в БЕБ здійснюється виключно за результатами конкурсного відбору на зайняття відповідної посади, який проводиться кадровими комісіями в порядку, визначеному Директором БЕБ, з урахуванням особливостей, передбачених цією статтею. Прийняття на службу до БЕБ (в тому числі переведення із категорії посад гласних і негласних штатних працівників, посад державної служби та посад осіб, які уклали

трудовий договір з БЕБ, в іншу категорію) без проведення конкурсного відбору забороняється (ч.3 ст.19 Закону «Про БЕБ» [19]).

Таким чином, з наведених положень Закону можна зробити висновок, що основною формою заміщення посад у БЕБ є конкурс.

Конкурс під час добору кадрів є особливим способом добору працівників, що має окрему організаційно-правову форму оцінювання ділових якостей кожного кандидата на посаду, у порядку, встановленому законодавством [176, с. 464]. Конкурсом є різновид змагання за встановленими правилами, певними критеріями, у конкретні строки, у певній сфері або сферах суспільної діяльності, що має на меті визначити найкращого серед осіб або організацій, що беруть у ньому участь [177, с. 432].

Вважаємо таку форму заміщення посад у БЕБ прийнятною, оскільки конкурс як форма заміщення посад дозволяє виявити найбільш гідних осіб, які за своїми здібностями та якостями можуть зайняти посаду працівника БЕБ. Крім того варто зауважити, що такий особливий порядок конкурсного відбору призначення та працівників БЕБ є однією з найважливіших гарантій незалежності БЕБ, яка визначена ст.5 Закону «Про БЕБ», а також проявом та реалізацією принципу відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю.

Недоліком процесу добору кадрів у БЕБ, який надалі може впливати на ефективність виконання БЕБ своїх завдань, є не досить правильна визначеність законодавством вимог до посад працівників БЕБ.

Так, маємо констатувати, що Закон «Про БЕБ» досить чітко визначає вимоги лише до посади директора БЕБ (частини 2 та 3 ст.16 Закону). Вимоги ж щодо інших працівників БЕБ визначаються за фактично за рахунок оціночних критеріїв.

Так, ч.3 ст.19 Закону визначає, що на службу до БЕБ приймаються громадяни України, які відповідають критеріям професійної компетентності та доброчесності, здатні за своїми особистими, діловими та моральними

якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Вважаємо, що таке окреслення Законом вимог до працівників БЕБ вимагає досить якісної оцінки та врегулювання вимог до посад працівників БЕБ та їх службових обов'язків на рівні актів самого БЕБ, чого, на наш погляд, все ж немає.

Так, наприклад, як вбачається з викладених на офіційному сайті БЕБ оголошень, кваліфікаційні вимоги до посади старшого детективу Департаменту внутрішнього контролю БЕБ (4 посади) складають такі вимоги: 1) освіта: ступінь вищої освіти не нижче спеціаліста/магістра. Вища освіта не нижче спеціаліста/магістра у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю «Психологія» – буде перевагою; 2) досвід роботи: досвід роботи на посадах, пов'язаних із психологічним забезпеченням, професійним психофізіологічним відбором, та/або проведенням психофізіологічних опитувань із застосуванням поліграфа (поліграфологічних досліджень); 3) володіння державною мовою: вільне володіння державною мовою; 4) володіння іноземною мовою: Володіння іноземною мовою на рівні B2 та вище буде перевагою; 5) навички володіння програмним забезпеченням: Microsoft Office, спеціалізованим програмним забезпеченням Axciton, Lafayette, Limestone [178]. Крім того, як вбачається з цього ж повідомлення, метою посади є: 1) забезпечення внутрішньої безпеки, кадрової захищеності та доброчесності БЕБ шляхом організації та проведення психофізіологічних опитувань із застосуванням поліграфа (поліграфологічних досліджень) кандидатів та працівників БЕБ; 2) здійснення оперативно-розшукової діяльності для запобігання, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників БЕБ [178].

Однак, для нас є очевидним, що належне і якісне виконання старшим детективом Департаменту внутрішнього контролю БЕБ таких обов'язків за посадою як здійснення оперативно-розшукової діяльності для запобігання, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників

БЕБ, вимагає не просто вищої освіти в будь-якій галузі знань, як це фактично визначено, а саме спеціальної вищої освіти – в галузі знань «Бізнес, адміністрування та право» за спеціальністю «Право» та/або в галузі знань «Безпека та оборона» за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». Навряд чи інша освіта надає особі належний рівень знань у такій специфічній діяльності, якою є оперативно-розшукова діяльність. У зв'язку з цим, частково обґрунтованою вважаємо вимогу до однойменних посад старшого детектива Департаменту внутрішнього контролю, викладених у іншому оголошенні про заміщення 20 таких посад. У них вимоги щодо освіти кандидатів на ці посади визначені вже через наявність ступеня вищої освіти не нижче спеціаліста/магістра в галузі знань «Бізнес, адміністрування та право» за спеціальностями: право, міжнародне право, менеджмент [179]. Очевидно, що за таких умов спеціальності «Право», «Міжнародне право», є обґрунтованими, а «Менеджмент» – ні.

Крім того, бачимо, що в межах, наприклад, такого підрозділу як Департамент внутрішнього контролю наявні однойменні посади детективів Департаменту внутрішнього контролю з різними вимогами до кандидатів на ці посади та різними їх функціональними обов'язками. Загалом, вважаємо таке окреслення штатних одиниць БЕБ недоліком у їх правовому регулюванні.

Так, категорія «посада» визначається через виконання службових обов'язків – службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків в якій-небудь установі, на підприємстві, формальне документально закріплене місце працівника в трудовому колективі, яке передбачає виконання певних обов'язків, посадові права і характер відповідальності [180, с. 1074–1075]. Посада є первинним осередком, вихідною організаційно-структурною одиницею державних органів, державних підприємств, установ, організацій, що визначає службове місце і становище учасників управлінського процесу» [181, с. 11]. Очевидно, що при однаковому найменуванні посади у тому ж структурному підрозділі було б більш доцільним визначати й дещо схожими службові права та обов'язки осіб, які їх займають. В іншому випадку, це може

призвести до помилкового сприйняття посадового становища цих осіб іншими суб'єктами правовідносин. Таким чином, можливо кращим було навіть через назву посади у БЕБ проводити диференціацію визначення кола службових обов'язків працівників БЕБ.

Порядок проведення конкурсного відбору на посади у БЕБ визначений Положенням про кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад у БЕБ, затвердженим наказом БЕБ від 19 січня 2026 року №15 [143].

Як вбачається з цього Положення рішення про оголошення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад у центральному апараті БЕБ та територіальних управліннях БЕБ приймає Директор БЕБ. Конкурсний відбір на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників, що передбачають спеціальні звання БЕБ, проводиться за такими визначеними етапами, якими є такі: «1) прийняття рішення про оголошення конкурсного відбору; 2) оприлюднення повідомлення про оголошення конкурсного відбору на офіційному вебсайті БЕБ; 3) прийняття та розгляд документів від осіб, які бажають узяти участь у конкурсному відборі; 4) прийняття рішення про допуск (недопуск) до участі в конкурсному відборі та оприлюднення переліку кандидатів, які допущені (не допущені) до участі в конкурсному відборі; 5) тестування кандидатів з метою визначення рівня знань законодавства України; 6) тестування кандидатів з метою визначення рівня загальних здібностей; 7) розв'язання практичних завдань (якщо про обов'язковість проходження такого етапу зазначено в повідомленні про оголошення конкурсного відбору); 8) формування рейтингу кандидатів за результатами проведення тестувань з метою визначення рівня знань законодавства України та рівня загальних здібностей, а також розв'язання практичних завдань (якщо про обов'язковість проходження такого етапу зазначено в повідомленні про оголошення конкурсного відбору); 9) проведення співбесіди з метою оцінювання відповідності кандидатів критерію професійної компетентності; 10) проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа

(за згодою кандидата) та психологічного тестування; 11) проведення співбесіди з метою оцінювання відповідності кандидатів критерію доброчесності; 12) визначення переможців та формування резерву; 13) оприлюднення результатів конкурсного відбору (розділ II Положенням про кадрові комісії)» [143].

Загалом погоджуючись з визначеними етапами слід звернути увагу, що частина їх є такою, що визначена й Законом «Про БЕБ» (тестування з метою визначення рівня знань законодавства України та загальних здібностей, співбесіда з метою оцінювання відповідності кандидатів критеріям доброчесності та професійної компетентності), інші частини (розв'язання практичних завдань, проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа (за згодою кандидата) та психологічного тестування) є такими, які здійснюються у зв'язку з визначеним Директором БЕБ порядком конкурсного відбору.

На наш погляд, на сьогодні щодо добору кандидатів на посади за наслідками конкурсних процедур у практиці найбільше дорікань викликають питання доброчесності кандидатів, а також питання суб'єктивізму членів конкурсних комісій, які вирішують питання про відповідність кандидатів певним критеріям, визначеним як вимоги до зайняття відповідних посад, знову ж таки, насамперед, в питанні їх доброчесності.

У філології поняття «доброчесність» визначається як властивість за значенням «доброчесний», висока моральна чистота, чесність; доброчесний – який живе чесно, дотримується всіх правил моралі, який є проявом чесності, моралі [182, с. 543]. На думку О. Томкіної, категорія «доброчесність» належить до фундаментальних категорій науки етики, відображає суб'єктивну форму моралі та означає результат виявлення в поведінці особистості певних стійких позитивних моральних якостей [183, с. 65-70]. О. В. Токар-Остапенко запропонував підходити до доброчесності як до передумови запобігання конфлікту інтересів на публічній службі. На його думку, доброчесність є категорією антикорупційного законодавства, наявність якої як морально-

етичного показника моральних та морально-психологічних якостей психологічної особистості особи, що виконує функції держави або місцевого самоврядування, слугує дієвою запорукою запобіганню конфлікту інтересів при виконанні таких функцій [184, с. 39-45].

Варто зауважити, що не дивлячись, начебто, на єдність підходів до розуміння цієї категорії, її поняття все ж виглядає дискусійним, особливо в аспекті необхідності його практичного застосування.

Пункт 6 розділу X Положення про кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад у БЕБ передбачає, що кандидат вважається таким, що відповідає критерію доброчесності, якщо він є незалежним, чесним, неупередженим, непідкупним, сумлінним, дотримується етичних норм і демонструє бездоганну поведінку в професійній діяльності та особистому житті, а також якщо стосовно нього та його близьких осіб немає сумнівів щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу [143]. Таким чином, бачимо, що розуміння доброчесності, що його містить зазначене Положення, суттєво відрізняється від того поняття, яке ми маємо у етиці. Воно з одного боку містить такі розуміння, які у житті менше пов'язані з етикою (наприклад, питання законності джерел походження майна, відповідності рівня життя задекларованим доходам), а з іншого – досить спірні в аспекті поняття доброчесності якості людини (незалежність, сумлінність, дотримання бездоганної поведінки в особистому житті).

Очевидно, що такі якості як незалежність, чесність, неупередженість, сумлінність, дотримання бездоганної поведінки в особистому житті тощо є надзвичайно суб'єктивними, через що їх досить важко встановити у об'єктивній дійсності. Навряд чи є люди, які відповідають усім цим чеснотам і які ніколи у житті не вчиняли певних аморальних проступків. Крім того, не слід відкидати й можливий суб'єктивізм членів кадрових комісій, який обумовлюється й їх поглядами на ці моральні категорії. Такий суб'єктивізм може підривати довіру до конкурсних процедур, що в кінцевому рахунку може

й сформувати негативне ставлення до відповідного органу у суспільстві загалом. У зв'язку з цим, вважаємо, що оцінювання кандидатів у межах відповідних конкурсних процедур на зайняття посад у БЕБ повинні бути все ж максимально деталізованими та такими, які б надавали можливість не просто знайти доброчесних людей (бо таких людей у житті немає), а здійснити відбір найкращих з тих, хто бере участь у конкурсі на зайняття вакантних посад у БЕБ.

Призначення на посади та звільнення з посад першого заступника та заступників Директора БЕБ, інших працівників центрального апарату БЕБ, керівників територіальних управлінь БЕБ та їх заступників здійснюється Директором БЕБ (п.6 ч.1 ст.17 Закону «Про БЕБ» [19]). Призначення на посади та звільнення з посад працівників територіального управлінь БЕБ, крім заступників керівника територіального управління БЕБ, здійснюється керівником територіального управління БЕБ (п.4 ч.2 ст.18 Закону «Про БЕБ» [19]).

Зауваження викликають окремі визначені Законом «Про БЕБ» підстави звільнення працівників БЕБ з займаної посади.

Так, ч.4 ст.23 Закону «Про БЕБ» передбачає, що особа може бути звільнена з посади в БЕБ за підсумками стажування, якщо вона не відповідає вимогам до працівників БЕБ, визначеним ч.3 ст.19, ч.1 ст.20 цього Закону.

Однак, якщо з невідповідністю особи вимогам ч.1 ст.20 Закону «Про БЕБ» як підстави звільнення за наслідками стажування можна погодитися (оскільки наявність їх фактично свідчить про порушення Закону «Про БЕБ» про обмеження щодо призначення на посади працівників БЕБ), то порушення, визначені ч.3 ст.19 Закону «Про БЕБ», викликають певні зауваження. На сьогодні ч.3 ст.19 Закону є досить великою, містить багато положень щодо процедури проходження конкурсу особою, яка має намір працювати у БЕБ, через що незрозуміло, яким вимогам вона не повинна відповідати, щоб вона могла бути звільненою за наслідками стажування. Через що, вважаємо, відповідне положення Закону варто було б уточнити.

3.2. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України та його підзвітність

Правильне розуміння сутності контролю за діяльністю БЕБ вимагає визначення поняття контролю, його сутності.

У науці під контролем розуміють діяльність, спрямовану на «вивчення і оцінку стану справ на підконтрольному об'єкті, а також на попередження та усунення можливих порушень. Це означає, що контроль здійснюється не тільки шляхом перевірки, а й включає в себе одержання різної інформації щодо підконтрольного об'єкта з будь-яких джерел, наступний аналіз такої інформації, прийняття і реалізацію відповідних рішень [185, с. 77]. Державний контроль є діяльністю державних органів щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам і правилам [186, с. 44]. Контроль – це «сукупність різних за формою дій, що здійснюється суб'єктами контролю за поведінкою людей, відносинами, які виникають у суспільстві, або для встановлення будь-яких наукових та інших пізнавальних цілей при дослідженні об'єктів матеріального світу. Суб'єкт контролю здійснює перевірку і облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції» [187, с. 85-86]. Функція контролю у державному управлінні полягає в аналізі та порівнянні фактичного стану в тій чи іншій галузі з вимогами, які поставлені перед ними, відхиленнями у виконанні поставлених завдань та причинах цих відхилень, а також оцінкою діяльності й доцільності саме такого шляху [188, с.221].

Щодо завдань контролю, то їх розуміють досить широко. Так, наприклад, В. М. Плішкін виділяє такі завдання контролю: «1) забезпечення неухильного дотримання законності й дисципліни в діяльності особового складу контрольованих органів шляхом перевірки фактичної реалізації ними положень Конституції України, вимог чинного законодавства та відомчих нормативних актів; 2) забезпечення наукової обґрунтованості прийняття управлінських рішень; забезпечення своєчасності та високої якості реалізації управлінських

рішень; 3) підвищення виконавської дисципліни, відповідальності за доручену справу шляхом досягнення відповідності змісту, форми, методів, результатів діяльності підрозділів, що перевіряються, заданим режимам роботи; 4) підвищення загального рівня організаторської та службової діяльності, вдосконалення стилю, форм і методів роботи, впровадження наукової організації управлінської праці, найновіших досягнень науки і техніки, виявлення позитивного досвіду та його використання в практиці; 5) забезпечення правильного добору, розстановки, виховання та навчання кадрів; подання практичної допомоги підлеглим апаратам та окремим працівникам в усуненні виявлених у їх діяльності недоробок і прорахунків; 6) визначення ефективності впливу суб'єктів управління на організаторську та службову діяльність контролюючого органу» [189, с. 515].

Аналіз наведених положень свідчить, що контроль як явище є багатоаспектною діяльністю, яка здійснюється багатьма суб'єктами та знаходить свій прояв в багатьох положеннях законодавства. У науці адміністративного права інститут контролю зазвичай досліджується через суб'єктів, що здійснюють контрольну діяльність [194, с. 178].

У науці питання про класифікації видів контролю за суб'єктом є дискусійним, зокрема, розрізняють такі види контролю як: 1) державний контроль та громадський контроль [190, с. 198, 209]; 2) контроль, який здійснюють органи державної влади та управління; контроль, який здійснюють судові органи; контроль, який здійснює громадськість [191, с. 166–174]; 3) контроль з боку органів законодавчої влади; громадський контроль; контроль з боку представницьких органів місцевого самоврядування; судовий контроль; контроль з боку спеціалізованих контролюючих органів [192, с. 247–268]; 4) контроль з боку Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України; громадський контроль; судовий контроль; нагляд прокуратури; контроль органів місцевого самоврядування; внутрішньовідомчий контроль [193, с. 230–250].

Вважаємо, що досягнути особливості контролю за діяльністю БЕБ як елемента адміністративно-правового статусу можна через комплексне дослідження положень, які характеризують прояви інституту контролю за БЕБ у законодавстві та практиці, насамперед через тих суб'єктів, які здійснюють цей контроль.

З аналізу положень Закону «Про БЕБ» та інших актів законодавства вбачається, що «суб'єктами контролю за діяльністю БЕБ є: громадськість, міжнародні та іноземні організації, суди, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України. Також в системі БЕБ існує внутрішньовідомчий контроль. Здійснення контролю над БЕБ цими суб'єктами завжди передбачає їх втручання в його діяльність, у тій чи іншій мірі вони обмежують БЕБ у самостійному здійсненні ним своїх повноважень. Враховуючи наведене, важливим виглядає те, щоб загальні організаційні засади здійснення такого контролю, межі повноважень контролюючих суб'єктів, права та обов'язки БЕБ як підконтрольного суб'єкта завжди були визначені на законодавчому рівні. За таких умов будуть створені основи та існуватимуть гарантії законності контрольної діяльності.

Суб'єктом контролю за діяльністю БЕБ ми не можемо назвати Президента України, оскільки ані Закон «Про БЕБ», ані інші нормативні акти, які деталізують повноваження Президента України, не передбачають фактично будь-яких його повноважень з контролю за діяльністю БЕБ. Так, Закон «Про БЕБ» фактично опосередковано передбачає щодо БЕБ лише одне право Президента України – право на присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу БЕБ, подання щодо чого вноситься на розгляд Президента України Директором БЕБ. Відсутність у Президента України повноважень у сфері контролю за діяльністю БЕБ, на наш погляд, є не зовсім обґрунтованим» [194, с. 178].

Так, відповідно до ст.ст. 106, 107 Конституції України Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку держави, очолює Раду національної безпеки і оборони України.

Як вже було обґрунтовано вище, економічна безпека є однією з її важливих функціональних складових національної безпеки. Таким чином, вже виходячи навіть з самої назви БЕБ чи висловлених у науці підходів є очевидним те, що БЕБ є органом у сфері безпеки, а саме органом, який забезпечує економічну безпеку держави, яка є складовою національної безпеки України. Таким чином, виходячи з Конституції України Президент України не може не мати повноважень стосовно контролю за БЕБ як прояву повноважень у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Крім того, не зовсім обґрунтованим виглядає й положення Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII, які, як вбачається зі змісту цього Закону, не відносять БЕБ до складу сектору безпеки і оборони. Зокрема, відповідно до ст.12 Закону «Про національну безпеку України» «сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [43]. «До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику» [43].

Вважаємо, що БЕБ у складі як центрального апарату, так і його територіальних управлінь, є цілісною системою органів у сфері економічної

безпеки, через що поряд з наведеними органами повинне бути відображене як складова сектору безпеки і оборони.

Охарактеризуємо коротко особливості кожного з видів контролю за БЕБ, що його здійснюють окремі суб'єкти.

Громадськість в системі усіх суб'єктів контролю за діяльністю БЕБ, на наш погляд, «варто поставити на перше місце. Громадськість є одним з найбільш повноважних суб'єктів здійснення контролю за БЕБ. Визначальне місце громадськості вбачається з аналізу Розділу V «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ» Закону «Про БЕБ», структура якого відображає усю ту філософію, яка закладалася законодавцем при врегулюванні системи контролю за БЕБ у Законі та того значення, яке надається у такому контролі громадськості.

Так, зі структури та аналізу Розділу V «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ» Закону «Про БЕБ» вбачається, що насамперед Закон у цьому розділі у ст.34 врегульовує питання громадського контролю, який здійснюється через Раду громадського контролю при БЕБ, а лише потім у наступних статтях відповідного розділу врегульовує й інші види контролю, зокрема, й парламентський. Таким чином, бачимо, що інші суб'єкти контролю, зокрема, й парламент, як би відсунуті на друге місце після громадськості, що дає змогу говорити нам про громадський контроль як більш вищий за своїм значенням перед державним.

Громадський контроль за БЕБ здійснюється через Раду громадського контролю при БЕБ та кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад [194, с. 179].

Зокрема, згідно з ч.2 ст.43 Закону «Про БЕБ» Рада громадського контролю при БЕБ на реалізацію контрольних повноважень: 1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань БЕБ; 2) розглядає звіти БЕБ і затверджує свій висновок щодо них; 3) обирає із свого складу по одному представнику, що включаються до складу кожної з кадрових комісій БЕБ (крім кадрових комісій, що проводять конкурси на посади, відомості про які

становлять державну таємницю); 4) обирає із свого складу трьох представників, які включаються до складу дисциплінарної комісії БЕБ; 6) здійснює інші повноваження, передбачені положенням про БЕБ.

При аналізі громадського контролю над БЕБ варто також вказати на вирішальне значення громадськості у формуванні кадрового складу БЕБ.

Так, відповідно до ч.3 ст.19 Закону «Про БЕБ» призначення на посади в БЕБ здійснюється виключно за результатами конкурсного відбору на зайняття відповідної посади, який проводиться кадровими комісіями. Кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників утворюються Директором БЕБ у складі п'яти членів кожна, з яких не менше двох членів є номінованих зборами представників громадських об'єднань, та не менше одного члена – Радою громадського контролю при БЕБ за її поданням. Таким чином, зазначене дає можливість стверджувати, що громадськість у таких кадрових комісіях складає більшість та є основним суб'єктом формування кадрів БЕБ. Беручи участь у призначенні працівників БЕБ на посади громадськість контролює процес кадрового формування БЕБ відповідальними та добросовісними працівниками.

Підтверджуючи велике значення громадського контролю за діяльністю БЕБ, маємо звернути увагу, що правове регулювання контролю за діяльністю БЕБ фактично обмежене контролем вже з боку сформованих органів (Ради громадського контролю при БЕБ та кадрових комісій за участі представників громадськості), які начебто вплетені в структуру самого БЕБ та здійснюють вже умовний внутрішній контроль. Ефективність такого контролю може бути низькою, якщо формування цих громадських органів контролю відбулося неналежним чином, або якщо члени цих органів умовно «втомилася» належним чином здійснювати цей контроль. Крім того, слід враховувати, що під час діяльності таких представників громадськості може відбутися їх «деградація», вони можуть бути більш схильні до компромісу з працівниками БЕБ, навіть завести з ними приятельські відносини тощо. Все це може негативно впливати на виконання ними своїх обов'язків [194, с. 179].

Досить ефективним, на наш погляд, був би також зовнішній громадський контроль, який могли б виконувати будь-які громадські організації чи навіть окремі громадяни. Закон «Про БЕБ» врегулювання такого зовнішнього громадського контролю залишив поза увагою.

Натомість, якщо проаналізувати Закон України «Про Національну поліцію» [195], то слід звернути увагу на Розділ VIII «Громадський контроль поліції», який передбачає більш широкий, і саме головне в аспекті, що аналізується, – зовнішній контроль громадськості за діяльністю поліції. Так, ст. 89 цього Закону передбачає можливість взаємодії поліції з громадськістю, зокрема, шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Така співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності. Стаття 90 Закону визначає, що контроль за діяльністю поліції може здійснюватися також у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України. І хоча стосовно БЕБ зазначене положення реалізовано у формі постійної участі у діяльності Дисциплінарної комісії БЕБ трьох осіб, визначених Радою громадського контролю при БЕБ, у окремих випадках з наведених вище підстав доцільно було б залучати до такого розгляду й представників зовнішньої громадськості. Враховуючи наведене, вважаємо, що Закон «Про БЕБ» можна було б доповнити положеннями, які б передбачали участь будь-якої іншої зовнішньої громадськості у здійсненні контролю за діяльністю БЕБ» [194, с. 179-180].

Міжнародні та іноземні організації здійснюють міжнародний контроль за діяльністю БЕБ, зокрема, в частині кадрового забезпечення БЕБ – призначення та звільнення Директора БЕБ, оцінюванні (аудиті) ефективності діяльності БЕБ.

Так, в межах здійснення цього контролю міжнародні та іноземні організації, які «відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх трьох років до дня завершення строку повноважень Директора БЕБ або до дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції та/або у сфері реформування органів правопорядку» [19], вправі погодити пропозицію спільного списку кандидатів до складу конкурсної комісії з обрання Директора БЕБ у складі не менше трьох осіб. При цьому, фактично голоси цих осіб мають вирішальне значення у обранні Директора БЕБ – рішення конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосували не менше чотирьох членів конкурсної комісії, у тому числі не менше двох членів конкурсної комісії, визначених Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій (ст.15 Закону «Про БЕБ»).

Такі ж міжнародні та іноземні організації також беруть участь у зовнішньому незалежному оцінюванні (аудиті) ефективності діяльності БЕБ, яке проводиться через один рік та через три роки після призначення Директора БЕБ. Таке оцінювання проводить спеціальна Комісія з проведення зовнішнього незалежного оцінювання (аудиту) ефективності діяльності БЕБ у складі трьох осіб, які визначаються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій зазначених міжнародних та іноземних організацій.

Для проведення такого оцінювання (аудиту) члени Комісії з проведення оцінювання мають значні повноваження, зокрема, право доступу до матеріалів кримінального провадження, досудове розслідування в якому здійснювалося БЕБ та було завершене, до окремої інформації та документів, які є у володінні БЕБ, звертатися до органів державної влади, будь-яких фізичних чи юридичних

осіб із запитом про надання пояснень, документів чи інформації, необхідних для проведення оцінювання. Орган або особа, які отримали запит Комісії з проведення оцінювання, зобов'язані надати необхідні пояснення та/або документи (їх копії) чи інформацію протягом 10 календарних днів з дня отримання запиту тощо.

Висновок Комісії з проведення зовнішнього незалежного оцінювання про неефективність діяльності БЕБ та неналежне виконання обов'язків його Директором є підставою для звільнення Директора БЕБ з посади (п.10 ч.5 ст.16 Закону «Про БЕБ»). Зазначене положення є унікальним в аспекті контролю, що здійснюється за діяльністю державного органу. Аналіз цього положення свідчить, що Директор БЕБ і загалом усе БЕБ на сьогодні несе відповідальність не перед народом України, громадськістю України чи державою Україна, а перед іноземними кредиторами, оскільки тих повноважень, які мають кредитори через органи здійснення міжнародного контролю, не має жодний з вітчизняних суб'єктів.

Суд також є надзвичайно важливим суб'єктом контролю за діяльністю БЕБ, а контроль, що він здійснює, слід йменувати судовим контролем.

Судовий контроль передбачає повну та всебічну перевірку законності дій та рішень працівників БЕБ під час здійснення ними своїх службових повноважень. Цей вид контролю здійснюється за скаргою заінтересованої особи та здійснюється зазвичай у порядку кримінального судочинства слідчими суддями. Суттю цього виду контролю є правосуддя як діяльність судів з розгляду та вирішення справ, яка відповідно до ч.1 ст.124 Конституції України є виключною компетенцією судів.

У порівнянні з іншими суб'єктами контролю, той контроль, що його здійснює суд, має свою специфіку у заходах впливу на БЕБ, яку можна проілюструвати таким прикладом.

Так, у справі №760/10586/25 слідчий суддя Солом'янського районного суду м. Києва розглянув у відкритому судовому засіданні скаргу адвоката ОСОБА_3, яка діє в інтересах ОСОБА_4, на бездіяльність уповноважених осіб

органу досудового розслідування ТУ БЕБ у Київській області стосовно невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. При розгляді скарги слідчий суддя дійшов висновку, що вимога заявника щодо зобов'язання уповноважених осіб органу досудового розслідування ТУ БЕБ у Київській області внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою (повідомленням) про вчинення кримінального правопорушення від 10 квітня 2025 року депутата Обухівської міської ради VIII скликання ОСОБА_4, є обґрунтованою та підлягає задоволенню. Слідчий суддя зобов'язав уповноважених осіб органу досудового розслідування ТУ БЕБ у Київській області внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою (повідомленням) про вчинення кримінального правопорушення від 10 квітня 2025 року депутата Обухівської міської ради VIII скликання ОСОБА_4 [196].

Як вбачається з цієї ухвали, слідчий суддя Солом'янського районного суду м.Києва не лише визнав незаконною бездіяльність уповноважених осіб органу досудового розслідування ТУ БЕБ у Київській області, а й зобов'язав цих осіб внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою (повідомленням) про вчинення кримінального правопорушення. Слід вказати, що таке контрольне повноваження з зобов'язання БЕБ вчинити певну дію чи утриматися від її вчинення фактично має лише суд – здійснюючи зовнішній судовий контроль, суди вправі втручатися в здійснення діяльності БЕБ.

Кабінет Міністрів України здійснює контроль виконавчої влади за діяльністю БЕБ. З огляду на статус БЕБ як центрального органу виконавчої влади, контроль Кабінету Міністрів України щодо БЕБ має характер більш оперативного та поточного контролю у притаманних йому формах.

Згідно з ч.2 ст.1 Закону «Про БЕБ» Кабінет Міністрів України спрямовує та координує діяльність БЕБ. Кабінет Міністрів України в порядку здійснення контролю за діяльністю БЕБ та на виконання своїх повноважень:

1) затверджує нормативні акти з питання діяльності БЕБ (Порядок проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки [197], Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання БЕБ, Порядок присвоєння спеціальних звань БЕБ [198], Положення про Раду громадського контролю при БЕБ [199], Порядок формування Ради громадського контролю при БЕБ [199] тощо);

2) утворює, реорганізовує та ліквідовує Територіальні управління БЕБ;

3) призначає на посаду та звільняє з посади Директора БЕБ;

4) приймає рішення про визначення членів конкурсної комісії з проведення конкурсу на посаду Директора БЕБ, рішення про дострокове припинення повноважень члена конкурсної комісії;

5) затверджує склад Ради громадського контролю при БЕБ;

6) розглядає звіт Директора БЕБ;

7) визначає склад Комісії з проведення зовнішнього незалежного оцінювання (аудиту) ефективності діяльності БЕБ.

Поміж тим, не дивлячись на досить значний перелік повноважень Кабінету Міністрів України щодо здійснення контролю за діяльністю БЕБ та особливостей статусу БЕБ як центрального органу виконавчої влади, контроль, що його здійснює Кабінет Міністрів, все ж є обмеженим. Кабінет Міністрів фактично не вправі втручатися в діяльність БЕБ, а сутність контролю має фактично характер превентивного контролю, спрямованого на організацію та створення належних умов функціонування БЕБ. Про обмеженість контролю Кабінету Міністрів України над діяльністю БЕБ свідчить хоча б та обставина, що Кабінет Міністрів України не може звільнити Директора БЕБ і рішення Кабінету Міністрів України про його призначення не може бути скасовано Кабінетом Міністрів України з інших підстав, ніж передбачені ч.5 ст. 16 Закону (ч.6 ст.16 Закону). Зазначене свідчить про особливий статус БЕБ у системі органів виконавчої влади.

Верховна Рада України та Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання системи оподаткування, здійснює парламентський контроль за БЕБ.

Формами парламентського контролю над БЕБ є: «1) заслуховування Верховною Радою України щорічного звіту Директора БЕБ про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Відповідно до ст.35 Закону «Про БЕБ» директор БЕБ щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Звіт Директора БЕБ розглядається Верховною Радою України протягом 60 календарних днів з дня надходження; 2) проведення відкритих громадських слухань. Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання системи оподаткування, не менше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності БЕБ, виконання покладених на БЕБ завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод осіб; 3) направлення запитів депутатами Верховної Ради до БЕБ» [194, с. 181].

Аналіз положень про парламентський контроль над діяльністю БЕБ свідчить, що Верховна Рада України не має реальних контрольних повноважень щодо діяльності БЕБ. Закон «Про БЕБ» чи інші законодавчі акти не містять положень, які б свідчили про можливість прийняття Верховною Радою України актів, які б втручалися у діяльність БЕБ чи його кадровий склад у порівнянні, наприклад, з громадськістю. Зазначене вважаємо обґрунтованим та таким, що свідчить про відсутність політичного контролю та політичної відповідальності БЕБ.

Поміж тим, слід зауважити, що проектом Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за перешкоджання діяльності депутатів, виконання контрольних функцій комітетами Верховної Ради України №8073-1 від 10.10.2022 пропонувалося фактично передбачити таку політичну відповідальність директора БЕБ. Зокрема, цим законопроектом пропонувалося внести зміни до Регламенту Верховної Ради та передбачити, що

Верховна Рада щорічно заслуховує звіт Директора БЕБ про результати діяльності цього органу за календарний рік, стан виконання покладених на БЕБ завдань, додержання в процесі діяльності БЕБ законодавства, прав і свобод людини і громадянина, а також напрями та шляхи підвищення ефективності діяльності БЕБ. При цьому, пропонувалося передбачити також право Верховної Ради України вимагати позачергового звіту керівника БЕБ за пропозицією третини депутатського корпусу. При цьому, якщо за підсумками розгляду звіту Верховна Рада визнавала роботу Директора БЕБ незадовільною, ухвалення такого рішення, згідно з проектом, було б підставою для звільнення зазначеної особи з посади [200]. Однак, цей законопроект прийнятий не був та відповідні положення не набули чинності.

Внутрішньовідомчий контроль. Визначений адміністративно-правовий статус БЕБ передбачає існування в межах структури БЕБ внутрішнього контролю, який здійснюється підрозділами самого БЕБ.

На наш погляд, виходячи з аналізу законодавства про БЕБ, внутрішній контроль БЕБ, може бути поділений на загальний та спеціальний.

Загальний внутрішній контроль БЕБ здійснюється Директором БЕБ та його заступниками, керівниками територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ і їх заступниками, іншими працівниками БЕБ, які мають повноваження зі здійснення управління в БЕБ. Цей вид контролю полягає у контролі діяльності підлеглих їм працівників.

Так, наприклад, Директор БЕБ відповідно до п.3 ч.1 ст.17 Закону «Про БЕБ» координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь БЕБ, а керівники територіального управління БЕБ організовують та контролюють роботу відповідного територіального управління щодо виконання наказів, розпоряджень, завдань БЕБ (п.1 ч.2 ст.18 Закону «Про БЕБ»). Повноваження керівних працівників БЕБ з контролю за діяльністю структурних підрозділів БЕБ визначаються, зокрема, відповідними положеннями про ці підрозділи, а здійснення такого контролю є одним з багатьох видів повноважень керівних працівників БЕБ.

Спеціальним внутрішнім контролем БЕБ є контроль, що здійснюється спеціально створеними в межах БЕБ підрозділами, основне завдання яких і полягає у здійсненні цього контролю.

Так, ст.35-1 Закону «Про БЕБ» визначає, що «з метою забезпечення доброчесності працівників БЕБ, забезпечення дотримання цього Закону та інших нормативно-правових актів у структурі центрального апарату БЕБ діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Директора БЕБ підрозділи внутрішнього контролю можуть створюватися і у складі територіальних управлінь БЕБ» [19].

Варто звернути увагу, що положення ст.35-1 Закону «Про БЕБ» про внутрішній контроль БЕБ з'явилося у Законі лише у 2024 році, коли Закон «Про БЕБ» було доповнено цієї статтею згідно із Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи БЕБ» № 3840-IX від 20.06.2024 [201]. До появи такої норми у науці прямо вказувалося як на недолік законодавчого регулювання правового статусу БЕБ відсутність такого регулювання у Законі.

Слід звернути увагу і на ту обставину, що повноваження підрозділу внутрішнього контролю закріплені у самому Законі «Про БЕБ», що надає відповідному підрозділу самостійності у виконанні цих повноважень, який у здійсненні цих повноважень фактично незалежний навіть від Директора БЕБ. Так, на підрозділ внутрішнього контролю покладаються такі обов'язки: 1) запобігання та виявлення вчинених працівниками БЕБ порушень вимог законів України «Про запобігання корупції» [202] та «Про державну службу» [203], інших правопорушень; 2) здійснення контролю за виконанням працівниками БЕБ актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон; 3) проведення перевірок працівників БЕБ на доброчесність та моніторингу способу їх життя; 4) перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних та юридичних осіб (у тому числі анонімних), медіа, інших джерелах, у тому

числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку БЕБ, щодо причетності працівників БЕБ до вчинення правопорушень; 5) проведення службового розслідування стосовно працівників БЕБ; 6) здійснення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень у діяльності працівників БЕБ; 7) проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в БЕБ тощо [19]. Таким чином, відділ внутрішнього контролю є самодостатнім підрозділом з цілком повним переліком необхідних йому повноважень для здійснення своєї діяльності. Про це свідчить, наприклад, й та обставина, що цей підрозділ навіть має право самостійно здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою виявлення кримінальних правопорушень у діяльності працівників БЕБ. Очевидно, що це передбачено з метою запобігти витоку інформації, який може трапитися, якщо цю діяльність будуть здійснювати інші підрозділи БЕБ. Крім того, особливий правовий статус працівників підрозділів внутрішнього контролю центрального та територіальних управлінь БЕБ полягає, зокрема, в тому, що усі вони призначаються на посаду та звільняються з посади виключно Директором БЕБ, а самі ж підрозділи внутрішнього контролю також підпорядковуються безпосередньо Директору.

Слід підтримати комплексний підхід до втілення функції внутрішнього контролю в діяльності БЕБ, що на сьогодні склався.

Так, з метою забезпечення ефективної організації та функціонування внутрішнього контролю, управління ризиками, оптимізації управлінських процесів у частині забезпечення законності, результативності та ефективності діяльності БЕБ, запобігання виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності БЕБ Директором БЕБ наказом БЕБ від 03.10.2025 №186 затверджено Інструкцію з організації та функціонування внутрішнього контролю в БЕБ [204]. Інструкцією передбачена необхідність інтеграції внутрішнього контролю в усі процеси за всіма напрямками (функціями) БЕБ. Визначено, що належна система внутрішнього контролю забезпечує ефективне і прозоре управління в

БЕБ, орієнтоване на результат, посилення управлінської підзвітності, чіткого розподілу повноважень і відповідальності між суб'єктами внутрішнього контролю під час виконання завдань, функцій та процесів, недопущення в діяльності БЕБ корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією, шахрайських дій, зловживань, забезпечення обґрунтованості планування надходжень і витрат бюджету [204].

Серед усіх форм контролю, що їх передбачає Закон «Про БЕБ», найбільш комплексною слід визнати щорічний звіт БЕБ. Стаття 35 Закону «Про БЕБ» передбачає, що Директор БЕБ щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Такий звіт розглядається Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України протягом 60 календарних днів з дня надходження. Крім того, звіт Директора БЕБ надається також для висновку Раді громадського контролю при БЕБ, що розглядає його упродовж 45 календарних днів з дня надходження.

Закон у ч.2 ст.35 визначає обов'язкові вимоги до цього звіту. Зокрема, він повинен містити: 1) статистичну інформацію щодо результатів діяльності БЕБ із виконання повноважень у сфері досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності з конкретизацією даних про кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності БЕБ, кількість оперативно-розшукових справ та зареєстрованих за їх матеріалами кримінальних проваджень, що перебувають у провадженні БЕБ, кількість кримінальних проваджень, що перебували у провадженні БЕБ, кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду про вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ тощо; 2) результати інформаційно-аналітичної діяльності БЕБ, у тому числі щодо оцінювання загроз та ризиків вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ; 3) взаємодію БЕБ з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями; 4) співпрацю БЕБ з

уповноваженими органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями та укладені з ними угоди про співпрацю, представництво інтересів за кордоном; 5) співпрацю з недержавними організаціями і медіа; 6) результати роботи щодо зниження корупційних ризиків у діяльності БЕБ; 7) кошторис БЕБ та стан його виконання; 8) інші відомості, що стосуються результатів діяльності БЕБ.

Аналіз зазначеного положення про зміст звіту БЕБ свідчить, що законодавець намагається уніфікувати положення про контроль за діяльністю правоохоронних органів у законодавстві. У зв'язку з цим схожі положення щодо контролю у формі звіту про діяльність того чи іншого правоохоронного органу перед окремими державними органами чи посадовими особами, ми бачимо як у Законі «Про БЕБ», так і у Законі «Про Державне бюро розслідувань» чи Законі «Про Національне антикорупційне бюро України». Однак, такий порівняльний аналіз також свідчить про певні недоліки Закону «Про БЕБ».

Так, в доповнення вже до раніше наведених положень, вважаємо необґрунтовано виведенням з кола суб'єктів, кому подається щорічний звіт Директора БЕБ про діяльність БЕБ за попередній рік, Президента України. З огляду на забезпечення державної національної безпеки держави як одного з повноважень Президента України, подання б такого звіту Президенту виглядало б цілком обґрунтованим. Крім того, слід звернути увагу, що інші правоохоронні органи зі схожим статусом (ДБР та НАБУ) такий звіт Президенту подають.

Як недолік до змісту звіту Директора БЕБ, що його містить Закон «Про БЕБ», слід вказати на відсутність вимоги про наявність у ньому положення щодо діяльності підрозділу внутрішнього контролю БЕБ, зокрема, кількості повідомлень про вчинення правопорушень працівниками БЕБ, результати їх розгляду, притягнення працівників БЕБ до відповідальності. Таке положення, у разі його наявності, на наш погляд, сприяло б більш ефективній роботі підрозділу внутрішнього контролю БЕБ.

У зв'язку з наведеним, нами пропонується ч.1 ст.35 Закону «Про БЕБ» викласти в такій редакції «1. Директор Бюро економічної безпеки України щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній календарний рік», а ч.2 ст.35-1 Закону «Про БЕБ» варто було б доповнити п.8 такого змісту: «діяльність підрозділу внутрішнього контролю Бюро економічної безпеки України, кількість повідомлень про вчинення правопорушень працівниками Бюро економічної безпеки України, результати їх розгляду, притягнення працівників Бюро економічної безпеки України до відповідальності», а діючий п.8 ч.2 ст.35-1 Закону слід було б вважати п.9 ч.2 ст.35-1 Закону [195, с. 183-184].

3.3. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України

Важливою складовою адміністративного-правового статусу БЕБ як державного органу є система юридичних гарантій його діяльності, які визначаються з урахуванням усього аналізу законодавства про БЕБ та його діяльність.

Вважаємо, що гарантії діяльності БЕБ обумовлюються загальними положення щодо сутності загалом поняття гарантій та юридичних гарантій. Таким чином, перш ніж провести дослідження наукового питання гарантій діяльності БЕБ сформулюємо їх розуміння.

Поняття «гарантії» у філологічних словниках визначаються як: 1) порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; 2) умови, що забезпечують успіх чого-небудь [205, с. 29], надання чи створення матеріальних засобів; охорону кого, чого-небудь від небезпеки; гарантування чогось [206, с. 42], передбачене законом чи певною угодою зобов'язання, за яким юридична або фізична особа відповідає перед відповідними особами в разі невиконання своїх зобов'язань; порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь [182, с. 222].

Таким чином, для нас очевидно, що поняття гарантій в аспекті гарантій БЕБ слід розуміти в аспекті забезпечення його діяльності, охорони цієї діяльності від протиправних посягань.

У правовій науці також досліджують питання гарантій, юридичних чи адміністративно-правових гарантій.

Так, наприклад, на думку О. П. Горбаня, гарантії – це система соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють можливості для здійснення особистістю своїх прав, свобод та інтересів. Гарантії, як стверджує О. П. Горбань, можуть бути представлені як певне соціально-політичне та юридичне явище, що може бути охарактеризовано наступними чинниками: пізнавальністю, бо дозволяє розкрити предметні теоретичні знання про об'єкт їх (гарантій) впливу, отримати практичні знання про соціальну та правову політику держави; ідеологічністю, оскільки використовується політичною владою як засіб пропаганди демократичних ідей всередині країни та за її межами; практичністю, з огляду на те, що визнаються як інструментарій юриспруденції, передумова задоволення соціальних благ особи [207, с. 31].

Т. Р. Кульчицький загалом під юридичними гарантіями розуміє систему правових норм, засобів, способів, умов і механізмів, спрямованих на забезпечення конституційних прав і свобод людини [208, с. 198]. Натомість А. В. Пономаренко сутність юридичних гарантій визначає як сукупність умов, способів і засобів, за допомогою яких визначаються умови та порядок реалізації, здійснення прав і свобод особи, а також їх охорони, захисту й відновлення в разі порушення, що відображені в нормативно-правових актах, які приймаються уповноваженими на те державними органами [209, с. 39].

Щодо ж адміністративно-правових гарантій, то О. О. Навроцький вважає, що адміністративно-правові гарантії є комплексом нормативно передбачених державно-владних засобів впливу з метою створення умов для реалізації прав, їх захисту в разі існування загрози посягання, відновлення і компенсації у разі порушення [210, с. 7]. На думку ж В. А. Головка адміністративно-правові

гарантії поділяються на дві великі групи: адміністративно-правові гарантії, які забезпечують реалізацію прав і свобод, та адміністративно-правові гарантії, як спрямовані на здійснення охорони та захисту [211, с. 16].

З урахуванням наведеного, вважаємо, що *гарантіями діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу є закріплені в законодавстві про БЕБ система адміністративно-правових засобів, що сприяють реалізації визначених правових норм, які регламентують діяльність БЕБ, а також спеціально закріплені державою способи та засоби, що забезпечують у діяльності БЕБ точне дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильне використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами*. Гарантії діяльності БЕБ – це забезпечення діяльності БЕБ, охорона цієї діяльності від якихось неправомірних посягань, відновлення порушених повноважень БЕБ у разі вчинення окремими суб'єктами неправомірних дій.

На наш погляд, можна визначити й ознаки гарантій діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу. Такі ознаки властиві всім зазначеним гарантіям та відображають особливі властивості і специфічний характер гарантій діяльності БЕБ. Вважаємо такими ознаками:

1) закріплення їх у нормах адміністративного права. Правові гарантії є гарантіями лише через надання їм юридичної сили у нормативних актах та спрямування організаційних зусиль держави на втілення їх у життя. Насамперед, варто зауважити, що гарантії діяльності БЕБ закріплені в Законі «Про БЕБ». Такі гарантії закріплені також й в інших законах, наприклад, в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [212], КПК України тощо. Окремо варто звернути увагу на гарантіях, що закріплюються у міжнародно-правових актах, зокрема, міжнародно-правових договорах, ратифікованих Україною, укладених самим БЕБ міжнародно-правових договорах;

2) визначення того, що адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ є способами та засобами забезпечення у діяльності БЕБ точного дотримання та

застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильного використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами. Такі гарантії є складовою загальних адміністративно-правових гарантій діяльності державного органу. Фактично це означає, що адміністративно-правовим гарантіям діяльності БЕБ притаманні ознаки більш загальних категорій гарантій, юридичних гарантій чи адміністративно-правових гарантій діяльності державного органу;

3) універсальність. Адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ поширюються на БЕБ загалом та на усіх працівників БЕБ, а також діють на всій території України. Зміст та обсяг адміністративно-правових гарантій діяльності БЕБ в той же час може мати свою диференціацію залежно від посадового становища працівника БЕБ.

4) динамічність. Така ознака адміністративно-правових гарантій діяльності БЕБ означає здатність цих гарантій до модифікації форми та змісту у зв'язку з інституційними змінами в Україні, змінами загальних уявлень у суспільстві про призначення БЕБ як державного органу, зміни його правового становища, розвитком законодавства про БЕБ, зміни процесуального законодавства тощо.

Чинне законодавство України про БЕБ не надає чіткого переліку гарантій діяльності БЕБ, у зв'язку з чим такий перелік варто сформулювати самостійно виходячи зі змісту законодавства про БЕБ.

Вважаємо за необхідне адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ розглядати в аспекті таких груп: 1) функціонально-правові гарантії діяльності БЕБ. Ці гарантії полягають у забезпеченні діяльності БЕБ з функціонального боку, забезпечення мети та функцій БЕБ, цілей професійної діяльності працівників, належного виконання БЕБ своїх повноважень тощо; 2) організаційно-правові гарантії діяльності БЕБ. Ці гарантії полягають у матеріально-технічному забезпеченні БЕБ, наданні йому та його працівникам належного соціально-економічного утримання, пільг та привілеїв тощо.

1. Функціонально-правовими гарантіями діяльності БЕБ, зокрема, є:

1) нормативне закріплення на рівні закону гарантій незалежності БЕБ функціонально-правового характеру. Так, згідно зі ст.5 Закону «Про БЕБ» незалежність БЕБ гарантується визначеною цим Законом та іншими законами України заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників БЕБ;

2) статус працівника БЕБ під час виконання покладених на нього повноважень, який є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом (ч.1 ст.29 Закону «Про БЕБ»);

3) визначена Законом «Про БЕБ» заборона втручатися в діяльність БЕБ Президента України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших юридичних осіб, а також фізичних осіб з підстав, не передбачених законом (ч.2 ст.5 Закону); заборона Директору та працівникам БЕБ виконувати будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, які спрямовані до БЕБ та його працівників, стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях і не передбачені КПК України; встановлення обов'язку Директора та працівників БЕБ у разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо невідкладно інформувати про це в письмовій формі правоохоронні органи (абз.2 ч.2 ст.5 Закону);

4) встановлення права БЕБ на підставі письмового запиту отримувати від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, та встановленням обов'язку останніх надати таку інформацію у визначений Законом строк (ч.9 ст.7 Закону «Про БЕБ»);

5) закріплення повноважень Директора БЕБ, керівників територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ на рівні Закону «Про БЕБ» (ст.ст.17, 18 Закону);

б) встановлення спеціальної юридичної відповідальності за опір працівникові БЕБ при виконанні ним своїх службових обов'язків, втручання в його діяльність, погрозу або насильство щодо нього, посягання на життя та вчинення інших незаконних дій працівника БЕБ. Така відповідальність встановлена насамперед положеннями Кримінального кодексу України, а саме: ст. 342 «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», ст. 343 «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця», ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», ст. 347 «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця», ст. 348 «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника» тощо [106].

2. Організаційно-правовими гарантіями діяльності БЕБ, зокрема, є:

1) нормативне закріплення гарантій незалежності БЕБ організаційно-правового характеру. Такі гарантії незалежності закріплені у ст. 5 Закону «Про БЕБ» та фактично за своїм змістом загалом є організаційно-правовими гарантіями діяльності БЕБ;

2) особливий порядок конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора БЕБ, його заступників, інших працівників, а також визначений законом вичерпний перелік підстав для припинення їхніх повноважень. Призначення Директора та працівників БЕБ здійснюється у процедурі конкурсу за активної участі у ньому громадськості, що повинне забезпечити об'єктивність конкурсних процедур та призначення на посади працівників БЕБ

найбільш достойних осіб. Важливу гарантію складає також положення про те, що працівник БЕБ, який повідомив про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника БЕБ, не може бути звільнений з посади або бути змушений до звільнення, притягнутий до відповідальності чи в інший спосіб переслідуватися за таке повідомлення, крім випадку притягнення до відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Працівникам БЕБ забороняється розголошувати відомості про працівників БЕБ, які повідомили про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника БЕБ (ч.3 ст.29 Закону «Про БЕБ» [19]);

3) особливий правовий захист і порядок забезпечення особистої безпеки працівників БЕБ, їхніх близьких родичів, майна. Закон «Про БЕБ» вимагає, щоб у разі затримання або обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно працівника БЕБ, він утримувався в установі для попереднього ув'язнення окремо від інших осіб [19].

Закон визначає також особливий захист осіб, які добровільно, у тому числі на договірних засадах, надають допомогу БЕБ у виконанні покладених на нього завдань. Незаконне розголошення відомостей про таких осіб, а також інші правопорушення стосовно цих осіб та їхніх близьких осіб, вчинені у зв'язку з відносинами з БЕБ, тягнуть за собою юридичну відповідальність (ст.29 Закону «Про БЕБ» [19]);

4) належна оплата праці працівників БЕБ. Закон «Про БЕБ» визначає необхідність того, щоб заробітна плата працівників БЕБ забезпечувала достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувала добір і закріплення у штаті БЕБ кваліфікованих кадрів, стимулювала досягнення високих результатів у службовій діяльності. На рівні Закону визначається й структура заробітної плати (грошового забезпечення) працівників БЕБ, яка складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплати за роботу, що передбачає доступ до державної таємниці, доплати за спеціальне звання або ранг державного службовця, доплати за

науковий ступінь, премії. Закріплення на рівні Закону мінімальних посадових окладів осіб, які мають спеціальні звання, у розмірі 20 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а посадових окладів державних службовців та інших працівників БЕБ – у розмірі трьох розмірів посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади, як і диференціація цих окладів встановлює як належні гарантії працівників БЕБ, так і враховує ту інтенсивність праці та важливе значення в діяльності БЕБ працівників БЕБ, які мають спеціальні звання (ст.31 Закону «Про БЕБ» [19]);

5) належні соціальні гарантії працівників БЕБ. Так, Закон «Про БЕБ» визначає, що особи, які мають спеціальні звання БЕБ користуються соціальними гарантіями відповідно до Закону «Про Національну поліцію» [194] та інших законів України з урахуванням положень, встановлених цим Законом. Пенсійне забезпечення таких осіб згідно зі ст.30 Закону «Про БЕБ» здійснюється в порядку та на умовах, передбачених Законом «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [213];

6) встановлений законом порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення БЕБ. Так, фінансове та матеріально-технічне забезпечення БЕБ здійснюється не лише за рахунок коштів державного бюджету, а й коштів, передбачених проектами міжнародної технічної допомоги. У кошторисі БЕБ окремо передбачається створення фонду витрат для здійснення оперативно-технічних та оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (ст.32 Закону «Про БЕБ» [19]).

Варто зауважити, що побудова належної системи юридичних гарантій діяльності БЕБ та належне закріплення цих гарантій у законодавстві є важливою передумовою успішної діяльності БЕБ з виконання покладених на нього завдань.

З урахуванням того, що інститут гарантій діяльності БЕБ є надзвичайно важливим в аспекті забезпечення діяльності БЕБ, вважаємо, що у Законі «Про БЕБ» варто було б передбачити окрему норму про гарантії діяльності БЕБ, задля чого Закон «Про БЕБ» можна було б доповнити статтею 4-1 такого змісту:

«Стаття 4-1. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України.

Держава гарантує здійснення Бюро економічної безпеки України діяльності з виконання покладених на нього завдань та функцій. Закони та підзаконні акти з питань діяльності Бюро економічної безпеки України мають містити належні функціонально-правові та організаційно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України, які б забезпечували належне його функціонування та здійснення працівниками Бюро економічної безпеки України своїх повноважень» [214, с.79-80].

3.4. Юридична відповідальність Бюро економічної безпеки України

Юридична відповідальність БЕБ є однією із складових його адміністративно-правового статусу. Таким чином, аналіз адміністративно-правового статусу БЕБ потребує аналізу також і особливостей юридичної відповідальності БЕБ.

У науці юридична відповідальність визначається як вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає у застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечується у примусовому порядку державою [215, с. 80]. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку [216, с. 13].

Таким чином, при аналізі юридичної відповідальності БЕБ будемо виходити з того, що нею є вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає у застосуванні до БЕБ (його працівників) передбачених законодавством санкцій, що забезпечується у примусовому порядку державою.

Не дивлячись на те, що при аналізі адміністративно-правового статусу того чи іншого органу (інституції) мова йде про юридичну відповідальність саме органу як інституції, установи чи юридичної особи, фактично у правовій науці у дослідженнях вивчається саме питання юридичної відповідальності працівників органу. Це, на наш погляд, це є зрозумілим, оскільки державний орган як такий, як юридична особа є абстрактним поняттям. При цьому, дії працівника того чи іншого органу, зокрема, й БЕБ, як їх службової особи зазвичай розглядаються як дії самого органу, наприклад, БЕБ. Крім того, найбільш ефективною є все ж таки персональна відповідальність, тобто особиста відповідальність працівника. Зокрема, персональна відповідальність кожного працівника БЕБ розглядається як один з принципів адміністративно-правового статусу самого БЕБ, однак означає фактично особисту відповідальність працівника [24, с. 225]. Реалізацію саме такого подвійного підходу до розуміння юридичної відповідальності БЕБ знаходимо і у Законі «Про БЕБ».

Так, Закон «Про БЕБ» містить положення щодо відповідальності БЕБ у розділі V Закону, який має назву «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ», хоча як вбачається зі змісту цього розділу, мова у ньому йде про відповідальність не БЕБ як правової інституції, а саме про відповідальність працівників БЕБ. Зокрема, ч.1 ст.38 Закону, що міститься у цьому розділі, прямо передбачає, що за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків *працівники БЕБ* (виділено нами – О.М.) несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом. У разі порушення *працівником БЕБ* (виділено нами – О.М.) під час виконання ним своїх службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина БЕБ у межах своєї компетенції вживає заходів

для поновлення таких прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди та притягнення винних до відповідальності.

Аналіз структури розділу V «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ» Закону «Про БЕБ» свідчить, на наш погляд, про недосконалість викладення у ній положень щодо юридичної відповідальності БЕБ (працівників БЕБ).

Так, як вбачається зі статей цього розділу, при врегулюванні питання юридичної відповідальності БЕБ законодавець спочатку у статті 37 Закону визначив особливості відповідальності за розголошення, нецільове використання, порушення правил роботи з інформацією, інше протиправне використання інформаційних систем БЕБ, тобто за одне з незаконних діянь (правопорушень), пов'язаних з інформацією, а вже потім у статті 38 Закону визначив й загалом загальні положення щодо відповідальності працівників БЕБ. Вважаємо таку послідовність врегулювання відповідних правовідносин недосконалою.

Так, звичайно, питання захисту інформації, а відтак, і питання відповідальності за правопорушення, пов'язані з нею, є надзвичайно важливими в діяльності БЕБ, однак вони є лише одним з проявів більш загального поняття, яким є поняття відповідальності працівників БЕБ загалом та її видів. Таким чином, вважаємо, що спочатку у нормативному акті повинна йти стаття про загальні положення щодо відповідальності працівників БЕБ, а вже потім – положення про особливості відповідальності працівників за окремі правопорушення, зокрема, й про відповідальність за розголошення, нецільове використання, порушення правил роботи з інформацією тощо.

Щодо визначення особливостей відповідальності за окремі види правопорушень, то, на наш погляд, неповним буде визначення спеціальних положень про відповідальність у окремій нормі лише щодо незаконних діянь з інформацією. Не менш важливим, вважаємо, є окреслення у Законі і спеціальних норм (окремих статей) про відповідальність працівників БЕБ за негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу

життя працівника, порушення правил професійної етики чи використання працівником БЕБ повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб.

У науці традиційно, виокремлюють такі види юридичної відповідальності як кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова та матеріальна [217, с. 102]. Такі ж види юридичної відповідальності працівників БЕБ фактично визначає і Закон «Про БЕБ». Як уже зазначалося, за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники БЕБ несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом (ч.1 ст.38 Закону). Охарактеризуємо ці види відповідальності.

Кримінальна відповідальність працівників БЕБ визначається положеннями КК України та застосовується за вчинення працівниками БЕБ передбачених цим Кодексом кримінальних правопорушень. Виходячи зі статусу працівників БЕБ та специфіки їх службової діяльності загалом погоджуємося з визначенням В. В. Тильчиком, В. В. Галуньком та І. О. Харь переліком кримінальних правопорушень, за вчинення яких ці працівники можуть нести кримінальну відповідальність. Як вбачається з цього переліку, такими кримінальними правопорушеннями є правопорушення у сфері господарської діяльності, охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації, проти правосуддя, корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією (ч. 2 ст. 209-1, ст.231, ст. 232, ст. 328, ч. 2 ст. 387, ст.366-2, ст. 366-3, ст. 368, ст. 368-5, ст. 369-2, ст. 364, ст.364-1, ст. 365, ст.365-3, ст. 366 КК України) [218, с. 574]. Однак, погоджуючись з наведеним переліком, варто зауважити, що окремі працівники БЕБ можуть бути спеціальними суб'єктами й інших злочинів.

Так, слід звернути увагу, що БЕБ згідно зі ст.2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [212] є правоохоронним органом, а тому працівники БЕБ є спеціальними суб'єктами

тих кримінальних правопорушень, які можуть вчинятися працівником правоохоронного органу, наприклад, правопорушень, передбачених ст. 365 КК України (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) та ч.2 ст.370 КК України (провокація підкупу, вчинена службовою особою правоохоронних органів) тощо.

Якщо ж загалом оцінювати стан притягнення працівників БЕБ до кримінальної відповідальності, то на сьогодні нами не віднайдено тих вироків, які були винесені щодо працівників БЕБ та набрали законної сили. З повідомлень у засобах масової інформації відомо, наприклад, що працівники чи колишні працівники БЕБ підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні злочинів за ч. 1 ст. 366, ч. 3. ст. 15 ч. 2 ст. 372 КК України (службове підроблення, незакінчений замах на притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення) [219], за ст.111-2 КК України (пособництво державі-агресору) [220] тощо.

Адміністративна відповідальність окремих працівників БЕБ має свої особливості, визначені ст.15 Кодексу про адміністративні правопорушення України [221].

Так, ч.1 ст.15 цього Кодексу визначає, що особи начальницького складу БЕБ поряд з іншими спеціальними суб'єктами несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. Натомість, за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду,

ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, особи начальницького складу БЕБ несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. В той же час, до зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт. У разі притягнення таких осіб до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі направлення особи, яка вчинила таке насильство, на проходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, здійснюється на загальних підставах [221].

Цивільно-правова відповідальність. На відміну від кримінальної та адміністративної відповідальності, яка носить персональний характер та суб'єктами якої зазвичай є працівники БЕБ, цивільно-правову відповідальність згідно з законодавством несуть не працівники БЕБ, і власне не саме БЕБ як інституція чи юридична особа, а держава. Відповідно до ч.3 ст.38 Закону «Про БЕБ» держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу БЕБ, службовою особою, працівником БЕБ під час здійснення ними своїх повноважень.

У зв'язку з цим, навряд чи варто погодитися з думкою про існування цивільно-правової відповідальності саме працівників (детективів) БЕБ України, яка, начебто, ґрунтується на приписі ч.1 ст.1174 Цивільного кодексу України [222], де зазначено, що «шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи» [218, с. 575]. Фізичні особи, які є працівниками БЕБ, можуть бути суб'єктами такої відповідальності

лише тоді, коли вони при заподіянні шкоди третім особам діяли не як працівники БЕБ, тобто не здійснювали свої повноваження.

Матеріальна відповідальність працівників БЕБ. Основою цієї відповідальності є положення глави IX Кодексу законів про працю України [223].

Так, виходячи з положень ст.130 КЗпП працівники БЕБ несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну БЕБ, внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків. При покладенні матеріальної відповідальності права і законні інтереси працівників БЕБ гарантуються шляхом встановлення відповідальності тільки за пряму дійсну шкоду, лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна БЕБ винними протиправними діями (бездіяльністю) його працівника. Ця відповідальність зазвичай обмежується певною частиною заробітку працівника і не повинна перевищувати повного розміру заподіяної шкоди, за винятком випадків, передбачених законодавством.

За наявності зазначених підстав і умов матеріальна відповідальність може бути покладена на працівника БЕБ незалежно від притягнення його до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Працівник БЕБ, який заподіяв шкоду БЕБ, може добровільно покрити її повністю або частково. За згодою БЕБ працівник може передати для покриття заподіяної шкоди рівноцінне майно або поправити пошкоджене.

Працівник БЕБ може нести й повну матеріальну відповідальність, особливості якої визначені ст.134 КЗпП. Так, працівник БЕБ нестиме повну матеріальну відповідальність, зокрема, у разі, коли: 1) майно та інші цінності були одержані працівником БЕБ під звіт за разовою довіреністю або за іншими разовими документами; 2) шкоду завдано діями працівника БЕБ, які мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку; 3) шкоди завдано працівником БЕБ, який був у нетверезому стані тощо.

Дисциплінарна відповідальність працівників БЕБ. У науці дисциплінарна відповідальність розглядається як самостійний вид юридичної відповідальності та особливий елемент у структурі правової системи, важливий забезпечуючий фактор правомірної поведінки. Вона характеризується наявністю власної підстави – дисциплінарного проступку, особливих санкцій – дисциплінарних стягнень, суб'єкта дисциплінарного проступку та суб'єкта дисциплінарної влади, який уповноважений застосовувати дисциплінарне стягнення в позасудовому порядку [224, с. 37]. При цьому, дисциплінарним проступком є винне, протиправне діяння (бездіяльність), яке посягає на трудову дисципліну у відповідному організованому колективі (підприємстві, установі) шляхом невиконання чи неналежного виконання своїх трудових обов'язків, і за яке передбачено застосування дисциплінарних санкцій, визначених чинним законодавством [225, с. 128].

Особливість дисциплінарної відповідальності працівників БЕБ полягає в тому, що вона визначається положеннями Закону «Про БЕБ» та Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII [226].

Згідно з ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ» підставами для притягнення осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, до дисциплінарної відповідальності є: 1) невиконання чи неналежне виконання обов'язків; 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням ними своїх повноважень; 3) перевищення повноважень, якщо таке перевищення не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 4) публічне висловлювання, що є порушенням презумпції невинуватості; 5) негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника; 6) порушення правил професійної етики; 7) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб; 8) інші підстави, передбачені Законом України «Про державну службу» для працівників БЕБ, які є

державними службовцями, або Дисциплінарним статутом Національної поліції України для працівників, які мають спеціальні звання БЕБ, або Кодексом законів про працю України для інших працівників БЕБ.

Аналіз визначених ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ» підстав для притягнення осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, до дисциплінарної відповідальності, свідчить про певну казуїстичність їх викладення. Фактично, як ми уже зазначали, сутність дисциплінарної відповідальності полягає у відповідальності за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків [225, с. 128], у зв'язку з чим можна стверджувати, що та підстава дисциплінарної відповідальності, яка визначена п.1 ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ», охоплює собою всі інші визначені цією частиною підстави дисциплінарної відповідальності. У зв'язку з цим, варто погодитися з думкою О. А. Максюті, що головними підставами юридичної відповідальності працівників БЕБ є або невиконання ними наділених законодавством обов'язків, або неналежне виконання останніх [227, с. 28].

Однак, в той же час вважаємо, що такий закріплений у Законі перелік підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності є необхідним з огляду на більшу інформативність цих підстав для працівників БЕБ та усунення у дисциплінарній практиці будь-яких спорів щодо охоплення тих чи інших дій чи бездіяльності працівника складом дисциплінарного проступку як підстави дисциплінарної відповідальності.

Особливе заперечення викликає лише підстава, передбачена п.8 ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ», яка визначає інші підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності, не зазначені у ч.4 ст.36, а які є такими, які передбачені Законом України «Про державну службу» для працівників БЕБ, які є державними службовцями, або Дисциплінарним статутом Національної поліції України для працівників, які мають спеціальні звання БЕБ, або Кодексом законів про працю України для інших працівників БЕБ.

Слід пам'ятати, що згідно з положеннями ч.1 ст. 19 Закону «Про БЕБ» до працівників БЕБ належать особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з числа осіб, які мають спеціальні звання, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір з БЕБ. Відтак, існування п.8 ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ» у діючій редакції є нелогічним з огляду на те, що ч.4 ст.36 Закону загалом, одним з пунктів якої і є пункт 8, визначає лише підстави дисциплінарної відповідальності осіб, які мають спеціальні звання БЕБ та правовий статус яких відрізняється від правового статусу тих працівників БЕБ, які є або ж державними службовцями та на яких поширюється Закон України «Про державну службу», або ж є працівниками, які працюють в БЕБ згідно з Кодексом законів про працю України.

Загалом же слід звернути увагу, що перелік підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, визначений ч.4 ст.36 Закону, дуже схожий до відповідного переліку підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників НАБУ, визначеного ч.4 ст.28 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», як і загалом досить схожим є зміст обох відповідних положень цих Законів. Відтак, очевидним для нас є те, що основою формулювання змісту ст.36 Закону «Про БЕБ» була відповідна редакція ст.28 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» як Закону, який був прийнятий раніше. Однак, очевидним також є те, що розробники Закону «Про БЕБ» не врахували, що виходячи з першого речення ст.28 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» видно, що вона врегульовує підстави для відповідальності усіх працівників НАБУ загалом, в той час як перше речення ст.36 Закону «Про БЕБ» дає можливість стверджувати про визначення нею підстав дисциплінарної відповідальності лише тих працівників БЕБ, які мають спеціальні звання БЕБ. Враховуючи наведене, вважаємо, що зміст ст.36 Закону «Про БЕБ» потребує удосконалення.

Ця помилка може бути усунута шляхом або ж викладення абзацу першого ч.4 цієї статті у редакції такого змісту: «4. Підставами для

притягнення працівників Бюро економічної безпеки України до дисциплінарної відповідальності є:», або ж викладенням п.8 ч.4 ст. 36 Закону в такій редакції «8) інші підстави, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України».

Недосконалим, на наш погляд, виглядає й поширення на працівників БЕБ, які мають спеціальні звання БЕБ, окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України в аспекті визначення підстав для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності (п.8 ч.4 ст.36 Закону «Про БЕБ»). Дисциплінарний статут Національної поліції України, який затверджений Законом «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», є спеціальним актом, який переважно враховує специфіку служби в органах Національної поліції України, а його дія була поширена на БЕБ без будь-якого правового аналізу, який би враховував специфіку діяльності БЕБ. БЕБ як правоохоронний орган не перебуває у структурі Національної поліції України, а тому поширення на працівника БЕБ Дисциплінарного статуту Національної поліції України виглядає принаймні нелогічним. Крім того, що Дисциплінарний статут Національної поліції України не враховує певну специфіку правового статусу працівників БЕБ у порівнянні з поліцейськими, вважаємо також, що така поважна інституція, якою є БЕБ, повинна мати власний Дисциплінарний статут [228, с. 141].

Однак, вирішуючи відповідну проблему слід звернути увагу загалом на необхідності комплексного врегулювання питання про дисциплінарні статути окремих правоохоронних органів. Так, аналіз цього питання свідчить, що Дисциплінарний статут Національної поліції України крім власне поліцейських та осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, поширюється також на співробітників Служби судової охорони та осіб рядового і начальницького складу ДБР. В той же час, наприклад, ще один дисциплінарний статут – Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України, затверджений Законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV [229], як вбачається з його преамбули, крім рядового і

начальницького складу органів внутрішніх справ України, поширює свою дію також на осіб начальницького складу НАБУ, осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України та податкової міліції. Зауважимо, що загалом БЕБ розглядається фактично у суспільстві як орган, що прийшов на заміну податкової міліції, а відтак, ймовірно більш логічним виглядало б поширення саме дії Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України на працівників БЕБ, а не Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Однак, варто ще раз зауважити, що питання дисциплінарних статутів усіх зазначених правоохоронних органів повинно бути вирішено комплексно з урахуванням специфіки організації та діяльності кожного з них.

Узагальнюючи положення про дисциплінарну відповідальність працівників БЕБ, слід звернути увагу, що дисциплінарна відповідальність у науці поділяється на загальну та спеціальну. Загальна дисциплінарна відповідальність визначається нормами КЗпП, правилами внутрішнього розпорядку юридичної особи. Такий вид дисциплінарної відповідальності зазвичай поширюється на більшість працівників. В той же час спеціальна дисциплінарна відповідальність встановлюється для конкретно визначених категорій працівників та визначається нормами спеціальних нормативних актів (зазвичай різного роду дисциплінарних статутів, положень про дисципліну тощо). Спеціальну дисциплінарну відповідальність несуть спеціально визначені законодавством суб'єкти, спеціальними є підстави притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, процедура притягнення, коло дисциплінарних стягнень, а також особливий порядок їх накладення та оскарження. Як зауважує Н. Вапнярчук, спеціальна дисциплінарна відповідальність – це окремий вид дисциплінарної відповідальності чітко визначених суб'єктів, які за вчинений дисциплінарний проступок у межах спеціальних нормативних актів можуть залучатись до більш жорстких заходів дисциплінарного впливу з особливим порядком накладення й оскарження дисциплінарних стягнень [230, с. 102]. З окресленого нами дослідження

вбачається, що дисциплінарна відповідальність працівників БЕБ є спеціальною, що вимагає якісного регулювання її у спеціальних нормативних актах, яким є, насамперед, Закон «Про БЕБ».

Висновки до розділу 3.

1. Запропоновано створити у межах БЕБ колегії як колегіального органу управління БЕБ. У Законі «Про БЕБ» доцільно передбачити, що колегії БЕБ є дорадчими органами при Директорі БЕБ та керівниках територіальних управлінь і розглядають найбільш важливі питання діяльності БЕБ. Рішення колегій БЕБ варто втілювати в життя наказами Директора БЕБ чи керівника територіального управління БЕБ і доводити до відома підлеглих працівників.

2. Поряд з правовим становищем аналітика, яке врегульоване у Законі «Про БЕБ» у окремій статті, доцільно врегулювати у окремій статті Закону також правовий статус детектива БЕБ.

3. Структура розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» повинна бути змінена з метою приведення її до логічного змісту. Недоречним виглядає поміщення до розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» статті 22 Закону, яка присвячена аналітичним продуктам та інформаційним документам БЕБ. Ця стаття фактично врегульовує вже результати роботи інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ, однак ці питання не є тими питаннями, які стосуються організації діяльності БЕБ, а є вже питаннями функціонування БЕБ. Непослідовно викладені у розділу III Закону «Про БЕБ» і статті 23 та 24, оскільки вони закладають непослідовність у правовому регулюванні конкурсних та післяконкурсних процедур.

4. Оцінювання кандидатів на зайняття вакантних посад у БЕБ у межах відповідних конкурсних процедур повинні бути максимально деталізованими та такими, які б надавали можливість не просто знайти доброчесних людей (бо таких людей у житті немає), а здійснити відбір найкращих з тих, хто бере участь у конкурсі на зайняття вакантних посад у БЕБ.

5. Суб'єктами контролю за діяльністю БЕБ є: громадськість, міжнародні та іноземні організації, суди, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України. Також в системі БЕБ існує внутрішньовідомчий контроль.

6. Суб'єктом контролю за діяльністю БЕБ не є Президент України. Відсутність у Президента України повноважень у сфері контролю за діяльністю БЕБ є необґрунтованим. БЕБ є органом у сфері безпеки (забезпечує економічну безпеку держави, яка є складовою національної безпеки України), а тому виходячи з Конституції України Президент України не може не мати повноважень стосовно контролю за БЕБ як прояву повноважень у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

7. Одним з найбільш повноважних суб'єктів здійснення контролю за БЕБ є громадськість. Правове регулювання контролю за діяльністю БЕБ з боку громадськості фактично обмежене контролем вже з боку сформованих органів (Ради громадського контролю при БЕБ та кадрових комісій за участі представників громадськості), які фактично вплетені в структуру самого БЕБ та здійснюють вже умовний внутрішній контроль. Ефективність такого контролю може бути низькою. Досить ефективним був би також зовнішній громадський контроль, який могли б виконувати будь-які громадські організації чи навіть окремі громадяни.

8. Урядовий контроль, що його здійснює Кабінет Міністрів України за БЕБ є обмеженим. Верховна Рада України також не має реальних контрольних повноважень щодо діяльності БЕБ. Директор БЕБ і загалом усе БЕБ на сьогодні несе відповідальність не перед народом України, громадськістю України чи державою Україна, а перед іноземними кредиторами, оскільки тих повноважень, які мають кредитори через органи здійснення міжнародного контролю, не має жодний з вітчизняних суб'єктів.

9. Внутрішній контроль, що здійснюється у БЕБ, може бути поділений на загальний та спеціальний. Загальний внутрішній контроль БЕБ здійснюється Директором БЕБ та його заступниками, керівниками територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ і їх заступниками, іншими

працівниками БЕБ, які мають повноваження зі здійснення управління в БЕБ. Цей вид контролю полягає у контролі діяльності підлеглих їм працівників. Спеціальним внутрішнім контролем БЕБ є контроль, що здійснюється спеціально створеними в межах БЕБ підрозділами, основне завдання яких і полягає у здійсненні цього контролю.

10. Необґрунтованим є виведенням з кола суб'єктів, кому подається щорічний звіт Директора БЕБ про діяльність БЕБ за попередній рік, Президента України. З огляду на забезпечення державної національної безпеки держави як одного з повноважень Президента України, подання такого звіту Президенту виглядає цілком обґрунтованим.

11. Недоліком вимог до змісту звіту Директора БЕБ, що його містить Закон «Про БЕБ», є відсутність вимоги про наявність у ньому положення щодо діяльності підрозділу внутрішнього контролю БЕБ, зокрема, кількості повідомлень про вчинення правопорушень працівниками БЕБ, результати їх розгляду, притягнення працівників БЕБ до відповідальності.

12. Гарантіями діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу є закріплені в законодавстві про БЕБ система адміністративно-правових засобів, що сприяють реалізації визначених правових норм, які регламентують діяльність БЕБ, а також спеціально закріплені державою способи та засоби, що забезпечують у діяльності БЕБ точне дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильне використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами.

13. Ознаками гарантій діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу є такі ознаки: 1) закріплення їх у нормах адміністративного права; 2) адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ є способами та засобами забезпечення у діяльності БЕБ точного дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильного використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами; 3) універсальність; 4) динамічність. Адміністративно-правові гарантії

діяльності БЕБ слід розглядати в аспекті таких груп: 1) функціонально-правові гарантії діяльності БЕБ; 2) організаційно-правові гарантії діяльності БЕБ.

14. Структура розділу V «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ» Закону «Про БЕБ» про юридичну відповідальність БЕБ (працівників БЕБ) є недосконалою.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-прикладної проблеми, яка полягає у тому, щоб з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу БЕБ, на основі чого розробити низку пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм законодавства у відповідній сфері. Найбільш важливими є такі висновки:

1. Адміністративно-правовим статусом БЕБ є сукупність закріплених нормами адміністративного права функціональних (мети, функцій, завдань та повноважень) та організаційних (порядок створення, ліквідації та реорганізації, його структури, кадрів, контролю за діяльністю та юридична відповідальність тощо) елементів, а також принципів, які визначають правове становище БЕБ у сфері адміністративних правовідносин.

Отже адміністративно-правовий статус БЕБ містить функціональний та організаційний блоки. Первинним у цій сукупності блоків є функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ, який зумовлює формування організаційного блоку адміністративно-правового статусу БЕБ.

Функціональний блок адміністративно-правового статусу БЕБ складають елементи, які мають функціональне значення, відображають функцію як сутність, призначення, мету та завдання адміністративно-правового статусу БЕБ. Функціональний блок складають такі елементи: 1) мета діяльності БЕБ; 2) завдання БЕБ; 3) функції БЕБ; 4) повноваження БЕБ.

Організаційний блок складають елементи адміністративно-правового статусу БЕБ, які дають відповідь на питання про те, як відповідна функція організована, яким є порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ як органу та його територіальних управлінь, хто призначає на посади та звільняє з посад працівників БЕБ, хто та яким чином здійснює контроль за діяльністю БЕБ тощо. Організаційний блок складають такі елементи: 1) порядок створення, ліквідації та реорганізації БЕБ, його структура та кадрове

забезпечення; 2) контроль за діяльністю БЕБ та його підзвітність; 3) гарантії діяльності БЕБ; 4) юридична відповідальність БЕБ.

2. Місце БЕБ в системі органів державної влади визначається його спеціальним статусом. БЕБ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що виконує правоохоронну функцію держави у сфері боротьби з економічною злочинністю.

3. Принципи адміністративно-правового статусу БЕБ займають особливе місце в системі елементів адміністративно-правового статусу БЕБ, оскільки вони охоплюють собою як функціональні, так і організаційні аспекти адміністративно-правового статусу. Принципи адміністративно-правового статусу БЕБ є тим елементом, який надає адміністративно-правовому статусу системності, знаходиться на межі цих блоків, який об'єднує цих два блоки елементів адміністративно-правового статусу у єдине правове явище.

Принципи діяльності БЕБ визначені у ст.3 Закону «Про БЕБ» невдало. З цієї норми вбачається, що вона визначає лише принципи діяльності БЕБ, хоча фактично вона визначає також організаційні принципи та принципи, які одночасно є як принципами діяльності БЕБ, так і принципами його організації. Також сама послідовність викладення принципів у ст.3 Закону «Про БЕБ» та форма їх закріплення виглядає недосконалою. Визначений у ст.3 Закону «Про БЕБ» перелік принципів діяльності БЕБ є фактично копією принципів діяльності ДБР, визначених у Законі України «Про Державне бюро розслідувань», але у дещо гіршому варіанті.

Принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є нормативно визначені у законодавстві про БЕБ принципи організації та діяльності БЕБ як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують права та обов'язки БЕБ, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії.

За своїм змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності БЕБ від інших,

крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

За своїм змістом принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів викладений у Законі «Про БЕБ» невдало, оскільки Закон «Про БЕБ» не визначає, яким інтересом повинне керуватися БЕБ при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересом держави, яким підпорядковане БЕБ та які у зв'язку з дією принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

Принцип політичної нейтральності та позапартійності у організації та діяльності БЕБ означає, що працівники БЕБ не можуть належати до будь-якої політичної партії, об'єднання чи руху, брати участь у будь-якій політичній діяльності, у різних політичних заходах, мітингах та акціях. Вони також не можуть брати участь у передвиборній агітації, залучати до цієї діяльності підпорядкованих їм працівників, публічно демонструвати свої політичні переконання або ж вчиняти будь-які інші дії, які можуть бути розцінені як їх особисте ставлення до політичної сили.

4. Мету діяльності БЕБ можна визначити як забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки із застосуванням найкращих світових практик такої діяльності. Саме таке розуміння мети відображатиме стратегічний, кінцевий результат діяльності БЕБ, на досягнення якого направлена уся діяльність цього органу.

Стаття 1 Закону «Про БЕБ», яка визначає статус БЕБ, при визначенні такого статусу повинна оперувати не поняттям завдань цього органу, яке є лише проміжною ціллю діяльності суб'єкта, а вказувати на мету його діяльності, яка є поняттям стратегічним, тим поняттям, яке визначає напрям та

результат діяльності державного органу, є кінцевим результатом, на досягнення якого направлена діяльність цього органу.

Недоцільним є самотійне виокремлення у Законі «Про БЕБ» такого завдання БЕБ як планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності. Зазначене завдання охоплюється іншими визначеними Законом завданнями. Проте доцільно щодо правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ, застосовувати у законодавстві єдину термінологію, а саме «правопорушення, віднесені до підслідності БЕБ», а сам перелік цих правопорушень визначати положеннями КПК України.

5. Під функціями БЕБ варто розуміти основні напрями його діяльності, які впливають з загального соціального призначення БЕБ у суспільстві, конкретизуються у відповідних правах і обов'язках БЕБ, визначають його організацію, структуру та повноваження. Функції БЕБ відображають призначення БЕБ як державного органу, його роль, місце у структурі державного апарату, коло тих проблем, за вирішення яких відповідає БЕБ.

Сутність правоохоронної функції БЕБ варто розглядати як той напрям діяльності, який полягає у захисті та охороні правопорядку, захисті інтересів держави від протиправних посягань фізичних та юридичних осіб, у реагуванні на кримінальні та адміністративні правопорушення, притягненні винних осіб до відповідальності та відшкодування завданої незаконною діяльністю шкоди. Правоохоронна функція БЕБ – це той напрямок діяльності, в межах якого втілюється процесуальне становище БЕБ як органу, уповноваженого здійснювати досудове слідство у кримінальних провадженнях, а також органу, що вправі здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

У практиці слід чітко визначати значення аналітичних матеріалів БЕБ. Одні лише аналітичні матеріали БЕБ не можуть бути підставами для внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань та вчинення детективами БЕБ процесуальних дій в межах кримінальних проваджень. Саме інформація у визначеній процесуальній формі, яка була предметом аналітики

та яка була покладена в основу аналітичних матеріалів БЕБ, може бути доказом.

Економічною функцією БЕБ є напрям діяльності БЕБ, який полягає у забезпеченні економічної безпеки БЕБ, захисті права власності, розвитку конкуренції, боротьбі з тіньовою економікою тощо.

Інформаційна функція БЕБ полягає у декількох складових, що знаходять свій прояв у діяльності БЕБ: 1) в діяльності з власного інформаційного забезпечення через збирання, оброблення, накопичення, перевірку, оцінку, аналіз інформації, необхідної БЕБ для виконання покладених нього завдань; 2) в діяльності з задоволення потреб в інформації відповідних державних органів та суспільства загалом.

Функціями, які прямо не закріплені у Законі «Про БЕБ», але які здійснюються БЕБ, є превентивна, прогностична та нормотворча функції.

Превентивною функцією в діяльності БЕБ є той напрям діяльності БЕБ, який спрямований на запобігання вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ. Саме завдяки заходам, які здійснюватимуться БЕБ в межах виконання ним превентивної функції, у поєднанні з заходами на виконання інших функцій, БЕБ вдасться запобігти негативним наслідкам впливу кримінальних правопорушень на економіку.

Сутність прогностичної функції БЕБ полягає у прогнозуванні стану розвитку економічних відносин, передбаченні їхніх змін за тих чи інших економічних умов. Маючи в своєму розпорядженні інформацію щодо діючого стану відносин, інформацію про наявні та потенційні загрози економічній безпеці держави, в межах здійснення прогностичної функції працівники БЕБ можуть спрогнозувати, як відповідні відносини будуть розвиватися в майбутньому, які економічні наслідки настануть за тих чи інших умов. В межах виконання прогностичної функції БЕБ повинне здійснювати також і пошук найоптимальніших шляхів задоволення тих потреб, які виникають у державі, запропонувати шляхи вирішення відповідних проблем.

Нормотворчою функцією БЕБ є такий напрямок діяльності БЕБ, в межах якого здійснюється нормотворча діяльність БЕБ з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів. Ця діяльність здійснюється БЕБ у випадках, визначених законом, та за визначеною процедурою. Нормотворча функція БЕБ полягає у власному забезпеченні БЕБ нормативно-правовими актами, які врегульовують питання внутрішньої діяльності БЕБ, та в участі БЕБ у діяльності з розроблення нормативно-правових актів, які врегульовують окремі питання організації та діяльності БЕБ, однак право прийняття яких належить іншим державним органам.

6. Зміст розділу II Закону «Про БЕБ» щодо повноважень БЕБ викладений недосконало. Розміщення статей 11 «Ідентифікація користувача в інформаційних ресурсах» та 12 «Застосування ризик-орієнтованого підходу» у розділі II «Повноваження БЕБ» Закону виглядає недоцільним.

Варто статтю 8 Закону «Про БЕБ», яка містить загальний перелік повноважень, що надалі деталізуються у подальших статтях Закону, назвати «Загальні положення про повноваження БЕБ».

Усі повноважень БЕБ, що їх визначає законодавство про БЕБ, можна поділити за критерієм сфери, в якій БЕБ здійснює свою діяльність, на такі групи повноважень: 1) повноваження у сфері досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності; 2) повноваження у сфері аналітично-інформаційної роботи; 3) повноваження у сфері взаємодії з іншими органами державної влади, юридичними особами, суспільством, обміну інформації; 4) повноваження у сфері міжнародної діяльності; 5) повноваження у нормотворчій діяльності; 6) повноваження у сфері науки, освіти та підвищення кваліфікації.

Закріплення повноважень БЕБ у сфері оперативно-розшукової діяльності у Законі «Про БЕБ» є недоцільним. Таке закріплення нашою думкою, що БЕБ як орган вправі здійснювати виключно ті повноваження у сфері оперативно-розшукової діяльності, які визначені цим Законом. Більш правильним є закріпити у Законі «Про БЕБ» загальне положення про те, що

БЕБ має повноваження органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність згідно з Законом «Про оперативно-розшукову діяльність».

Законодавство про БЕБ не передбачає такого права БЕБ як звернення до державного органу з рекомендаціями щодо перегляду договорів, укладених господарюючими суб'єктами. Такі рекомендації у практиці можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес. Однак, Закон «Про БЕБ» повинен особливу увагу приділити регулюванню повноважень БЕБ, які за своїм змістом є превентивними, як з метою збереження відповідних ресурсів та дотримання засади ефективності у зміцненні законності, так і з метою запобігання ймовірним зловживанням, коли відповідні дії БЕБ як державного органу можуть сприйматися у суспільстві та бізнесовому середовищі як недобросовісна державна практика.

7. Проведене дослідження адміністративно-правового статусу БЕБ обґрунтовує сформулювати при БЕБ науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені – працівники БЕБ, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності БЕБ.

Важливим також є необхідність утворення в структурі БЕБ Колегії як колегіального органу управління БЕБ. У Законі «Про БЕБ» доцільно передбачити, що колегії БЕБ є дорадчими органами при Директорі БЕБ та керівниках територіальних управлінь і розглядають найбільш важливі питання діяльності БЕБ. Рішення колегій БЕБ варто втілювати в життя наказами Директора БЕБ чи керівника територіального управління БЕБ і доводити до відома підлеглих працівників.

Структура розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» повинна бути змінена з метою приведення її до логічного змісту. Недоречним виглядає поміщення до розділу III «Організація діяльності БЕБ» Закону «Про БЕБ» статті 22 Закону, яка присвячена аналітичним продуктам та інформаційним документам БЕБ. Ця стаття фактично врегульовує вже результати роботи інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ, однак ці

питання не є тими питаннями, які стосуються організації діяльності БЕБ, а є вже питаннями функціонування БЕБ. Непослідовно викладені у розділу III Закону «Про БЕБ» і статті 23 та 24, оскільки вони закладають непослідовність у правовому регулюванні конкурсних та післяконкурсних процедур.

Поряд з правовим становищем аналітика, яке врегульоване у Законі «Про БЕБ» у окремій статті, доцільно врегулювати у окремій статті Закону також правовий статус детектива БЕБ.

8. Оцінювання кандидатів на зайняття вакантних посад у БЕБ у межах відповідних конкурсних процедур повинні бути максимально деталізованими та такими, які б надавали можливість не просто знайти доброчесних людей (бо таких людей у житті немає), а здійснити відбір найкращих з тих, хто бере участь у конкурсі на зайняття вакантних посад у БЕБ.

9. Суб'єктами контролю за діяльністю БЕБ є: громадськість, міжнародні та іноземні організації, суди, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України. Також в системі БЕБ існує внутрішньовідомчий контроль.

Суб'єктом контролю за діяльністю БЕБ не є Президент України. Відсутність у Президента України повноважень у сфері контролю за діяльністю БЕБ є необґрунтованим. БЕБ є органом у сфері безпеки (забезпечує економічну безпеку держави, яка є складовою національної безпеки України), а тому виходячи з Конституції України Президент України не може не мати повноважень стосовно контролю за БЕБ як прояву повноважень у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Одним з найбільш повноважних суб'єктів здійснення контролю за БЕБ є громадськість. Правове регулювання контролю за діяльністю БЕБ з боку громадськості фактично обмежене контролем вже з боку сформованих органів (Ради громадського контролю при БЕБ та кадрових комісій за участі представників громадськості), які фактично вплетені в структуру самого БЕБ та здійснюють вже умовний внутрішній контроль. Ефективність такого контролю може бути низькою. Досить ефективним був би також зовнішній

громадський контроль, який могли б виконувати будь-які громадські організації чи навіть окремі громадяни.

Урядовий контроль, що його здійснює Кабінет Міністрів України за БЕБ є обмеженим. Верховна Рада України також не має реальних контрольних повноважень щодо діяльності БЕБ. Директор БЕБ і загалом усе БЕБ на сьогодні несе відповідальність не перед народом України, громадськістю України чи державою Україна, а перед іноземними кредиторами, оскільки тих повноважень, які мають кредитори через органи здійснення міжнародного контролю, не має жодний з вітчизняних суб'єктів.

Внутрішній контроль, що здійснюється у БЕБ, може бути поділений на загальний та спеціальний. Загальний внутрішній контроль БЕБ здійснюється Директором БЕБ та його заступниками, керівниками територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ і їх заступниками, іншими працівниками БЕБ, які мають повноваження зі здійснення управління в БЕБ. Цей вид контролю полягає у контролі діяльності підлеглих їм працівників. Спеціальним внутрішнім контролем БЕБ є контроль, що здійснюється спеціально створеними в межах БЕБ підрозділами, основне завдання яких і полягає у здійсненні цього контролю.

Необґрунтованим є виведенням з кола суб'єктів, кому подається щорічний звіт Директора БЕБ про діяльність БЕБ за попередній рік, Президента України. З огляду на забезпечення державної національної безпеки держави як одного з повноважень Президента України, подання такого звіту Президенту виглядає цілком обґрунтованим.

Недоліком вимог до змісту звіту Директора БЕБ, що його містить Закон «Про БЕБ», є відсутність вимоги про наявність у ньому положення щодо діяльності підрозділу внутрішнього контролю БЕБ, зокрема, кількості повідомлень про вчинення правопорушень працівниками БЕБ, результати їх розгляду, притягнення працівників БЕБ до відповідальності.

10. Гарантіями діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу є закріплені в законодавстві про БЕБ система адміністративно-

правових засобів, що сприяють реалізації визначених правових норм, які регламентують діяльність БЕБ, а також спеціально закріплені державою способи та засоби, що забезпечують у діяльності БЕБ точне дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильне використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами.

Ознаками гарантій діяльності БЕБ в аспекті його адміністративно-правового статусу є такі ознаки: 1) закріплення їх у нормах адміністративного права; 2) адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ є способами та засобами забезпечення у діяльності БЕБ точного дотримання та застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильного використання прав, виконання обов'язків як самим БЕБ, так і усіма іншими суб'єктами; 3) універсальність; 4) динамічність. Адміністративно-правові гарантії діяльності БЕБ слід розглядати в аспекті таких груп: 1) функціонально-правові гарантії діяльності БЕБ; 2) організаційно-правові гарантії діяльності БЕБ.

11. Структура розділу V «Контроль за діяльністю та відповідальність БЕБ» Закону «Про БЕБ» про юридичну відповідальність БЕБ (працівників БЕБ) є недосконалою.

12. Сформовано такі пропозиції по вдосконаленню законодавства:

- назву ст.3 Закону «Про БЕБ» необхідно викласти у такій редакції: *«Принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України»*, а в частині 1 статті 3 слова «Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі принципів» замінити на такі слова: *«Бюро економічної безпеки України організоване та здійснює свою діяльність на основі принципів:»*. Також необхідно у переліку принципів, закріплених у ст.3 Закону «Про БЕБ», загальні принципи справедливості та неупередженості визначити під номерами 3 та 4;

- абзац 2 частини 4 статті 21 Закону «Про БЕБ» доповнити реченням такого змісту: *«Аналітик Бюро економічної безпеки України зобов'язаний заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі*

наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи»;

- положення пункту 7 частини 1 статті 3 Закону «Про БЕБ» необхідно викласти у такій редакції: «7) незалежності Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього;».

- назву статті 8 Закону «Про БЕБ» викласти в такій редакції: «Загальні положення про повноваження БЕБ».

- доповнити Закон «Про БЕБ» статтею 18-1 такого змісту:

«У складі центрального апарату Бюро економічної безпеки України та його територіальних управлінь утворюються колегії у складі Директора Бюро економічної безпеки України (керівника територіального управління), його заступників, інших керівних працівників. Персональний склад колегії затверджується Директором Бюро економічної безпеки України (керівником територіального управління).

Колегії Бюро економічної безпеки України є дорадчими органами і розглядають найбільш важливі питання, що стосуються виконання Бюро економічної безпеки України покладених на нього завдань, виконання наказів Директора Бюро економічної безпеки України, заслуховують звіти підпорядкованих керівників територіальних управлінь, керівників структурних підрозділів та інших працівників Бюро економічної безпеки України.

Рішення колегій доводяться до відома працівників Бюро економічної безпеки України. В разі розбіжностей між керівником територіального управління Бюро економічної безпеки України та колегією він проводить в життя своє рішення, але зобов'язаний доповісти про це Директору Бюро економічної безпеки України. Члени колегії можуть повідомити свою особисту думку Директору Бюро економічної безпеки України, що може бути підставою для розгляду цих розбіжностей на колегії Бюро економічної безпеки України».

- частину 1 статті 35 Закону «Про БЕБ» викласти в такій редакції:

«1. Директор Бюро економічної безпеки України щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній календарний рік»;

- частину 2 статті 35-1 Закону «Про БЕБ» доповнити п.8 такого змісту:

«діяльність підрозділу внутрішнього контролю Бюро економічної безпеки України, кількість повідомлень про вчинення правопорушень працівниками Бюро економічної безпеки України, результати їх розгляду, притягнення працівників Бюро економічної безпеки України до відповідальності», у зв'язку з чим діючий п.8 ч.2 ст.35-1 Закону слід вважати п.9 ч.2 ст.35-1 Закону;

- Закон «Про БЕБ» доповнити статтею 4-1 такого змісту:

«Стаття 4-1. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України.

Держава гарантує здійснення Бюро економічної безпеки України діяльності з виконання покладених на нього завдань та функцій. Закони та підзаконні акти з питань діяльності Бюро економічної безпеки України мають містити належні функціонально-правові та організаційно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України, які б забезпечували належне його функціонування та здійснення працівниками Бюро економічної безпеки України своїх повноважень».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
3. Ківалов С. В. Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.
4. Шатерніков М. І. Адміністративно-правовий статус господарських судів: сутність і зміст. *Право і безпека*. 2016. № 2(61). С. 60-64.
5. Сікорський О. П. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2011. 17 с.
6. Гусар О. А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 116–123.
7. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321
8. Кириченко Ю. М. Поняття та структура адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 2. С. 41–47
9. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
10. Білобров Т. В. Адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2020. 209 с.
11. Назар Ю. С. Протидія порушенням бюджетного законодавства: монографія. Львів: СПО-ЛОМ, 2021. 453 с.

- 12.Сердюк Є. В., Замрига А. В., Попова С. М. Поняття адміністративно-правового статусу працівника правоохоронного органу на прикладі поліцейських національної поліції України. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 3. С. 200–205. <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.30>
- 13.Миколенко О. І., Миколенко О. М. Адміністративно-правовий статус як категорія адміністративного права. *Правова держава*. 2023. № 52. С. 65-73.
- 14.Матвієць О. А. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України: поняття та структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 92. Ч. 3. С. 261-268
- 15.Максюта А. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Правові новели*. 2024. № 22. С. 103–110.
- 16.Сиймовський Р. М. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. № 87. Том 3. С.169-174. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.24>
- 17.Ковальчук Я. С. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 34 (73). № 1. 2023. С.49-55
- 18.Безпалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 31–38
- 19.Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 20.Наказ Бюро економічної безпеки України від 01 січня 2024 р. № 1 «Про затвердження Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної

- безпеки України до 2027 року». URL: <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-strategii-institutsiinoho-rozvytku-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-do-2027-roku> (дата звернення: 10.05.2026).
- 21.Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 510 «Про утворення Бюро економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 22.Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1333 «Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 23.Козар Ю. Ю., Попенко Я. В. Бюро економічної безпеки: завдання та проблеми утворення. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 2 (2). С. 87-93.
- 24.Матвієць О. А. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. №5. Ч.2. С. 219-227. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.33>
- 25.Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 26.Терехов В.Ю. Правоохоронні відносини у сфері економічної безпеки (в контексті роботи Бюро економічної безпеки України). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2022. Том 33 (72). № 3. С.29-33.
- 27.Великий енциклопедичний юридичний словник / за заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. 992 с.

- 28.Ткач І.В. Поняття органу державної влади у контексті статей 1173–1175 Цивільного кодексу України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 2. С. 18–23.
- 29.Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 30.Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 31.Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підруч. [2-е вид., перераб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2007. 504 с.
- 32.Слинько В. В. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки: аналіз законодавчого забезпечення та перспективи вдосконалення. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку*: тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2024 р.); Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2024. С. 200-203.
- 33.Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.; за заг ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
- 34.Тюріна О. В. Сучасні системи правоохоронних органів (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ. 2011. 184 с.
- 35.Музичук О. М. Сучасний стан теоретичної розробки та законодавчого визначення поняття правоохоронних органів та їх переліку. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 44. С.12–21.

- 36.Ковальчук І. С. Правовий статус Бюро економічної безпеки України. *Приватне та публічне право*. 2021. №3. С.88-92.
- 37.Терницький С. М. Бюро економічної безпеки України як правоохоронний орган у сфері захисту фінансових інтересів держави. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лют. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 98-100
- 38.Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 39.Мартин О. М. Економічна безпека як складова національної безпеки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. 2013. Вип. 22. С. 68-74.
- 40.Економічна енциклопедія: в 3-х томах / під ред. Л. І. Молдована. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. Т. 1. 864 с.
- 41.Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізми забезпечення: монографія. Донецьк: КІНД ІЕПНАНУ. 2006. 408 с.
- 42.Барановський О. І. Економічна безпека: навч. посіб. / О. І. Барановський, Л. В. Герасименко, О. Є Користін; за заг. ред. О. М. Джужі. К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 368 с.
- 43.Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 44.Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 81–86.

45. Національна безпека України : навчальний посібник / С. М. Дерев'янка, Ю. В. Кобець, Т. Б. Мадрига та ін.; за заг. ред. В. В. Марчука. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2025. 372 с.
46. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2021. Том. 32 (71). № 3. С.102-107.
47. Гурковський М. П., Сидор М. Я. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2(12). С. 26-32.
48. Лісова Н. В. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2(107). С. 134–144.
49. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4. С. 3-17
50. Денисов С. Ф., Денисова Т. А., Кулик С. Г. Кримінологія. Особлива частина: навч. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2012. 705 с.
51. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... д-ра юрид. наук.: спец. 12.00.07. Х., 2004. 448 с.
52. Рубель А. М. Правовий статус та роль Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 174 с.
53. Курилюк Ю. Б. Вплив правових реформ на забезпечення економічної безпеки держави в період післявоєнного відновлення України. *Наукові перспективи*. 2025. Вип. 5(59). С. 1257–1271.
[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-1257-1271](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-1257-1271)

- 54.Словник іншомовних слів; за ред. О. С. Мельничук. К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 775 с
- 55.Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (питання методології): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02. К.: 1999. 39 с.
- 56.Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. 9-те вид. зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
- 57.Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 238 с.
- 58.Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.
- 59.Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42-46.
- 60.Адміністративне право України: навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. Т. 1. Загальне адміністративне право. 180 с.
- 61.Мельник Р. С. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2012. № 3(7). С. 51–60.
- 62.Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40-43
- 63.Стогова О. В. Принципи конституційного права: проблема визначення та типологізації. *Держава та регіони*. 2023. №1. С. 28–32
- 64.Д'ячков Д.С. Принципи організації та діяльності прокуратури України в умовах її реформування: автореф. дис.. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Одеса, 2018. 25 с.
- 65.Солоцький Д. О. Організаційна структура нотаріату та принципи її побудови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2024. Т. 5 № 86. С. 452-456.

- 66.Гебеш С. А. Відкриття провадження в адміністративній справі як стадія адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ужгород, 2021. 251 с.
- 67.Голодник Ю. А. Принципи адміністративного права в діяльності правоохоронних органів: теоретичні аспекти. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. № 14. С. 100-104.
- 68.Цибульник Н. Ю. Принципи адміністративно-правового регулювання сектору безпеки держави. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 182–186.
- 69.Горбова Г. О. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 2. С. 94–97.
- 70.Пацкан В. В. Засади адміністративно-правового статусу Рахункової палати як вищого органу аудиту України. *Правова позиція*. 2019. № 4(25). С. 61-68.
- 71.Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
- 72.Гришко О. М. Адміністративно-правовий статус органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2018. 270 с.
- 73.Малюга В. І., Михайленко О. Р. Принципи організації та діяльності прокуратури України: монографія. Київ: Київ. ун-т, 2005. 130 с.
- 74.Факас І. Б. Конституційно-правові принципи організації та діяльності судів загальної юрисдикції в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец.12.00.02 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. 17 с.
- 75.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.05.2026).

76. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
77. Гуцова О. С. Принцип верховенства права в адміністративному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 258–260. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/68.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
78. Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтриманням миру. *Форум права*. 2011. № 2. С. 609–612. URL: http://nbuv.gov.ua/j-tit/FP_index.htm (дата звернення: 10.05.2026).
79. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: https://www.venice.coe.int/files/articles/Holovathy_RoL.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
80. Теорія держави та права / за заг. ред. О. Є. Гіди. Київ: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. 576 с.
81. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі №1-33/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04/conv> (дата звернення: 10.05.2026).
82. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
83. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).

84. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
85. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
86. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Одеса, 2017. 195 с.
87. Д'ячков Д. С. Принципи організації та діяльності прокуратури України в умовах її реформування: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», 2018. 225 с.
88. Рішення Конституційного Суду України у справі про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді від 8 квітня 1999 року №1-1/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99/conv> (дата звернення: 10.05.2026).
89. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Т. 5. Київ: Наук. думка, 1974. 840 с.
90. Бакаянова Н. М. Єдиноначальність та колективний спосіб реалізації повноважень у діяльності Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) / редкол.: Г. О. Ульянова (голова ред.), В. М. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.] ; НУ "ОЮА". - Одеса : Юридична література, 2018. С. 11-14.
91. Андрієнко М. В. Проблема визначення загальних принципів державного управління. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2015. Вип. 16. С. 5–19

92. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
93. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки за 2024 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).
94. Курилюк Ю. Б., Паризький І. В., Чуб А. В. Окремі аспекти взаємодії Бюро економічної безпеки України та прокуратури. *Академічні візії*. 2026. Вип. 53. <https://doi.org/10.66556/2786-586X.53.kuryliuk-y>
95. Пилип В. Взаємодія Бюро економічної безпеки України з інститутами громадянського суспільства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1. С. 102–117.
96. Paryzkyi I., Chernenok M., Ortynskyi V. et al. Legal aspects of penalties for public asset misuse: challenges of law enforcement studying. *Journal of Law and Political Sciences*. 2025. Vol. 46/2(Special Issue). pp. 299–328. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17071224> (дата звернення: 10.05.2026).
97. Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 375 с.
98. Філософський словник. Київ: Головна редакція УРЕ, 1986. 574 с.
99. Клименко Н. И. Криминалистика как наука. Киев: НВТ. Правник, 1997. 148 с.
100. Ніколенко Л. М. Співвідношення мети та завдань касаційного провадження у господарському судочинстві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 10. С. 110–114.
101. Одерій О. В., Павлов С. В. Розвиток наукових уявлень про завдання криміналістики. *Криміналістичний вісник*. 2011. № 1(15). С. 13–21.

102. Серета В. О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Харків, 2005. 233 с.
103. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : монографія. Харків : Ніка Нова, 2011. 509 с.
104. Стратегія інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року. URL: https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/Stratehiia_instytutsiinoho_rozvytku_BE_2027.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
105. Шило О. Г. Проблемні питання реалізації ризикорієнтованого підходу в діяльності Бюро економічної безпеки України. *Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків–Київ, 17 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Харків–Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 212 с. С.138-142.
106. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
107. Економічні злочини. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18798 (дата звернення: 10.05.2026).
108. Пешко Я. С., Кубецька О. М., Остапенко Т. М. Поняття та класифікація злочинів, пов'язаних з економічною сферою. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 31 (70). №5. 2020. С. 70-75.
109. Франчук В. В. Поняття злочинів у сфері економіки та їх класифікація. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1(2). С. 244-254.

110. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі : навч. посіб. Київ : Атіка, 2000. 512 с.
111. Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Державне управління : [навчальний посібник у 3-х частинах]. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 248 с.
112. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03; Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. 40 с.
113. Гриценко В. Г. Поняття та значення функцій правоохоронних органів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 2. Т. 2. С. 20–23.
114. Перепелиця А. І. Правове регулювання функціонування правоохоронних органів в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2008. Вип. 41. С. 314–321.
115. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики : підручник / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.
116. Бородін І. Л. Функції публічного управління. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 24–29.
117. Лаврінчук І. П. Обставини встановлення правового статусу державного службовця. *Право України*. 1999. № 9. С. 98–102.
118. Осадчий В. І. Правоохоронні органи як суб'єкти кримінально-правового захисту. *Право України*. 1997. № 11. С. 71–75.
119. Пастух І. Д. Курс адміністративного права України : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка. К. : Юрінком Інтер, 2012. 805 с.
120. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. К. : Атіка, 2002. 576 с.
121. Басай В. Д. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник. Коломия : «Вік», 2006. 972 с.

122. Тильчик В. В., Галушко В. В., Харь І. О. Працівники Бюро економічної безпеки України як суб'єкти запобігання корупції та тонізації економіки засобами правоохоронної та інформаційно-аналітичної функції. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 568-573.
123. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
124. Новий словник іншомовних слів / укладання і передмова О. М. Сліпушко, 20 000 слів. К. : Аконіт, 2008. 848 с.
125. Мандзюк О. Поняття та зміст аналітичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 171-176.
126. Возняковська К. А. Аналітична діяльність БЕБ як інструмент державного втручання. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 9. С. 190-196.
127. Матвієць О. А. Повноваження Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Випуск 93. Ч. 3. С. 204-212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.28>
128. Інформаційно-аналітична діяльність. URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/informatsiino-analitychna-diialnist> (дата звернення: 10.05.2026).
129. Наказ Бюро економічної безпеки від 01 лютого 2023 року № 36 «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
130. Аналітична діяльність БЕБ та стандарти доказування у справах про податкові правопорушення. URL: <https://radako.com.ua/analitychna-diialnist-beb-ta-standarty-dokazuvannya-u-spravah-pro-podatkovyi-pravoporushehnyia/> (дата звернення: 10.05.2026).

131. БЕБ переходить до нової моделі роботи: де будуть шукати порушників серед платників. URL: https://buh.ligazakon.net/news/242347_beb-perekhodit-do-novo-model-roboti-de-budut-shukati-porushnikov-sered-platnikov (дата звернення: 10.05.2026).
132. Старенький О. С., Тарасенко О. С. Бюро економічної безпеки України: нові погляди на забезпечення національної економічної безпеки. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1-2. С.65-78.
133. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник. Львів: ЛьВДУВС, 2017. 244 с.
134. Ханькевич А. М., Соломко Д. К Трирівнева модель аналітичної діяльності Служби безпеки України: ризик-орієнтований підхід до організації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 8. С. 189-192.
135. Сухонос В. В. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 536 с.
136. Лощихін О. Економічна функція у системі функцій сучасної держави: деякі питання теорії. *Право України*. 2006. № 8. С. 29-34
137. Максjuta А. О. Роль Бюро економічної безпеки України у виконанні правоохоронної функції держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 326-329.
138. Матвієць О. А. Щодо функцій Бюро економічної безпеки України. *Сучасні тенденції розвитку правової системи: матеріали Науково-практичної конференції (м. Ужгород, 10-11 квітня 2026 р.)*. Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2026. С. 143-147.
139. Беспалий І. В. Поняття превентивної діяльності Національної поліції як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Форум права*. 2024. № 79(2). С.135–141. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10933584>
140. Кримінологія: навчальний посібник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. Ф. Іванов та ін. Київ: Прецедент, 2004. 207 с.

141. Перунін В. М. Роль та значення запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 394-398.
142. Олексієнко Д. Міжнародні стандарти та громадський контроль: як зміниться робота БЕБ? URL: https://censor.net/ua/blogs/3512761/zakon_pro_perezavantajennya_byuro_ekonomichno_bezpeki (дата звернення: 10.05.2026).
143. Наказ Бюро економічної безпеки України «Про затвердження Положення про кадрові комісії з проведення конкурсного відбору на зайняття вакантних посад у Бюро економічної безпеки України» від 19.01.2026 №15. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0207-26#n15> (дата звернення: 10.05.2026).
144. Наказ Бюро економічної безпеки України «Про затвердження Положення про дисциплінарну комісію Бюро економічної безпеки України» від 25.09.2025 № 175 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1567-25#n14> (дата звернення: 10.05.2026).
145. Пошук нормативно-правових актів <https://esbu.gov.ua/npasearch?&category=153> (дата звернення: 10.05.2026).
146. Мельник Р., Бевзенко В. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
147. Момотенко Т. Д. Правоохоронні органи: поняття і сутність. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 127–131.
148. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
149. Попова С. М., Сердюк Є. В., Замрига А. В. Юридична природа та зміст повноважень працівників правоохоронних органів як складова їх адміністративно-правового статусу: на прикладі поліцейських національної поліції України. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 405–410. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.61>

150. Чумаченко С. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя. 2017. 212 с.
151. Шоптенко С. С. Адміністративно-юрисдикційна діяльність правоохоронних органів в Україні: дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2018. 442 с.
152. Шоптенко С.С. Адміністративно-правовий статус судової міліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2011. 195 с.
153. Дрозд О. Ю. Повноваження Бюро економічної безпеки України: деякі проблеми нормативно-правового врегулювання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 100-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nv dv_s_2021_2_14 (дата звернення: 10.05.2026).
154. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1068 «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України від 06.10.2021 № 1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
155. Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993 № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
156. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
157. Аналітична робота БЕБ дозволила зекономити понад 14 млн. грн. на будівництві укриття. URL: <https://esbu.gov.ua/news/analitichna-robota-beb-dozvolyla-zekonomyty-ponad-14-mln-hrn-na-budivnytstvi-ukryttia> (дата звернення: 10.05.2026).
158. Максюта А. О. Щодо деяких питань взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади. *Право і*

суспільство. 2024. № 2. С. 216-221. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.29>

159. Бюро економічної безпеки підписало Меморандум про співпрацю з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://esbu.gov.ua/news/natsionalna-komisiia-z-tsinnykh-paperiv-ta-fondovoho-rynku-pidpysala-memorandum-pro-spivpratsiu-z-biuro-ekonomichnoi-bezpeky> (дата звернення: 10.05.2026).
160. Міжнародні угоди та нормативно-правова база. URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/mizhnarodne-spivrobitnytstvo-ta-ievropeiska-intehratsiia/mizhnarodni-uhody-ta-normatyvno-pravova-baza> (дата звернення: 10.05.2026).
161. БЕБ співпрацюватиме з правоохоронними органами Чеської Республіки. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-spivpratsiuvatyme-z-pravookhoronnymy-orhanamy-cheskoi-respubliky> (дата звернення: 10.05.2026).
162. БЕБ проводитиме спільні розслідування економічних і фінансових злочинів та обмінюватиметься інформацією з відповідними органами Литви та Латвії. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-provoditime-spilni-rozsliduvannya-ekonomichnih-i-finansovih-zlochyniv-ta-obminyuvatimetsya-informaciyeyu-z-vidpovidnimi-organami-litvi-ta-latviyi> (дата звернення: 10.05.2026).
163. БЕБ підписало меморандум про стратегічне партнерство та взаємодію зі Службою розслідувань Грузії. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-pidpisalo-memorandum-pro-strategichne-partnerstvo-ta-vzayemodiyu-zi-sluzhboyu-rozsliduvan-gruziyi> (дата звернення: 10.05.2026).
164. БЕБ реалізовуватиме спільний проект з одним з найкращих університетів світу. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-realizovuvatyme-spilnyi-proekt-z-odnym-z-naikrashchychkh-universytetiv-svitu> (дата звернення: 10.05.2026).

165. Бюро економічної безпеки України уклало Меморандум про співпрацю з EUBAM. URL: <https://esbu.gov.ua/news/biuro-ekonomichnoi-bezpeky-uklalo-memorandum-pro-spiivpratsiu-z-eubam> (дата звернення: 10.05.2026).
166. Європейський інвестиційний банк та Бюро економічної безпеки посилюють гарантії захисту коштів ЄС в Україні URL: <https://esbu.gov.ua/news/yeuropeiskyi-investytiinyi-bank-ta-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-posyliuiut-harantii-zakhystu-koshtiv-ies-v-ukraini> (дата звернення: 10.05.2026).
167. БЕБ налагоджує співпрацю з одним із кращих британських університетів. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-nalahodzhuie-spiivpratsiu-z-odnym-iz-krashchykh-brytanskykh-universytetiv> (дата звернення: 10.05.2026).
168. Науково-консультативна рада. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/nauk_kons_rada/ (дата звернення: 10.05.2026).
169. Науково-консультативна рада Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/naukovo-konsultatyvna-rada-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny> (дата звернення: 10.05.2026).
170. Консультативний орган Міністерства внутрішніх справ України «Наукова рада Міністерства внутрішніх справ України» утворено відповідно до наказу МВС від 18 липня 2022 року № 436. URL: <https://mvs.gov.ua/news/u-ministerstvi-vnutrisnix-sprav-ukrayini-utvoreno-naukovu-radu-mvs> (дата звернення: 10.05.2026).
171. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
172. Галуцько В. В., Шишка Р. Б., Фелик О. В., Глобенко І. О., Галуцько В. В. Підзаконні нормативно-правові акти. Адміністративно-правова природа дворівневої ієрархічної структури підзаконної правотворчості у публічному адмініструванні. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2025. № 10. С. 175-178.
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/38>

173. Структура Бюро економічної безпеки. URL: <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/struktura> (дата звернення: 10.05.2026).
174. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2014-%D0%BF#n13> (дата звернення: 10.05.2026).
175. Кількісний склад БЕБ. URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/robota-z-personalom/kilkisnyi-sklad-beb> (дата звернення: 10.05.2026).
176. Станчева О. Л. Обрання за конкурсом як вид оцінки ділових якостей працівників. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 70. С. 463-468.
177. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю. П. Сурмін. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
178. Конкурсний відбір на зайняття вакантних посад старших детективів Департаменту внутрішнього контролю (4 посади) <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/vakansii/konkursnyi-vidbir-na-zainiattia-vakantnykh-posad-starshykh-detektyviv-departamentu-vnutrishnoho-kontroliu> (дата звернення: 20.03.2026).
179. Конкурс на зайняття вакантних посад старших детективів Департаменту внутрішнього контролю (20 посад). URL: <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/vakansii/konkurs-na-zainiattia-vakantnykh-posad-starshykh-detektyviv-departamentu-vnutrishnoho-kontroliu-20-posad> (дата звернення: 20.03.2026).
180. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Бусел; редактори-лексикографи: В. Бусел, М. Василега-Дерибас, О. Дмитрієв, Г. Латник, Г. Степенко]. К. ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

181. Теоретичні аспекти окремих видів юридичної відповідальності службових осіб органів внутрішніх справ України : навч. посіб. / за заг. ред. С. Гусарова. К. : Академія управління МВС, 2009. 166 с.
182. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
183. Томкіна О. Принцип доброчесності державної влади: постановка проблеми. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1(76). С. 65–70.
184. Токар-Остапенко О. В. Особливості здійснення громадського контролю за доброчесністю та запобігання конфлікту інтересів на публічній службі. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4(33). С. 39-45.
185. Краснолюбов І., Яковець І. Актуальні питання організації та здійснення громадського контролю за поведінкою осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 74-79.
186. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр з напрямку “Юридичні науки”, URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
187. Гаращук В. М. Іще раз про сутність контролю та його загальне розуміння. *Проблеми законності*. 2002. Вип. 54. С. 83–90.
188. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Аверянова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
189. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / ред. Ю. Ф. Кравченко. Київ: НАВСУ, 1999. 702 с.
190. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. К. : Атіка, 2008. 624 с.
191. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 177 с.

192. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2005. С. 247–268.
193. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. О. П. Рябченко. Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 256 с.
194. Матвієць О. А. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 2 С. 176-184.
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.28>
195. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
196. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 23.05.2025 у справі № 760/10586/25. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/127580324/> (дата звернення: 10.05.2026).
197. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1509 «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1509-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
198. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2026 р. № 66 Питання присвоєння спеціальних звань Бюро економічної безпеки та їх співвідношення з іншими спеціальними, а також військовими званнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2026-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
199. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 872 «Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2026).

200. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за перешкоджання діяльності депутатів, виконання контрольних функцій комітетами Верховної Ради України № 8073-1 від 10.10.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40643> (дата звернення: 10.05.2026).
201. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України» № 3840-IX від 20.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3840-20#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
202. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
203. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
204. Наказ Бюро економічної безпеки України від 03 жовтня 2025 р. № 186 «Про затвердження Інструкції з організації та функціонування внутрішнього контролю в Бюро економічної безпеки України» <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-instruktsii-z-orhanizatsii-ta-funktsionuvannia-vnutrishnoho-kontroliu-v-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy> (дата звернення: 10.05.2026).
205. Словник української мови : [в 11 т.] / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2. Г–Ж. 550 с.
206. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. К.: Аконіт, 2000. Т. 2. 912 с.

207. Горбань О. П. Правове регулювання праці іноземців та осіб без громадянства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2009. 191 с.
208. Кульчицький Т. Р. Юридичні гарантії внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С.195–199.
209. Пономаренко А.В. Поняття «юридичні гарантії» в трудовому праві. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право»*. 2013. Вип. 20. С. 37–41.
210. Навроцький О. О. Забезпечення прав дитини в Україні : теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання : автореф. дис.. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2018. 36 с.
211. Головка В. А. Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні : проблеми теорії та практики : автореф. дис.. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.
212. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 10.05.2026)
213. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
214. Матвієць О. А. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України. *Захист прав і свобод людини: проблемні питання, досягнення та перспективи*: Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 15 березня 2026 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. 128 с. С.76-80.

215. Панов В. В. Поняття та правова природа дисциплінарної відповідальності детективів Національного антикорупційного бюро України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 2. С. 79–83.
216. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2020. № 1 (67), т. 1. С. 12-17. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.2>
217. Литвиненко В. І. Юридична відповідальність посадових осіб правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні. *Право та інновації*. 2015. № 4 (12). С. 102–109.
218. Тильчик В. В., Галуцько В. В., Харь І. О. Юридична відповідальність детектива Бюро економічної безпеки у процесі здійснення інформаційно-аналітичної діяльності із запобігання корупції (економіко-інформаційний безпековий контекст). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 572-576. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/136>
219. На Буковині за матеріалами ДБР судитимуть колишнього детектива БЕБ, який намагався сфальсифікувати обставини кримінального провадження. URL: <https://dbr.gov.ua/news/na-bukovini-za-materialami-dbr-suditimut-kolishnogo-detektiva-beb-yakij-namagavsya-sfalsifikuvati-obstavini-kriminalnogo-provazhennya> (дата звернення: 10.05.2026).
220. Очищення триває: затримано співробітника БЕБ за пособництво державі агресору. URL: <https://esbu.gov.ua/news/ochyshchennia-tryvaie-zatrymano-spivrobitnyka-beb-za-posobnytstvo-derzhavi-ahresoru> (дата звернення: 10.05.2026).
221. Кодекс України про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
222. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.05.2026).

223. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
224. Петришина-Дюг Г. Г. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві: поняття та принципи. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича*. 2008. Вип. 461. С. 31–39.
225. Середа В. В. Поняття, ознаки та склад дисциплінарного проступку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 125–129.
226. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#n11> (дата звернення: 10.05.2026).
227. Максюта О. А. Юридична відповідальність працівників Бюро економічної безпеки України: поняття та особливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2024. № 68. С. 26-29. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.68.6>
228. Матвієць О. А. Щодо дисциплінарної відповідальності працівників Бюро економічної безпеки. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук: збірник наукових праць з матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 20лютого, 2026р.)*. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С.138-141
229. Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
230. Вапнярчук Н. М. Актуальні питання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 100-104. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09vnmcvu.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Статті у наукових фахових виданнях України*

1. Матвієць О. А. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 2. С. 219–227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.33>
2. Матвієць О. А. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України: поняття та структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 261–268. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.35>
3. Матвієць О. А. Повноваження Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 3. С. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.28>
4. Матвієць О. А. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 2. С. 176–184. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.28>

Матеріали апробаційного характеру

5. Матвієць О. А. Щодо дисциплінарної відповідальності працівників Бюро економічної безпеки. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*: зб. наук. праць з матер. VIII Міжнар. наук. конф. (м. Тернопіль, 20 лютого 2026 р.). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С. 138–141. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-20.02.2026.003>

6. Матвієць О. А. Гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України. *Захист прав і свобод людини: проблемні питання, досягнення та перспективи: матері.* Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Україна – Торунь, Польща, 15 березня 2026 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2026. С. 76–80. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-21>

7. Матвієць О. А. Щодо функцій Бюро економічної безпеки України. *Сучасні тенденції розвитку правової системи: матер.* Наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 10-11 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2026. С. 143–147. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/176/3159/6548-1>

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (БЕБ)

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ БЕБ У М. КИЄВІ

юридична адреса: вул. Німецька, 1/32, м. Київ, 03150,
фактична адреса (для листування): вул. Казимира Малевича, 84 м. Київ 03150, тел. +38(098)323 55 64,
e-mail: kyiv@esbu.gov.ua, Код ЄДРПОУ 45075262

від 06.07.2026 № 5/н На № _____ від _____

**Вищому навчальному закладу
«Національна академія управління»**

Матвійцю Олександрю Анатолійовичу

ДОВІДКА

щодо впровадження результатів

дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – «Право») Матвійця Олександра Анатолійовича на тему «Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України»

Територіальне управління Бюро економічної безпеки у м. Києві ознайомилося з дисертаційним дослідженням здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – «Право») Матвійця Олександра Анатолійовича на тему «Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України».

Висловлені у дисертації положення щодо принципів адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України знайшли своє відображення у діяльності Територіального управління Бюро економічної безпеки у м. Києві при вирішенні питань колізії принципу неупередженості з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності Бюро економічної безпеки України від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. Також застосовуються у діяльності Територіального управління Бюро економічної безпеки у м. Києві висновки дисертаційного дослідження стосовно особливостей втіленні функції внутрішнього контролю.

Заслужовують на увагу та можуть бути використані у діяльності Бюро економічної безпеки України та його територіальних управлінь в майбутньому пропозиції автора щодо створення у межах Бюро економічної безпеки України колегій як колегіальних органів управління у Бюро.

**Заступник керівника
Підрозділу – керівник**

Максим ДУНАЄВСЬКИЙ

Приватне акціонерне товариство
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15
 Код за ЄДРПОУ: 16476880

тел./факс: (044) 242 24 64, (044) 242 24 46
<https://nam.kyiv.ua/> E-mail: office@nam.kiev.ua

26.12. 2025 р. № 03-25/88

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження на тему:
 «Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України»

Видана про те, що результати дисертаційного дослідження Матвійця Олександра Анатолійовича на тему: «Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України» впроваджено у виконання таких науково-дослідних тем: «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер № 0122U202084) і «Правові засади забезпечення національної безпеки та оборони України» (державний реєстраційний номер № 0122U202085).

У межах виконання зазначених науково-дослідних тем використано наукові положення, висновки та пропозиції дисертації, зокрема:

- визначення ознак гарантій діяльності Бюро економічної безпеки України в аспекті його адміністративно-правового статусу та потреба розглядати адміністративно-правові гарантії діяльності Бюро економічної безпеки України в аспекті окремих груп;
- врегулювання на рівні законодавства право аналітика Бюро економічної безпеки України заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи;
- пропозицій щодо формування при Бюро економічної безпеки України науково-консультативну раду, до складу якої увійшли б вчені – працівники Бюро економічної безпеки України, а також науковці-фахівці наукових закладів та установ, закладів вищої освіти тощо, предметом наукових досліджень яких є питання діяльності Бюро економічної безпеки України;
- утворення у межах Бюро економічної безпеки України колегії як колегіального органу управління Бюро економічної безпеки України, положення про які закріпити у Законі «Про Бюро економічної безпеки України»;
- положення про принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України;

- аналіз превентивних повноважень Бюро економічної безпеки України та надані рекомендацій суб'єктам господарюючих правовідносин щодо перегляду укладених БЕБ договорів, такі рекомендації у практиці можуть розглядатися як певний незаконний тиск на бізнес;

- визначення функцій Бюро економічної безпеки України, які прямо не закріплені у Законі «Про Бюро економічної безпеки України», але які здійснюються Бюро економічної безпеки України, з визначенням у ньому превентивної, прогностичної та нормотворчої функцій.

Результати дослідження використовуються під час виконання зазначених науково-дослідних тем у процесі підготовки науково-теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо правового забезпечення процесів європейської інтеграції України, адаптації національного законодавства до законодавства і права Європейського Союзу, удосконалення правових механізмів забезпечення економічної безпеки держави.

Довідка видана для підтвердження використання результатів наукового дослідження Матвійця О.А. під час виконання науково-дослідних тем «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер № 0122U202084) і «Правові засади забезпечення національної безпеки та оборони України» (державний реєстраційний номер № 0122U202085).

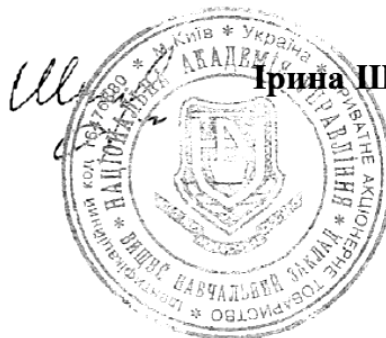
Керівник НДР

Юрій КУРИЛЮК

Перший проректор

**ВНЗ «Національна академія управління»
доктор економічних наук, професор**

Ірина ШТУЛЕР

Приватне акціонерне товариство
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15
 Код за ЄДРПОУ: 16476880

тел./факс: (044) 242 24 64, (044) 242 24 46
<https://nam.kyiv.ua/> E-mail: office@nam.kiev.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

ВНЗ «Національна академія управління»
доктор економ. наук, професор

Сергій ЄРОХІН

«27» травня 2026 року

АКТ

про впровадження результатів наукового дослідження

Матвійця Олександра Анатолійовича

«Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України»
в освітній процес ВНЗ «Національна академія управління»

Комісія у складі: завідувача кафедри теорії та історії держави і права д.ю.н. Чуба А.В., завідувача кафедри публічного та приватного права к.ю.н., доцента Козакової І.В., начальника відділу якості освіти Дашевської К.В. склали цей акт про те, що розроблені за результатами дисертації Матвійця Олександра Анатолійовича на тему: «Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України» висновки та пропозиції використовуються в освітньому процесі у ВНЗ «Національна академія управління» на денній та заочній формах здобуття освіти під час викладання таких освітніх компонент як: «Адміністративне право України (в т.ч. курсова робота)» та «Органи кримінальної юстиції в Україні».

В якості рекомендованих джерел використовуються такі публікації:

- Матвієць О. А. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 2. С. 219–227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.33>

- Матвієць О. А. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України: поняття та структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 261–268. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.35>

- Матвієць О. А. Повноваження Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2026. Вип. 93. Ч. 3. С. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.28>

- Матвієць О. А. Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України як елемент його адміністративно-правового статусу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 2. С. 176–184. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.28>

Завідувач кафедри
д.ю.н.

Антон ЧУБ

Завідувач кафедри
к.ю.н., доцент

Ірина КОЗАКОВА

Начальник відділу
якості освіти

Катерина ДАШЕВСЬКА